

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TEREKE KAYITLARINDAN HAREKETLE ŞİRAN KAZASINDA
SOSYO-EKONOMİK HAYAT
(1893-1911)**

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Hazırlayan

Merve ÖĞREDEN

Danışman

Prof. Dr. Alpaslan DEMİR

TOKAT-2020

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Alpaslan DEMİR danışmanlığında hazırlamış olduğum “Tereke Kayıtlarına Göre Şiran Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat (1893-1911)” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

05.08.2020

Merve ÖĞREDEN

İmza

ÖNSÖZ

Osmanlı toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı hakkında bilgi edinilmek için en önemli kaynak olarak şer'iyye sicilleri akıllara gelmektedir. Yapılan çalışmada 8191-8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde yer alan tereke kayıtları incelenerek elde edilen verilerle Şiran kazasının sosyo-ekonomik hayatı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın yapılmasında bana öncülük eden ve bu süreçte maddi ve manevi destekleriyle her daim yanımda olan, lisans eğitimimden itibaren beni yetiştiren, yolumu aydınlatan, kıymetli bilgilerini ve zamanını paylaşan, ilmini ve ahlakını örnek aldığım sayın danışman hocam Prof. Dr. Alpaslan DEMİR'e ve yine her daim yanımda olan saygıdeğer eşi Dilber DEMİR'e, bu aşamada ve öncesinde her zaman bilgilerini benimle paylaşan ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Edip UZUNDAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans eğitimimin başından bu zamana kadar kendimi geliştirmemde bana her daim yol gösteren, bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan ve her konuda destekçim olan abim Çağrı ONAR'a, attığım her adımda yanımda olan en büyük şansım, hayat arkadaşım, nişanlım Emrul YEŞİLDAĞLI'ya, beni bu yaşıma kadar en güzel şekilde yetiştiren, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen en başta kıymetlim dedem Sami ÖĞREDEN'e, babannem Hayriye ÖĞREDEN'e babam Sadullah ÖĞREDEN'e annem Emine ÖĞREDEN'e ve kardeşlerim Melda ÖĞREDEN ve Sami Sefa ÖĞREDEN'e sonsuz teşekkür ediyorum.

TEREKE KAYITLARINDAN HAREKETLE ŞİRAN KAZASINDA SOSYO-EKONOMİK HAYAT (1893-1911)

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin sosyo-kültürel ve ekonomik hayatının aydınlatılması hususunda önemli bir yere sahip olan kaynaklardan biri de şer'iyye sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarıdır. Bu kayıtlar tereke sahiplerinin geride bırakmış oldukları her türlü menkul ve gayrimenkul mallar ile birlikte alacak, borç ve mehir gibi birçok yönden sosyal ve ekonomik hayata dair bilgiler vermektedir. Yapılan çalışma, 1893-1911 yılları arasında 8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde bulunan toplamda 124 adet tereke kaydından hareketle elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Şiran kazasına ait tereke kayıtlarına göre yapılan çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın amaç, yöntem ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde şer'iyye sicilleri, tereke kayıtları ve kayıtların oluşturulmasında izlenen usul, tereke üzerinde hak sahibi olan kişiler ve Şiran kazası hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde kayıtlı olan ve 1893-1911 yılları arasında bulunan 124 adet tereke kaydı incelenerek tereke sahiplerinin isimleri, ikamet yerleri, unvanları, lakapları ve meslekleri, medeni durumları ve varisleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise kişilerin servet miktarları, bu miktarlara göre ekonomik durumları, malları arasında bulunan menkul ve gayrimenkul mal grupları hakkında bilgi verilerek Şiran kazasının sosyo-ekonomik yapısı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye Sicilleri, Şiran Kazası, Tereke.

SOCIO-ECONOMIC LIFE IN JURISDICTION OF ŞİRAN ACCORDİNG TO TEREKE RECORDS(1893-1911)

ABSTRACT

Tereke records wich can be found in court records, has an importance to enlightenment of social and cultural life. Those records includes the deceased person's debt and receivables, chattel, premises and mehir wich has an importance to evaluating the social and cultural life. İn this work 124 tereke records evaluated between the time span 1839 to 1910 wich in the 8191 and 8192 numbered court records.

The thesis work consist of prolouge and three sections. İn the prolouge section the aim, method and scope of the thesis clarified. Than in the first chapter informations on court and tereke records, the creating method of them, the legal inheritents and jurisdiction of Şiran exhibited. The second chapter, the names, dwellings, titles, cognomens and marital status, heirs and Works of the deceased person extracted from the 124 records wich recorded 1893-1911. İn the third chapter, the total assets of the deceased, including chattel and premises examined and evaluated the social and economic life of the Şiran.

Key Words: Court Records, Tereke Records, Şiran.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	viii
GRAFİK LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ	1
1. ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NİN OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	4
1.1. Şer'iyye Sicilleri	4
1.1.1. Kadı.....	5
1.1.2. Kassâm.....	7
1.2. Tereke Kayıtları ve Tereke Defterleri.....	8
1.3. Tereke Kayıtlarında İzlenen Yol.....	9
1.3.1. Tereke Sahibinin Tanımı	10
1.3.2. Mirasa Konu Olan Malların Dökümü.....	11
1.3.3. Taksim Sırasında Yapılan Masraflar ve Borçlar.....	11
1.3.4. Mirasçılara veya Beytü'l-mâl'e Kalacak Olan Malların Tespiti	11
1.4. Şer'î Hukuka Göre Tereke Üzerinde Hak Sahibi Olan Gruplar	12
1.4.1. Belli Payları Olan Mirasçılar (Ashâbu'l- Ferâiz)	12
1.4.2. Neseb Bakımından Asabe Olanlar (Asabe-i Nesebiye).....	12
1.4.2.1. Bi-nefsihi asabe.....	13
1.4.2.2. Bi-gayrihi asabe	13
1.4.2.3. Ma'a gayrihi asabe.....	13
1.4.3. Azad Sebebiyle Asabe Olanlar (Asabe-i Sebebiye)	13
1.4.4. Ashâb-ı Ferâize Red Yoluyla Mirasçı Olanlar	13
1.4.5. Zevi'l-Erhâm.....	14
1.4.6. Mevle'l Muvâlât	14

1.4.7. Nesebi Muristen Başkasına İkrar Yoluyla Nisbet Edilen Akrabalar	14
1.4.8. Kendisine Üçte Birden Fazla Vasiyet Edilen Kişiler.....	14
1.4.9. Beytü'l-Mâl.....	14
1.5. Şiran Kazası ve Tarihçesi	15

1.TEREKE KAYITLARINDAN HAREKETLE ŞİRAN'DA SOSYAL HAYAT 18

2.1. Tereke Sahiplerinin İsimleri ve İkamet Yerleri	18
2.1.1. Müslüman ve Gayrimüslim Tereke Sahiplerinin İsimleri	18
2.1.2. Tereke Sahiplerinin İkamet Yerleri ve Vefat Ediş Halleri	23
2.1.3. Tereke Sahiplerinin Müslüman-Gayrimüslim Oranı	27
2.2. Tereke Sahiplerinin Lakapları, Unvanları ve Meslekleri.....	28
2.3. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu ve Mirasçılarına Göre Dağılımı	37
2.3.1. Medeni Hallerine Göre Dağılımı	38
2.3.2. Varis Sayılarına Göre Dağılımı	39
2.4. Tereke Sahiplerinin Varislerinin Yapısına Göre Dağılımı	41

3.TEREKE KAYITLARINA GÖRE ŞİRAN KAZASINDA EKONOMİK HAYAT 48

3.1. Tereke Sahiplerinin Genel Servet Dağılımı.....	49
3.2. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları	51
3.2.1. Gayrimenkul Mal Grupları	51
3.2.2. Menkul Mal Grupları.....	56
3.2.2.1. Hayvanlar.....	57
3.2.2.1.1. Büyükbaş Hayvanlar.....	57
3.2.2.1.2. Küçükbaş Hayvanlar.....	58
3.2.2.1.3 Binek Hayvanları	59
3.2.2.2. Ev Eşyaları.....	59
3.2.2.2.1. Yatak Odası Takımları.....	60
3.2.2.2.2. Oda Takımları	61
3.2.2.2.3. Yer Döşemeleri.....	63
3.2.2.2.4. Aydınlatma ve Isıtma Eşyaları.....	65

3.2.2.2.5. Temizlik Eşyaları.....	66
3.2.2.2.6. Diğer Eşyalar	66
3.2.2.3. Mutfak Eşyaları.....	68
3.2.2.4. Alet ve Edevat.....	72
3.2.2.5. Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri	75
3.2.2.6. Kişisel Eşyalar	76
3.2.3. Borç, Mehir ve Alacak.....	79
SONUÇ	81
KAYNAKLAR	84
SÖZLÜK.....	90
EKLER	94
ÖZGEÇMİŞ	138

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Müslüman Tereke Sahiplerinin İsimleri	19
Tablo 2.2: Gayrimüslim Tereke Sahiplerinin İsimleri	22
Tablo 2.3: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Köyler	23
Tablo 2.4: Tereke Sahiplerinin Lakapları	29
Tablo 2.5: Tereke Sahiplerinin Meslekleri	36
Tablo 2.6: Tereke Sahiplerinden Çok Eşli Olanlar ve Çocuk Dağılımları ...	43
Tablo 3.1: Tereke Sahiplerinin Genel Serveti ve Ekonomik Durumları	49
Tablo 3.2: Tereke Sahiplerinin Malları İçerisinde Alet ve Edevat Grubu Eşyaları.....	72

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 2.1: Tereke Sahiplerinin Müslüman ve Gayrimüslim kişi Oranı	28
Grafik 2.2: Tereke Sahiplerinin Kullandıkları Unvanlar	32
Grafik 2.3: Tereke Sahiplerinin Medeni Hallerine Göre Dağılımı	38
Grafik 2.4: Tereke Sahiplerinin Varis Sayısına Göre Dağılımı	40
Grafik 2.5: Varislerin Kadın-Erkek Oranı	41
Grafik 2.6: Tereke Sahiplerinin Tek ve Çok Eşlilik Oranı	43
Grafik 2.7: Varislerinin Yapılarına göre Dağılımı	47
Grafik 3.1: Tereke Sahiplerinin Ekonomik Sınıf Yapısı	51
Grafik 3.2: Gayrimenkul Malların Grupları ve Adetleri	52
Grafik 3.3: Menkul Mal Gruplarının Yüzdelik Oranı	56

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Emireoğlu Seve veled-i Emire'nin Tereke Kaydı	94
Ek 2: Sevindikoğlu Tahir bin Hüseyin'in Tereke Kaydı	99
Ek 3: Ömer Ağanın oğlu Hacı Salih Efendi'nin Tereke Kaydı	103
Ek 4: Demircioğlu Osman bin Abdullah'ın Tereke Kaydı	105
Ek 5: Dikitoğlu Kuzma veled-i Medikit'in Tereke Kaydı	108
Ek 6: Bogos veled-i Artin veled-i Bogos'un Tereke Kaydı	110
Ek 7: Pani veled-i Gurgur veled-i Anastas'ın Tereke Kaydı	113
Ek 8: Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah'ın Tereke Kaydı	117
Ek 9: Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah'ın Tereke Kaydı	120
Ek 10: Sıddıkoğlu Sıddık bin İsmail bin Abdullah'ın Tereke Kaydı	124
Ek 11: Kireki veled-i Pür'ün Tereke Kaydı	127
Ek 12: Selvi Hatun bint-i Hüseyin Mülazım'ın Tereke Kaydı	130
Ek 13: Şems bint-i İbrahim bin Abdullah'ın Tereke Kaydı	132
Ek 14: İsmail Ağa ibn-i Mustafa'nın Tereke Kaydı	134
Ek 15: İsmail Hacı Efendi bin Hafız Ahmed Efendi'nin Tereke Kaydı	136

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
C.	Cilt
Ed.	Editör
H.	Hicri
M.	Miladi
No.	Numara
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	Sayfa
S.	Sayı
ŞŞS	Şiran Şer'iyye Sicilleri
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, kendisinden önce kurulan bütün Türk-İslam Devletleri'nde olduğu gibi bulundukları dönemlere ait idârî, iktisadî ve sosyo-kültürel açıdan her türlü bilgiyi kayıt altına almıştır. Bu kayıtlar genellikle devletin resmî kurumları tarafından kaleme alınmıştır. Kayıtların tutulma aşamasında karşımıza ilk olarak devletin hukukî ve idârî yargı organı olarak görev yapan kadı çıkmaktadır¹. Kadılar veya kadı yardımcısı olarak görev yapan naibler vasıtası ile mahkemelerde tutulan bu kayıtlar ve kadıların verdiği hükümler belirli kurallar dâhilinde “şer’iyye sicilleri”, “kadı sicilleri” veya “sicillât-ı şer’iyye” olarak ifade edilen defterlere kaydedilmiştir².

Şer’iyye sicilleri, Osmanlı Devleti’nin sosyo-kültürel, ekonomik ve idârî yapısını incelemek için başvuru ve birinci elden kaynaklar olması hasebiyle günümüzde yerel tarih çalışan araştırmacılar için büyük bir önem arz etmektedir. Yerel tarih araştırmaları, Osmanlı tarihinin iktisadî, kültürel, askeri, dini, siyasi ve idari alanlarında aydınlatılmamış ve eksik kalmış yönleri ortaya çıkarmak adına en etkili yöntemdir. Bu çalışmaların artmasıyla doğru orantılı olarak Türk tarihçiliğinin gelişeceği şüphesiz bir gerçektir.

Çalışmanın temel kaynağını birinci elden kaynaklar olarak nitelendirilen şer’iyye sicilleri oluşturmaktadır. Bu defterler bugün Gümüşhane’ye bağlı bir kaza olan Şiran’a ait 8191 ve 8192 numaralı olan Şiran Şer’iyye Sicilleridir. 8191 numaralı defter H. 1302-1324 (M. 1885-1906) tarihlerini, 8192 numaralı diğer defter ise H. 1324-1329 (M. 1906-1911) tarihlerini kapsamaktadır. 8191 numaralı defter 268 sayfadan oluşurken 8192 numaralı defter 320 sayfadan oluşmaktadır. Bu iki defter içerisinde, orduya koyun alımı, naib tayini, hırsızlık, alacak davaları, arazi sulama davaları, Rü’yet-i Hilâl kayıtları, vasi tayini, boşanma ve miras davaları, evlilik ve tereke kayıtları gibi konuları ihtiva etmektedir.

¹ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 19.

² Ahmet Akgündüz, “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer’iye Mahkemeleri Ve Şer’iye Sicilleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 14, 2009, s. 22.

Çalışmanın temelini, 8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde tespit edilen 124 adet tereke kaydı içermektedir. İlk tereke kaydı H. 23 Şevval 1310 (M. 10 Mayıs 1893), son tereke kaydı ise H. 28 Şevval 1328 (M. 2 Kasım 1910) tarihli kayıtlardır. Tespit edilen kayıtlar ilk önce tarafımdan transkribe edilmiştir. Daha sonra tereke kayıtlarının içerdiği ve çalışmaya konu olacak her türlü menkul ve gayrimenkul mallar belirlenip kategorize edilerek, vefat eden kişinin künyesi ile birlikte ailesinin her türlü bilgisi bilgisayar ortamında word ve excel tablolarına aktarılmıştır. İncelenen kayıtların tek bir kâtip tarafından yazılmadığı defterdeki yazıların birbirinden farklı olmasından anlaşılmaktadır. Defterlerde büyük oranda tarih yazım hatası bulunmaktadır. Tarihlerin ya hiç yazılmadığı ya da yazılmış olsa bile bu tarihlerde kronolojik bir sıra takip edilmediği görülmektedir. Kayıtlarda kronolojik bir sıra takip edilmemesinin sebebi kayıtların önce bir müsveddeye yazılıp daha sonra toplu bir şekilde defterlere işlenmiş olabileceğini akıllara getirmektedir. İncelenen kayıtların yazıları kâtiplere göre farklılık göstermiştir. Bu yazıların büyük bir çoğunluğunun okunaklı olmasıyla beraber bazı yazı türlerinin de özensiz ve yazım hatalı olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmanın ekler bölümünde bulunan belgeler 8191-8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde tespit edilen tereke kayıtları içerisinden seçilmiştir. İncelenen 124 adet tereke kayıtları çerçevesinde Şiran kazasının sosyal ve ekonomik hayatı aydınlatılıp tarihine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Gümüşhane bağlı Şiran kazasıyla ilgili ulaşabilecek kaynaklar sırasıyla şunlardır: Edip Uzundal, “Şer'iyye Sicilleri Işığında Rü'yet-i Hilâl'in Tespiti ve Taşrada Duyurulması: Şiran Kazası Örneği”, *Uluslararası Ramazan ve Oruç Sempozyumu*, Berat Açıl, Fahrettin Altun vd. (Ed.), Ümraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul 2015); Edip Uzundal, “1885-1911 Yılları Arasında Şiran Kazasında İmam-hatip Tayinlerine Dair Bir inceleme”, *Türk Tarihine Dair Yazılar III Prof. Dr. Şamil Arık'a Armağan*, Alpaslan Demir, Tuba Tombuloğlu, vd. (Ed.), Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2018; Alpaslan Demir, “Şer'iye Sicillerine Göre Şiran Kazası'nda Arazi Sulama Davaları”, *Türk Tarihçiliğine Katkılar (Mustafa Kafalı Armağanı)*, Üçler Bulduk, Abdullah Üstün, (Ed.), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013; Alpaslan Demir, *Gümüşhane Tarihinden Kesitler*, Altınpost Yayıncılık, Ankara 2014; Kemal Saylan ve Faruk Algül, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017;

Kemal Saylan, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkîyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, Bahar 2018; Kemal Saylan, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, No:32, Gümüşhane 2016; <http://www.siran.bel.tr/belediye/18/%C5%9Eiran>; Selahattin Tozlu, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar, Erzurum 1988; Eyüp Kul, “1642 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Şiran Kazası ve Köyleri”, *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan, (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, No:33, Gümüşhane 2016; Haldun Özkan, “Şiran Seydibaba Köyü’nde Bir Grup Osmanlı Eseri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 34, Erzurum 2005; Naim Ürkmez, “Şiran Vakıfları (XIX. Vakıf Muhasebe Defterlerine Göre)”, *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan, (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, No:33, Gümüşhane 2016; Cansu Çalışkanoğlu, *Şiran Şer’iye Siciline Göre Şiran’da Sosyal ve Ekonomik Hayat*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019; Mustafa Albayrak, *19. Yüzyılda Şiran Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre; 1260/1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001; Yunus Özger, *XIX. Yüzyılda Bayburt (1830-1900)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2007; Erdem Erdem, *XIX. Asrın Sonunda Şer’i Sicillerde Şirân Kazâsı: İçtimâî ve İktisâdî Hayat*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NİN OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

1.1. Şer'iyye Sicilleri

Osmanlı Devleti'nde şer'iyye sicilleri; toplumların yaşayış tarzını, aile yapısını, ekonomik durumlarını, kültürel yapılarını, dini inançlarını, siyasi ve askeri yapıları gibi farklı faktörleri yansıtan birinci elden kaynaklar olması hasebiyle önem arz etmektedir. Osmanlı tarihçileri de sosyo-ekonomik ve kültürel alanda çalışma yaparken birinci el kaynak olarak nitelendirilen şer'iyye sicillerine sıkça başvurumaktadırlar. Şer'iyye sicillerini; şer'iata ait, şer'iata ilgili ve şer'iata uygun anlamına gelen “şer'iyye”³ ile resmî vesikaların kaydedildiği kütük anlamına gelen “sicill”⁴ kelimeleri oluşturmaktadır. Şer'iyye sicilleri merkez ile taşra arasında bir köprü görevi gören kadılar veya kadı yardımcıları olan nâibler tarafından tutulmaktadır. Bundan dolayı şer'iyye sicilleri kadı sicilleri veya kadı divanı olarak da adlandırılmaktadır⁵.

Osmanlı Devlet'i içerisinde, ilk defa XV. yüzyılın ilk yarısından itibaren yazılmaya başlanan şer'iyye sicilleri XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yazılmaya devam edilerek varlığını sürdürmüştür⁶. Şer'iyye sicil defterleri ortalama 100 sayfa civarında olup bazen 200-300 sayfaya kadar çıkan ve 400-500 kaydı içeren, uzun ve dar defterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tutulan sicil kayıtları genellikle rik'a, ta'lik ve divanî hatlar ile yazılmaktadır. Şer'iyye sicillerinin içerisinde bulunan her türden yazı belirli kurallar dâhilinde düzenlenip daha sonra defterlere kaydedilmektedir. Uygulanan bu usule sakk-ı şer'i usulü denilmektedir⁷.

³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2012, s. 1157.

⁴ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 1110.

⁵ Yunus Uğur, “Şer'iyye Sicilleri”, *TDVİA*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 8.

⁶ Mustafa Denktaş, “Şer'iyye Sicil Defterlerinin Sanat Tarihi Araştırmalarındaki Önemi (Kayseri Ölçeği)”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, 2005/1, s. 52.

⁷ Akgündüz, *a.g.m.*, s. 22.

Yazılan kayıtlar çok fazla konuyu ihtiva etmektedir. Bunlar; nikâh, cinayet vak'aları, vergi, tereke, boşanma ve muhasebe gibi çeşitli kayıtlardır⁸. Kayıtların ilk önce bir müsveddeye yazılıp sonradan defterlere geçirilmesi, farklı kayıtların arasına karışması ve defterlerin ciltlenmesi esnasında meydana gelen farklı farklı problemler şer'iyye sicillerindeki kayıtların bazen kronolojik bir sıra ile yazılmamasının nedenlerini oluşturmaktadır⁹.

Şer'iyye sicillerinin içerisinde barındırdığı kayıtlar iki grup olarak sınıflandırılmaktadır. Birincisi; kadıların kendileri tarafından oluşturularak yazılan kayıtlardır. Bunlar; hüccetler, ilamlar, ma'ruzlar, mürâseleler ve diğer kayıtlar olarak beşe ayrılmaktadırlar. İkincisi ise; kadıların kendileri tarafından yazılmayıp, fakat onlara hitaben gönderildiği için şer'iyye sicillerine kaydedilen kayıtlardır. Bu kayıtlarda kendi içerisinde dörde ayrılan fermanlar, buyrulduklar, tayin beratları ve diğer hükümlerdir¹⁰.

1.1.1. Kadı

Arapça 'da kaza (kadâ) kökünden türetilen kadı, şer'i ve örfi hükümleri yerine getirmekle görevli olan ve kişiler arasında çözüm bekleyen davaları, İslamî hukuk çerçevesinde karara bağlayan ve devletin yetkili makamlarınca tayin edilen görevliyi ifade etmektedir¹¹.

Kadılık müessesesi, ilk olarak İslam ortaçağında idari ve adli görevli olarak ortaya çıkmıştır. Kadılık İslam hukuk tarihinin merkezinde bulunan bir memuriyet olarak varlığını bütün İslam Devletlerinde de devam ettirmiştir. İslam Devleti'nde hâkimlik görevini ilk olarak ifâ eden ise Hz. Muhammed'in kendisi olmuştur. İlk olarak kadılar halife Hz. Ömer zamanında Medine'ye, Basra'ya ve Kûfe'ye tayin edilmiştir¹². Zamanın akışına göre ilk önce halifeler tarafından atanan kadılar, daha sonrasında valiler ve kâdî'l-kudâtlar tarafından atanmıştır.

⁸ Alpaslan Demir ve Yasin Dönder, "Gümüşhane Şer'iyye Sicili (1887-1892)", *Mavi Atlas*, S. 5(1), 2017, s. 161.

⁹ Uğur, a.g.m. , s. 9.

¹⁰ Akgündüz, a.g.m. , s. 27.

¹¹ Abdülkadir Erçin, "Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'i Mahkemeler", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C. 2, S. 1, Bartın 2015, s. 16.

¹² Ortaylı, a.g.e. , s. 20.

Osmanlı Devleti'nde ilk kadının Osman Gazi tarafından tayin edildiği tarihi kaynaklara göre belirtilmektedir. II. Mehmed zamanına kadar padişahlar tarafından tayin edilen kadılar, II. Mehmed'in yönetimi devralması sonucu kanunlarda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Yeni düzenlemeler ile kazaskerlerin de atanacak kişiler üzerinde fikir beyân etmeleri önem kazanmış, bu doğrultuda atamalar gerçekleştirilmiştir¹³.

Osmanlı Devleti içerisinde adli teşkilatın temel unsuru olan kadı ilmiye sınıfından atanmaktadır. Devletin şehir ve kasabalarında ki asayiş, güvenlik ve belediye hizmetlerinden sorumlu olan kadı, yargı ve yönetim bakımından belirli bir büyüklüğe sahip olan kazalarda görev yapmaktadır. Kaza kelime anlamı olarak; “bir kadının idâresi altında bulunan yer” anlamına gelmektedir¹⁴. Kadılar görev yaptıkları bölgede sadece padişaha karşı sorumlu olup, hiçbir makam ve yetkiliden emir almadan tamamen bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir¹⁵. Kadıların göreve atanırken kanunlarla belirlenmiş bazı özellikleri taşıdığı bilinmektedir. Bu özelliklere bakılacak olursa; kadı her şeyden önce muhakkak müslüman olmalıdır, temyiz gücüne sahip, adil, iman sahibi, yetişkin, erkek, tarafsız ve yeteri derece hukuki bilgi sahibi olmalıdır¹⁶.

Kadılar Osmanlı Devleti içerisinde şer'i mahkemelerde görev yapmaktaydılar. Şer'i mahkemelere “meclis-i şer” ve “mahfil-i şer” gibi isimler de verilmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk zamanlarda mahkemelerin belirli bir yeri olmamıştır. Bu yüzden kadı, halkın kolaylıkla ulaşabileceği merkezi konumdaki kendi evini veya camileri mahkeme binası olarak kullanmıştır¹⁷.

Mahkemede kadıya yardımcı ve kadının isteklerini yerine getiren görevliler de bulunmaktadır. Bu görevlilerin başında şüphesiz kadılar tarafından atanan naibler gelmektedir. Naibler, gerekli durumlarda kadı adına kadının görevlerini yerine getiren,

¹³Şeniz Anbarlı Bozatay ve Konur Alp Demir, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, 2014 Haziran, s. 81.

¹⁴ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 573.

¹⁵ Şeniz ve Demir, *a.g.m.*, s. 76.

¹⁶ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁷ Şule Sema Alkoç, *Osmanlı Dönemi Ev Eşyalarının Şer'iyye Sicillerine Göre Sosyal ve İktisadi Açından Değerlendirilmesi: Tokat Örneği(1811-1850)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015, s. 7.

davalara bakan ve gerektiği zaman keşfe çıkan görevlilerdir¹⁸. Mahkemelerdeki diğer bir görevli ise kâtiplerdir. Kâtipler yazıları düzgün ve becerikli kişiler arasından seçilmektedir. Görevleri ise, mahkemede şahitlerin ifadelerini kayda geçirmek, sicilleri düzgün tutmak ve onları korumaktır. Kâtiplerden sonra mahkemenin diğer bir görevlisi ise muhızlılardır. Muhızlılar bir çeşit adli polis görevini yerine getiren, davalı ve davacıları mahkeme huzuruna davet ederek, mahkemede asayiş sağlayan görevlilerdendir¹⁹. Bir başka mahkeme görevlisi ise arşiv muhafızlarıdır. Arşiv muhafızları da mahkeme arşivinin muhafazasını sağlamakla sorumlu olan mahkeme görevlisidir²⁰. Mahkemelerde davaların çözülmesi aşamasında kadıya yardımcı olan kişiler bulunmaktaydı. Bunlara şuhûdü'l hâl denilmektedir. Şuhûdü'l hal mahkemeye müşahid sıfatıyla katılan kişilerdir. Bu kişiler halkın ileri gelenlerinden, özellikle yargılama usullerini ve fıkıhı iyi bilen 5-6 kişiden oluşan kişilerdir²¹. Gerekmesi halinde mahkemede görevli olarak tercümanlar da bulunmaktaydı. Nitekim Osmanlı devleti bir imparatorluk olması, çok büyük topraklara hükmetmesi nedeniyle mahkemelere sıklıkla Türkçe bilmeyen kişiler de başvurmaktaydı. Bunun içinde davalarda tercüman bulundurulması gerekmektedir²². Mahkemede kadının yardımcıları arasında ki diğer bir önemli görevli ise kassâmlardır. Kassâmlar miras taksimi yapılması aşamasında kadıya yardımcı olmaktadır²³.

1.1.2. Kassâm

Kassâm, lugât manasıyla taksim eden, kısım kısım ayıran ve bölen gibi anlamlara gelmektedir²⁴. İslam hukuku alanında ise, kadılar tarafından görevlendirilen, miras davalarında her türlü menkul ve gayrimenkul malı bölerek terekeyi mirasçılar arasında taksim eden şer'i memura verilen isimdir²⁵. Kassâmlara diğer bir ifadeyle "kâsım" da denilmektedir. Osmanlı Devleti'nde kadılarda bulunması gereken özellikler

¹⁸ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁹ Erçin, *a.g.m.*, s. 20.

²⁰ Pınar Sinmez, *1877-1879 Merzifon Şer'iyye Sicilindeki Tereke Kayıtlarının İncelenmesi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019, s. 8.

²¹ Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 302.

²² *a.g.e.*

²³ Gülay Bolat, *Tereke Kayıtlarına Göre Rusçuk'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (1656-1742)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2019, s. 2.

²⁴ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 567.

²⁵ Said Öztürk, "Kassâm", *TDVİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 579.

gibi kassâmlar içinde gerekli olan bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar; özellikle miras hukukunu iyi bilen, Kur'an, sünnet ve fıkıh ilmini bilen, günahkâr olmayan, ceza almamış ve hür kişi olmaktır.

İslam coğrafyasında adliye teşkilatının içerisinde bulunan kassâmlık kurumu, Osmanlı Devleti'nde askerî ve beledî kassâm olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Askerî kassâmlar kazaskerler tarafından atanan, askerî sınıfın terekesini tutarak mirasçıları arasında taksim eden görevlilerdir. Beledî kassâmlar ise, askerî sınıftan olmayan reayanın terekesini tutarak pay eden görevlilerdir²⁶.

Miras taksimi için mirasçıların mahkemeye başvurması sonucu kassâmların görevleri başladı. Kassâmlar göreve çıktıkları zaman yanlarında onlara yardım etmek üzere bulunan görevlileri de götürmekteydiler. Bu görevlilerin başında kâtip gelmektedir. Kâtipler tereke tespiti sırasında mirasa konu olan malları kayda geçirmekle görevli olan memurlardı. Malların piyasa değerini iyi bilen ve belirleyen ehl-i hibre yani bilirkişiler de bu işlem sırasında kassâma yardım eden görevliler arasında bulunmaktaydı. Tereke kayıtlarının tutulması sırasında bu işleme gözcülük eden dîdebân olarak adlandırılan görevlilerde vardı. Dîdebânlar, tereke taksimi sırasında herhangi bir usulsüzlük olmaması için kassâmların yanında bulunarak görevlerini yapmaktaydılar²⁷.

1.2. Tereke Kayıtları ve Tereke Defterleri

Sözlük anlamıyla muhallef kelimesinin çoğulu olan muhallefât, ölen kişinin geride bıraktığı şeyler anlamına gelmektedir²⁸. Şer'iyye sicilleri içerisinde yer alan belgelerde muhallefât kelimesi yerine genel olarak terk etmek, bırakmak anlamına gelen tereke (terike) ifadesi kullanılmaktadır. İslam miras hukukunda ise, belirli bir sıra dâhilinde ölen kişiden geriye kalan her türlü menkul ve gayrimenkul malın, ölen kişinin

²⁶ Fatma Erbay, *H.1311-1314 (M.1893-1896) Tarihli 51 Numaralı İzmir Kassâm Sicilinin Transkripsiyonu*, Adnan Mendebeş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009, s. 2.

²⁷ Öztürk, a.g.m. , s. 580.

²⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 3, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 460.

geride bıraktığı borcu, vasiyeti ve hibe gibi durumların açık bir şekilde yazılarak ifade edilmesidir²⁹.

Şer'iyye sicillerinin içerisinde sadece tereke kayıtlarının tutulduğu defterlere tereke defterleri denilmektedir. Tereke defterleri askerî sınıfın az olduğu yerlerde şer'iyye sicilleri içerisinde yer alırken, İstanbul, Bursa gibi kalabalık olan yerlerde ayrı defterler şeklinde tutulmuştur. Bu defterlerde, vakıf muhasebe defterleri, narh ve ferman gibi ayrı olarak tutulan defterlerden biri olmuştur³⁰.

Beledî ve hukukî yetkiye sahip kadıların yükümlülükleri arasında olan görevlerden biri de daha öncede belirttiğimiz üzere, ölen kişinin her türlü malının kabz edilerek şer'i hükümler çerçevesinde mirasçıları arasında pay edilmesidir. Ölen kişinin eğer mirasçısı bulunmaz ise bu mallar miras olarak beytü'l-mâl'e kalmaktadır. Kadılar bu görevi yardımcılar arasında bulunan kassâmlar vasıtası ile ayrıntılı bir şekilde tutarak yerine getirmekteydiler³¹. Kayıtlar ya şer'iyye sicilleri içerisine ya da müstakil halde bulunan tereke defterlerine yazılmaktaydılar. Bu defterler veya kayıtlar sosyo-kültürel ve iktisadi alanda bizlere ayrıntılı bilgiler vermesi ve birçok çıkarımlar yapılması hasebiyle önem arz etmektedirler³².

1.3. Tereke Kayıtlarında İzlenen Yol

Tereke kayıtlarında miras taksimi için kişilerin mahkemeye başvurması ilk adım olarak kabul görmektedir. Bu aşamada kassâm ve beraberindeki görevliler taksimin yapılacağı yere giderek önce keşif yaparlar daha sonrasında ise kayıtları tutmaya başlarlar³³. Kayıtların tutulma aşamasında izlenen yöntem şu şekildedir;

²⁹ Edip Uzundal, *562 No'lu Şer'iyye Siciline Göre Karahisâr-ı Sâhib Sancağı (Belge Özetleri ve Değerlendirme)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011, s. 30.

³⁰ İlker Er, *Balıkesirli Tereke Sahipleri Hakkında Sosyokültürel Açından Bazı Değerlendirmeler (1670-1700)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 12, S. 21, Haziran 2009, s. 369.

³¹ Tahsin Özcan, "Muhallefât", *TDVİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 406.

³² Halil İnalcık, "15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, S. 1-4, İstanbul 2015, s. 51.

³³ Özcan, a.g.m. , s. 407.

1.3.1. Tereke Sahibinin Tanımı

Kayıtlarda ilk öncelikle vefat eden kişinin tanımı yapılmaktadır. Vefat eden kişinin ismi, baba adı ile birlikte yazılarak varsa lakabı ve unvanı da belirtilmektedir. Daha sonra kişinin ikamet ettiği mahalle açık bir şekilde yazılmaktadır. Örneğin; 10 Şubat 1894 tarihli tereke kaydına göre bugünkü ismi Günyüzü olarak bilinen Limniş köyünden Nuhoğlu Edhem Çavuş ibn-i Mehmed bin Abdullah'ın vefat etmesi üzerine tereke kaydı tutulmuştur. Bu tereke kaydına göre Edhem'in hem lakabına hem unvanına hem de ikametine dair ayrıntılı bilgiye ulaşılmaktadır ³⁴. Bazı tereke kayıtlarında vefat eden kişilerin ölüm nedenleri de yazılmaktadır. Ancak incelenen 124 adet tereke kaydı içerisinde kişilerin ölüm nedenlerine dair bir bilgi verilmemiştir.

Kişinin künyesinin yazılmasının ardından varsa mirasçıları açık bir şekilde yazılmaktadır. Bu kısımda vefat eden kişinin eş sayısına, çocuk sayısına ve bunların kaç tanesinin kız kaç tanesinin erkek olduğuna ve ailede bulunan diğer üyelerin sayısına ve kim olduklarına rahat bir şekilde ulaşılmaktadır. Kayıtlarda büyük erkek çocuklar kebîr, küçük erkek çocuklar ise sagîr olarak belirtilirken büyük kız çocuklar kebîre, küçük kız çocuklar ise sagîre olarak belirtilmiştir³⁵. Mirastan pay alacak kişinin kayıp olduğu durumlarda da kişi gaîb olarak belirtilirken, anne karnın da olan çocuk ise hâmil-i mevkuf olarak tabir edilmektedir³⁶. Buna örnek olarak; 9 Ağustos 1907 tarihli tereke kaydında vefat eden Mehmed Kazım Efendi'nin eşinin hamile olduğu hâmil-i mevkuf olarak belgede belirtilmiştir³⁷. Bu gibi durumlarda anne karnında olan çocuğun cinsiyeti belirlenemediği için erkek olarak düşünülmüş ve miras taksimi sırasında İslam hukukunun şartlarına göre hisseden pay almıştır. Vefat eden kişinin mirasçısı bulunmadığı durumlarda ise mallar beytü'l-mâl'e kalmaktadır. Böyle durumlarda da bu konu açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu kısımda son olarak kişinin vefat ettiği tarih olarak kabul edilen veya taksimin yapıldığı tarih belirtildikten sonra mirasa konu olan malların dökümüne geçilmektedir.

³⁴ 8191 Numaralı Şiran Şer'iyye Sicili, Sayfa numarası: 15, Belge numarası: 130. Bundan sonra ŞŞS 8191, 15/130 şeklinde kısaltmayla gösterilecektir.

³⁵ Uzundal, a.g.e. , s. 31.

³⁶ a.g.e.

³⁷ ŞŞS 8191, 91/142.

1.3.2. Mirasa Konu Olan Malların Dökümü

Bu bölümde öncelikle vefat eden kişinin her türlü menkul ve gayrimenkul malı tespit edilmektedir. Daha sonra söz konusu malların kaç adet olduğu, cinsi ve fiyatları belirlenerek kaydedilmektedir. Malların yazım aşamasında belirli bir kural bulunmamaktadır. Ama eğer var ise Kur'an-ı Kerim ilk başa yazılmaktadır³⁸. Sonrasında mevcut diğer mallar sıralanmaktadır. Her malın kaç adet olduğu ve belirlenen fiyatı da altlarına yazılmaktadır. Malların sıralanmasının ardından en son alacaklar veya borçlar yazılmaktadır. Bütün her şey yazıldıktan sonra cem' an yekün yani genel toplam yazılarak altına bir çizgi çekilip sonrasında da toplam tutar yazılarak bu aşama bitirilmektedir.

1.3.3. Taksim Sırasında Yapılan Masraflar ve Borçlar

Miras dökümünden sonra vefat eden kişinin teçhiz ve tekfin masrafı olarak cenaze masrafları belirtilmektedir. Vefat eden kişi evli ise ve eşine mehir borcu varsa ilk olarak bu borç yazılmaktadır. Daha sonra ise diğer kişilere olan borcu yazılmaktadır. Tereke kayıtlarında gider kısmını oluşturan bu bölüme resm-i kısmet, kaydiye, dellaliye, kassâmiye, varak ve pul bahası gibi her türlü harç ve vergiler kaydedilmektedir³⁹. Daha sonra bu kısım toplanarak toplam servet miktarından çıkarılmaktadır. Elde kalan miktar ise mirasçılara veya beytü'l-mâl'e kalacak olan miktarı vermektedir.

1.3.4. Mirasçılara veya Beytü'l-mâl'e Kalacak Olan Malların Tespiti

Bu bölüm, gider kısmından geriye kalan kısım olarak ifade edilen sahhü'l- bâki olarak kaydedilmektedir. Burada İslam hukukunda belirtilen paylara göre mirastan pay alacak kişilere taksimat yapılmaktadır. Mirasçının bulunmaması durumunda mallar beytü'l-mâl'e kalmaktadır⁴⁰.

³⁸ Alkoç, a.g.e. , s. 13.

³⁹ Sait Öztürk, *İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 76.

⁴⁰ Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016, s. 273.

1.4. Şer'î Hukuka Göre Tereke Üzerinde Hak Sahibi Olan Gruplar

Tereke üzerinden bütün borçlar, masraflar ve vergiler çıkarıldıktan sonra kalan kısımdan mirasçılarının paylarının ödenmesi kısmına geçilmektedir. Bu paylaşım şer'î hukuka göre 9 gruba ayrılarak yapılmaktadır⁴¹. Mirasçılar bu grubun içerisinde yakın akrabadan uzak akrabaya doğru sıralanmaktadır.

1.4.1. Belli Payları Olan Mirasçılar (Ashâbu'l- Ferâiz)

İslam miras hukukunda bu grubu oluşturan kişiler terekede birinci derece hak sahibi olan kişilerdir. Bu kişilerin hisseleri Kur'an, sünnet ve icma ile belirtilmiştir. İkinci derece mirasçı olan kişiler ancak bu gruptan kimse bulunmadığı zamanlarda veya bulunup hisselerini aldıktan sonra geriye pay kalırsa hisse almaktadırlar. Bu grubu 12 kişi oluşturmaktadır. Bunlardan 10 tanesi nesebi yönden yani vefat eden kişiye soydan akraba olan kişilerdir. Bunlar; baba, babanın babası (cedd-i sahih), anne bir kardeş (ah li-üm), anne (üm), annenin annesi ve babanın annesi (cedde-i sahiha), öz kız (bint, sulbiyye), oğlun kızı (bintü'l- ibn), anne-baba bir kız kardeş (uht lehuma), baba bir kız kardeş (uht li-eb), anne bir kız kardeş (uht li-üm) olarak deftere kaydedilmiştir. Bu grupta bulunan 7 kişinin kadın olması şer'î hukukun kadın haklarına verdiği önemin açık bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Gruptaki diğer 2 kişi ise sebebi yönden yani evlilik yoluyla vefat eden kişiye akraba olan kişilerdir. Bunlar ise karı (zevce) ve koca (zevc) dır⁴².

1.4.2. Neseb Bakımından Asabe Olanlar (Asabe-i Nesebiye)

Asabe-i nesebiye, vefat eden kişinin baba tarafından kan bağı ile bağlanan erkek akrabalarıdır⁴³. Bunlar, birinci derece olan mirasçılar hisselerini aldıktan sonra mirastan faydalanabilecek ilk erkek akrabalarıdır. Birinci derece mirasçı bulunduğu zaman mirastan arta kalan kısmı alan asabe-i nesebiye, birinci dereceden mirasçı bulunmazsa mirasın tamamını almaktadırlar. Bunlar 3 kısıma ayrılmaktadırlar:

⁴¹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*, İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, C. 1, Konya 1977, s. 321.

⁴² Cin, *a.g.e.* , s. 256-261.

⁴³ Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askerî Kassâmına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, C. 3, S. 5-6, Ankara 1966, s. 21.

1.4.2.1. Bi-nefsihi asabe

Vefat eden kişi ile aralarına kadın girmeyen erkek akrabalarıdır. Bunlar 4 sınıftır; oğullar ve oğulların oğulları, baba ve babasının babası, anne-baba bir veya baba bir erkek kardeşler ve bunların oğulları, anne-baba bir veya baba bir amcaları ve bunların oğullarıdır⁴⁴.

1.4.2.2. Bi-gayrihi asabe

Bunlar tek başlarına asabe olamayıp, ashâb-ı ferâizden olan akrabalarıdır. Söz konusu bu kişiler sadece erkek kardeşleriyle birlikte asabe olarak, vefat eden kişinin 4 kadın akrabasıdır. Bunlar; oğul ve kızlar, oğlunun oğlu ile beraber kızlar, anne-baba bir erkek kardeşle beraber anne-baba bir kız kardeşler, baba bir erkek kardeşle beraber baba bir kız kardeşlerdir⁴⁵.

1.4.2.3. Ma'a gayrihi asabe

Bu grupta sadece kızlar bulunmaktadır. Bunlar anne-baba bir veya baba bir kız kardeşler, kızlar veya oğul kızları ile beraber olan gruptur⁴⁶.

1.4.3. Azad Sebebiyle Asabe Olanlar (Asabe-i Sebebiye)

Köle veya cariyeye öldüğü vakit mirasçısı yok ise söz konusu köle veya cariyeyi azat eden eski sahibi kişinin mirasçısı olur. Azat eden sahibin kadın akrabaları eski köle veya cariyeye mirasçı olamazlar⁴⁷.

1.4.4. Ashâb-ı Ferâize Red Yoluyla Mirasçı Olanlar

Ashâb-ı ferâizden olanlar mirastan hisselerini aldıktan sonra vefat eden kişinin nesebiyeden ve sebebiyeden herhangi bir mirasçısı bulunmadığı durumlarda artan

⁴⁴ Cin, a.g.e. , s. 262.

⁴⁵ Öztürk, a.g.e. , s. 99.

⁴⁶ Cin, a.g.e. , s. 262.

⁴⁷ Muazzez Gündüz, *Tereke Kayıtlarına Göre Bursa Şehri'nde Ekonomik ve Sosyal Hayat (1703-1710)*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019, s. 38.

hisseler tekrar ashâb-ı ferâiz mirasçılarına hisseleri oranında taksim edilir. Bu şekilde red olarak bu ikinci taksimden karı ve koca faydalanamaz⁴⁸.

1.4.5. Zevî'l-Erhâm

Vefat eden kişi ile kan bağı olan akrabalarından olup, ashâb-ı ferâiz, asabe-i nesebiye ve sebebiyeden olmayan mirasçılardır⁴⁹. Vefat edenin eşi dışında kimse yoksa ve hiç asabe mirasçısı da bulunmuyorsa sadece o zaman mirastan pay almaktadırlar.

1.4.6. Mevle'l Muvâlât

Bir kişi Müslüman olurken himayesi altına girdiği kişi onun mevlası olmaktadır. Söz konusu bu durumda mevla olan kişi himayesinde bulunan kişinin eğer ki daha yakın bir akrabası yok ise onun mirasından hisse sahibi olmaktadır⁵⁰.

1.4.7. Nesebi Muristen Başkasına İkrar Yoluyla Nisbet Edilen Akrabalar

Vefat eden kişinin sağlığında kabul ettiği akrabalarından oluşmaktadır. Vefat eden sağ iken bir kişiye bu benim oğlum, kardeşim vb. bir beyanda bulunursa bu kişiler mirastan hisse almaktadırlar⁵¹.

1.4.8. Kendisine Üçte Birden Fazla Vasiyet Edilen Kişiler

Vefat eden kişi vasiyeti olarak bir kişiye terekesinin üçte birinden fazlasını bırakması durumunda bu kişiler mirasın üçte birinden fazlasını almaktadırlar. Söz konusu bu durumda ya hiçbir mirasçının bulunmaması ya da mirasçıların bu duruma rıza göstermeleri gerekmektedir.

1.4.9. Beytü'l-Mâl

Şer'î hukuk çerçevesinde vefat eden kişinin hiçbir mirasçısı yoksa ya da olsa bile hisselerini aldıktan sonra kalan kısım beytü'l-mâl olarak ifade edilen devlet hazinesine kalmaktadır. Vefat eden kişi kadın ve tek mirasçısı eşi ise terekenin ½' sini

⁴⁸ Öztürk, *a.g.e.* , s. 100.

⁴⁹ Cin, *a.g.e.* , s. 265.

⁵⁰ Döndüren, *a.g.e.* , s. 562.

⁵¹ Barkan, *a.g.m.* , s. 23.

eşi alır geri kalan kısım ise beytü'l-mâl'e kalır. Vefat eden kişi erkek ve tek mirasçısı karısı ise ¼ oranında hisse alır ve geri kalan kısımda beytü'l-mâl'e kalır⁵².

1.5. Şiran Kazası ve Tarihçesi

Günümüzde Gümüşhane ilinin güneybatısında bulunan ve çalışmaya konu teşkil eden Şiran kazasının kuzeyinde Torul kazası, doğusunda Kelkit kazası bulunurken, güneyinde Erzincan ili, batısında ise Giresun ili bulunmaktadır. Şiran kazasının adı Bizans kaynaklarında “Kherianon” olarak geçerken, bu kelimenin bir anlamının bulunmadığı da ifade edilmektedir⁵³. Yavuz Sultan Selim'in Şiran'dan geçerken bir tepe üzerinde durup, bölgeye “Ne güzel seyran” demesinden dolayı yöre halkı Şiran kazasını “Şeyran” olarak ifade etmektedir⁵⁴. Kazanın adının, Osmanlı devleti kayıtlarında ise atardamar anlamına gelen “Şıryan” olarak ifade edildiği görülmektedir⁵⁵. Şıryan olarak ifade edilen kazanın ismi, XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren “Şiran” olarak geçmeye başlamıştır. Şiran kelime anlamı olarak farsça “şir” kökünden türetilen çoğul bir kelimedir ve lugât manası olarak “arslanlar” anlamına gelmektedir⁵⁶.

Şiran kazası ve çevresinde birçok uygarlığın yaşadığı bilinmektedir. Bu uygarlıkları kronolojik bir sırayla belirtecek olursak; Hattiler, Hititler, Urartular, Kimmer-İskit akıncıları, Metler, Persler, Pontus Krallığı, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıdır⁵⁷. Osmanlı Devleti hâkimiyeti ele aldıktan sonra, Şiran ve çevre bölgeleri Osmanlı Devleti'ne geçerek 1479 yılında Karahisar-ı Şarkî Sancağına bağlanmıştır⁵⁸. XIX. yüzyılın başlarına kadar bu sancağa bağlı kalan Şiran, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra 1868 yılında Gümüşhane Sancağına bağlanmıştır⁵⁹. Şiran'ın Gümüşhane Sancağına bağlanmasına kadar geçen dönemde birçok yenilikler ve değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemlerde Şiran bir süre Erzurum vilayetinin Erzincan ve

⁵² Öztürk, a.g.e. , s. 88.

⁵³ Kemal Saylan ve Faruk Algül, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 13.

⁵⁴ Erdem Erdem, *XIX. Asrın Sonunda Şer'i Sicillerde Şirân Kazası: İctimâî ve İktisâdî Hayat*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 16.

⁵⁵ Devellioğlu, a.g.e. , s. 1168.

⁵⁶ Mehmet Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 980.

⁵⁷ <http://www.siran.bel.tr/belediye/18/%C5%9Eiran>, (Erişim Tarihi: 20.03.2020).

⁵⁸ Saylan ve Algül, a.g.e. , s. 26.

⁵⁹ Kemal Saylan, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, Bahar 2018, s. 64.

Bayburt sancaklarına bağlı kalırken bir sürede 93 harbine (1877-1878) kadar Trabzon vilayetinin Gümüşhane sancağına bağlı kalmıştır⁶⁰.

1877-1878 tarihleri arasında meydana gelen harbin bitmesinin ardından Erzurum ve Trabzon vilayetlerinde birtakım farklı düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu düzenlemelerin içinde Şiran'ın tekrardan nereye bağlanacağı konusu büyük bir problem ve kargaşa teşkil etmiştir. Bu düzenlemelerin sonucu olarak, Şiran Gümüşhane sancağının diğer bir kazası olan Kelkit ile birlikte Bayburt sancağına bağlanmıştır⁶¹. Şiran'ın Bayburt sancağına bağlanması yöre ahalisi içerisinde tepkiyle karşılanmıştır. Çünkü Şiran halkı bütün işlerini, bulundukları bölgeye daha yakın bir konumda olan Gümüşhane'ye giderek halledebiliyordu. Bu yüzden mesafe açısından kendilerine uzak olan Bayburt sancağına bağlanmayı tepkiyle karşılamaktaydılar. Halk, söz konusu olan bu durum için devletin gerekli mercilerine başvuru yapmıştır fakat bu talepleri doğrultusunda bir sonuç alamamışlardır. Bir süre Bayburt'a bağlılığını devam ettirdikten sonra şartların ve taleplerin tekrar değerlendirilmesinin ardından Şiran, Kelkit kazası ile birlikte tekrardan Gümüşhane sancağına bağlanmıştır⁶² ve günümüzde de Şiran Gümüşhane'ye bağlı bir kaza olarak varlığını devam ettirmektedir.

Şiran kazası, kuzeyde bulunan Gümüşhane dağları ve güneyde bulunan Otlukbeli dağları nedeniyle engebeli bir arazi yapısına sahiptir⁶³. Kaynağını, belirtilen bu iki dağdan alan Kelkit Irmağı'nın oluşturduğu vadi, bu dağları birbirinden ayırmaktadır. Vadinin düzlük kısımları tarım yapılması için uygun bir yapı oluştururken, dağlık alanların yüksek kısımlarındaki düz bölgelerde hayvancılık yapılması için elverişli bir ortam oluşturmaktadır⁶⁴. Şiran kazası Gümüşhane'nin diğer kazalarına oranla daha verimli bir statüde bulunmaktadır. Ve hatta bölgenin hububat ihtiyacı da önemli ölçüde bu kazadan temin edilmektedir. Bölge halkının temel geçim kaynağını ise tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Ancak kaza içerisinde, hem tarım alanları hem de hayvancılık açısından problem oluşturan bazı nedenler vardı. Bunlar;

⁶⁰ Saylan ve Algül, *a.g.e.* , s. 27.

⁶¹ *a.g.e.* , s. 29.

⁶² Saylan, *a.g.m.* , s. 65.

⁶³ Mustafa Albayrak, *19. Yüzyılda Şiran Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre; 1260/1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s. 1.

⁶⁴ Saylan ve Algül, *a.g.e.* , s. 40.

yaz aylarının aşırı derecede sıcak geçmesinin sonucu olarak meydana gelen kuraklık ve kimi zaman sellere ve hatta taşkınlara sebep olan şiddetli yağışlardır⁶⁵. Bu olumsuzluklar karşısında zor durumda kalan yöre halkı için devlet, gerekli durumlarda halka yardım ederek zararlarını karşılama eğilimi içerisinde bir tutum sergilemiştir. Ve devlet XIX. yüzyıldan itibaren de tarım ve hayvancılığı geliştirme çabaları içerisinde bulunmuştur⁶⁶.

Şiran kazasında madenler de önemli bir yere sahip olmuştur. Bölge havalisi içerisinde en önemli maden olarak ifade edilen gümüş başta olmak üzere bakır, kurşun, kömür, çinko, kaya tuzu ve alçı bulunmaktadır⁶⁷. Gümüşhane sancağının, orman arazisinin büyük bir bölümünü oluşturan Şiran kazasında çam, sarıçam, gürgen, meşe, köknar ve kızılâğaç gibi ağaç türlerinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu ağaçların kesilmesinin ardından ortaya çıkan ham madde ile çeşitli ev eşyalarının, mutfak araç gereçlerinin vb. araçların da yapıldığı ifade edilmektedir⁶⁸.

Şiran kazasında, Müslim ve Gayrimüslim ailelerin bir arada yaşadığı belirtilmektedir⁶⁹. Şiran kazasına gelen seyyahlardan Suter, adı geçen kazada 30 Müslüman hanenin yaşadığını ifade ederken, 1830'lu yıllarda başka bir seyyah kaza içerisinde çoğunluğu Müslüman Türkler' in oluşturduğu 300 haneden bahsetmektedir. Ayrıca aynı kazada 8-10 arası bir kısım aileyi de Rumların oluşturduğunu ifade etmektedir⁷⁰. Adı geçen kaza içerisinde Müslim ve Gayrimüslim toplulukların dini vazifelerini yerine getirmeleri için cami, mescit, tekke ve kiliselerin bulunduğu da ifade edilmektedir⁷¹.

⁶⁵ Alpaslan Demir ve Esat Aktaş, "Gümüşhane Sancağı'nda Doğal Afetler (1888-1910)", *OTAM*, S. 24, Ankara 2010, s. 24.

⁶⁶ Saylan ve Algül, *a.g.e.* , s. 44-46.

⁶⁷ *a.g.e.* , s. 39.

⁶⁸ *a.g.e.* , s. 46.

⁶⁹ *a.g.e.* , s. 67.

⁷⁰ Kemal Saylan, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No: 32, Gümüşhane 2016, s. 61.

⁷¹ Saylan ve Algül, *a.g.e.* , s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TEREKE KAYITLARINDAN HAREKETLE ŞİRAN'DA SOSYAL HAYAT

2.1. Tereke Sahiplerinin İsimleri ve İkamet Yerleri

Terekeler kayıt altına alınırken ilk önce kayıt işleminin yapıldığı şehir açık bir şekilde belirtilmektedir. Sonrasında tereke sahibinin künyesi ile birlikte ikamet ettiği yer yazılmaktadır. Tutulan bu kayıtlar ışığında vefat eden kişinin hangi şehirde, kazada, mahallede ve köyde ikamet ettiğine dair bilgilere ulaşılabilmektedir

Tereke kayıtlarının, genellikle ilk cümleleri bir kalıp içerisinde yazılmaktadır. “... sancağına merbût ... kazasının ... karyesinde sakin iken bundan akdem vefat eden veya fevt olan ... ”⁷² şeklinde ki bir giriş cümlesiyle birlikte vefat eden kişinin tereke kaydı daha da geniş bir biçim alarak devam etmektedir. Bu şekilde vefat eden kişinin kim olduğu ve nerede ikamet ettiği yazılan kaydın ilk cümlesinden rahat bir şekilde anlaşılmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarındaki ilk cümleye örnek olarak; “Gümüşhane sancağına merbût Şiran kazasının Karaca karyesinde sakin iken bundan akdem vefat eden Selvi Hatun bint-i Hüseyin’i” verebiliriz⁷³.

Çalışmanın ana kaynağını Gümüşhane ilinin Şiran kazasına bağlı 8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer’iyye Sicilleri dâhilindeki 124 adet tereke kaydı oluşturmaktadır. 1893-1911 tarihlerini kapsayan çalışmada Şiran halkının sosyal ve ekonomik hayatı veriler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Müslüman ve Gayrimüslim Tereke Sahiplerinin İsimleri

Şahıs adlarının kullanılması gerek kişi gerekse toplum açısından önemli bir yer tutmaktadır. Adlar, kişilere bir kimlik kazandırmasının yanı sıra toplum içerisinde de bu adların kullanılması sosyal ve kültürel açıdan da bir işlevselliğe sahiptir. Şahıs adlarının kullanılması toplumda çıkabilecek herhangi bir karışıklığın önüne geçilmesi amacıyla

⁷² Nuri Köstüklü, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarih Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19.yy Örnekleri Çerçevesinde)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, Uşak 2008, s. 19.

⁷³ ŞŞS 8192, 28/69.

kişilerin toplumda belirlenmesi ve teşhis edilmesi yönünden önem arz etmektedir. Adların kökenlerinin incelenmesi, farklılıklarının ve benzerliklerinin ortaya koyulması da bir toplumun sosyal ve kültürel boyut kazanması açısından büyük bir önem taşımaktadır⁷⁴.

Özel adları inceleyen bir bilim olarak ortaya çıkan onomastik bilimi⁷⁵ yapılan çalışmada şahıs adlarını inceleme esnasında bizlere yardımcı olmaktadır. Onomastik çalışmalarda şahıs adlarını konu edinen bölüme “antroponimi” ismi verilirken, yer adlarını konu alıp inceleyen bölüme de “toponimi” ismi verilmektedir⁷⁶.

Onomastik çalışmaların kaynağını oluşturan defterlerden biri de çalışmanın ana kaynağı niteliğinde olan şer’iyye sicilleridir. Şer’iyye sicilleri içerisinde yer alan tereke kayıtları şahıs adları bakımından önemli bir zenginliğe sahiptir. Tereke kayıtlarının incelenmesi aşamasında isimlerden yola çıkılarak Osmanlı Devleti içerisinde gayrimüslim tebaanın da yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti içerisinde Müslümanlar ve gayrimüslimler bir arada yaşamışlardır⁷⁷. Gayrimüslimlerin kendilerine ait mahkemeleri olduğu bilinmesine rağmen Osmanlı Devleti’nin şer’i mahkemelerine başvurdukları incelenen tereke kayıtlarından da anlaşılmaktadır. Bu doğrultudan yola çıkarak yapılan çalışma içerisinde bulunan 124 adet Müslüman ve gayrimüslim tereke sahiplerinin isimleri ve kaç kişi tarafından aynı isimlerin kullanıldığı Tablo 2.1 ve 2.2 de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.1: Müslüman Tereke Sahiplerinin İsimleri

Vefat Edenin İsmi	Kişi Sayısı	Vefat Edenin İsmi	Kişi Sayısı
Ahmed	7	Kasım	1

⁷⁴ Mehralı Calp, “Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Bir Çalışma (Ağrı İli Örneği)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 52, Erzurum 2014, s. 28.

⁷⁵ Yılmaz Kurt, “Adana Sancağında Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26, Ankara 1991, s. 169.

⁷⁶ Ali Açikel, “Artukabad Kazası Yer Adları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 2, Ankara 2003, s. 182.

⁷⁷ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devlet’inde Gayrimüslim Teb’anın Yönetimi*, Risale Yayınevi, İstanbul 1996, s. 20.

Ali	5	Kuzenkanduz	1
Arif	1	Mahmud	1
Ali Fehmi	1	Mehmed	5
Bekir	1	Mehmed Kazım	1
Cuma	1	Mevlûd	1
Dursun	2	Mikdad	1
Edhem	4	Mustafa	10
Feyzullah	1	Mürsel	1
Gaffur	1	Osman	8
Gürükan	1	Ömer	2
Habib	2	Salih	4
Hacı	1	Selvi	1
Halil	7	Sıddık	1
Hasan	4	Süleyman	1
Hurşid	1	Şems	1
Hüseyin	6	Şerif	1
İbrahim	12	Tahir	1
İlyas	1	Timur	1
İsa	1	Yasin	1
İsmail	4	Yemin	1
İzzet	1	Yusuf	3

Anadolu’da yaşayan Müslüman halk genel itibari ile Türk kökenlidir. İslamiyet’in kabul edilmesinden önce Türkler, daha çok yırtıcı hayvanların isimlerini ya da dış etkilere karşı dayanıklı maddelerin isimlerini ad koymada kullanmışlardır⁷⁸. Kullanılan bu Türkçe isimler İslamiyet’in kabul edilmesinin ardından da kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak İslamiyet’in kabul edilmesinden sonra ağırlıklı olarak Peygamberlerin isimleri, 4 büyük halifenin ismi ve sahabelerin isimleri yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’ in ismi kendisine duyulan saygıdan dolayı Mehmed şeklinde kullanılmıştır⁷⁹. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan halkın Timur⁸⁰ ve Dursun ⁸¹ gibi Türkçe kökenli isimleri de kullandığı görülmüştür. Ayrıca Farsça kökenli bir isim olan Hurşid⁸² ismi de incelenen kayıtlarda göze çarpmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarına göre kullanılan şahıs isimlerinin daha çok Arapça kökenli isimler olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebinin ise Anadolu’da yaşayan müslüman halkın genel anlamda İslamiyet’i benimsediği ve bu doğrultuda isimler kullandığı görülmektedir.

Şer’iyye sicillerinin şahıs adları bakımından çok zengin kaynaklar olduğu daha önce belirtilmiştir. İncelenen tereke kayıtları içerisinde erkek isimlerinin yanı sıra vefat eden Müslüman halktan 2 tane de kadın terekesine rastlanmaktadır. Tereke kayıtları içerisinde kadınların terekesinin tutulma oranı çalışılan yıllar arasındaki kayıtlara göre erkeklerden daha az bir yer kaplamaktadır.

İncelenen tereke kayıtları içerisinde 16 Aralık 1906 tarihinde Şiran’ın Karaca köyünde vefat eden Selvi Hatun bint-i Hüseyin Mülazım’ın terekesi tutulmuştur⁸³. İncelenen kayıda göre Selvi Hatun’un eşi bulunmamaktadır. Bu durum, eşinin ya kendisinden daha önce vefat ettiğini ya da ayrılmış olduklarını akıllara getirmektedir. Selvi Hatun’un vefatının ardından tutulan terekesinden, geride kalan 2 oğlu, 2 kızı ve babası Hüseyin Mülazım’a pay verilmiştir. Tesadüf ettiğimiz diğer Müslüman kadın terekesi ise 26 Ocak 1906 yılında bugünkü ismi ile Çatmalar olarak bilinen Kelif

⁷⁸ M. Özgü Aras, “Ad Koyma”, *TDVİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, s. 332.

⁷⁹ ŞŞS 8192, 81/129.

⁸⁰ ŞŞS 8192, 76/123.

⁸¹ ŞŞS 8191, 239/1.

⁸² ŞŞS 8191, 251/29.

⁸³ ŞŞS 8192, 28/69.

köyündeki Şems bint-i İbrahim bin Abdullah'ın terekesidir⁸⁴. Şems'in vefatının ardından tutulan terekesinden eşi Ahmed Efendi ve 4 kızı da mirasından pay almıştır. Söz konusu Selvi Hatun ve Şems'in isimlerinin kökenine bakıldığında Farsça kökenli isimler olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 2.2: Gayrimüslim Tereke Sahiplerinin İsimleri

Vefat Edenin İsmi	Kişi Sayısı	Vefat Edenin İsmi	Kişi Sayısı
Alya	1	Lizar	1
Baiko	1	Mosanki Anastas	1
Bogos	1	Pani	1
Kireki	1	Seve	1
Kuzma	2	Yordam	1

Osmanlı Devleti, bünyesinde Müslüman halkın yanı sıra gayrimüslim tebaadan Rumları, Ermenileri ve Yahudileri de barındırmıştır. Müslümanlar da olduğu gibi bu milletler de isim koyarlarken kendi inandıkları din için önemli olan isimleri, geçmişlerindeki önemli şahıslarının veya büyüklerinin isimlerini koymuşlardır. Yapılan çalışmada incelenen yıllar arasında vefat eden gayrimüslim tebaadan kişilerin isimleri Tablo 2.2'de ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Osmanlı Devlet'i içerisinde daha çok gayrimüslim tebaadan Rum ve Ermeni milletlerinin yaşadığı bilinmekle beraber tesadüf ettiğimiz isimlerin de Rum ve Ermeni milletleri tarafından kullanıldığı dikkatleri çekmektedir. Buna örnek olarak; Tablo 2'de adı geçen 11 kişiden Kireki⁸⁵, Kuzma⁸⁶, Mosanki Anastas⁸⁷, Yordam⁸⁸, Pani⁸⁹ ve Seve⁹⁰ isimlerinin Rum milletinden olan kişiler tarafından kullanıldığı göze çarparken, Bogos⁹¹ isminin de Ermeni milletinden bir kişi

⁸⁴ ŞŞS 8191, 260/12.

⁸⁵ ŞŞS 8191, 246/20.

⁸⁶ ŞŞS 8191, 146/65.

⁸⁷ ŞŞS 8191, 142/36.

⁸⁸ ŞŞS 8191, 148/76.

⁸⁹ ŞŞS 8191, 161/13.

⁹⁰ ŞŞS 8191, 241/11.

⁹¹ ŞŞS 8191, 158/5.

tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Diğer isimler hakkında ise bir malumatımız bulunmamaktadır.

2.1.2. Tereke Sahiplerinin İkamet Yerleri ve Vefat Ediş Halleri

İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte oluşan ve toplu yerleşim yerlerinin en küçüğü olarak karşımıza çıkan ilk köylerin varlığı Neolitik döneme dayandırılmaktadır⁹². Toplumsal bir varlık olan insan eski çağlardan günümüze kadar toplum halinde yaşamaya ihtiyaç duymuştur. İnsanlar gerek güvenliklerini sağlamak gerekse aralarında iş bölümü yaparak yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla belirli sosyal kurallar dâhilinde toplu bir şekilde yaşamışlardır.

Osmanlı Devlet'i içerisinde de en küçük idarî yapı olarak karşımıza çıkan köyler veya diğer bir ifade ile karyeler genel olarak kırsal bir bölgede oluşan, ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan, kendine ait isimlerden oluşan ve şehirlere oranla daha fazla geleneksel bir yaşayışı barındıran küçük yerleşim yerleri olarak ifade edilmektedir⁹³. Çalışmada incelenen tereke kayıtlarında da Gümüşhane'ye bağlı Şiran kazasının birçok farklı köyüne tesadüf edilmiştir. 1893-1911 tarihlerini kapsayan bu çalışmada vefat eden kişilerin çoğunun köylerde yaşadığı tespit edilmiştir. Tablo 2.3'de bu köylerin yeni ve eski isimleri ve ayrıca bu köylerde kaç kişinin vefat ettiği de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.3: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Köyler

KÖYLERİN ESKİ ADI	KÖYLERİN YENİ ADI	VEFAT EDEN KİŞİ SAYISI
Aksipert	Ardıçlı	2
Argu	Argu	1
Babacan	Babacan	1

⁹²Seda Ülger, *Yakındoğu İlk Neolitik Kültürlerinde Yapı Kültü Ve Yapıların Gömülme Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 38.

⁹³ Osman Gümüşçü ve Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Köy", *TDVİA*, C. EK-2. , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2016, s. 85.

Babuş	Babuş	1
Belen	Belen	7
Beşkilise	Ozanca	1
Cender	Yolbilen	1
Cengiriş	Alacahan	1
Çalgan	Çalgan	4
Çanakçı	Çanakçı	3
Çeküz	Beydere	2
Çirmiş	Alancık	4
Çivrişon	Konaklı	5
Dumanoluğu	Dumanoluğu	1
Gersut-1 bâlâ	Yukarı Kulaca	4
Gersut-1 zir	Bahçeli	1
Hormonos	Koyunbaba	1
Hozman-1 bâlâ	Yukarı Duruçay	2
İne	Şehit Hakan Mahallesi	5
İslâmtersun	Ericek	3
Karaca	Karaca	5
Karaköy	Karaköy	1
Karaşeyh	Karaşeyh	3
Kelif	Çatmalar	1
Kırıntı	Kırıntı	3
Kirtanos	Akyayla	1

Korzaf	Yeşilbük	3
Kuzan	Örenkale	3
Limniş	Günyüzü	4
Merkez	Merkez	1
Mertekli	Mertekli	3
Norşun	Akbulak	6
Ökseyit	Bilgili	1
Paynik	Bolluk	2
Sadık	Sadıkköy	3
Sarıca	Sarıca	4
Sellidere	Sellidere	1
Seydibaba	Seydibaba	2
Söfker	Evren	1
Susuz	Susuz	2
Şemük-i bâlâ	Kaynakbaşı	2
Şemük-i zir	Paşapınarı	3
Tamara	İncedere	3
Telme	Telme	1
Törnük	Boğazyayla	1
Uluşiran	Erenkaya	1
Zarabot	Söğütalan	1

Tablo 2.3’de görüldüğü üzere, incelenen 124 adet tereke kaydı içerisinde Şiran kazasında toplam 46 farklı köye tespit edilmiştir. Çalışmada köyler tespit edilirken

karşımıza en fazla çıkan köy Belen, Çivrişon, İne, Karaca ve Norşun olmuştur. İncelenen kayıtlarda adı geçen köylerin yanı sıra, 3 Ocak 1907 tarihinde vefat eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey'in⁹⁴ tereke kaydına göre, vefat eden diğer kişilerden farklı olarak köyde değil de Şiran'ın merkezinde ikamet ettiği bilgisi dikkatleri çekmektedir. Çalışmada 122 kişinin ikamet ettikleri yerlere açık bir şekilde ulaşılmaktayken 2 kişinin nerede ikamet ettiğine dair ayrıntılı bir bilgiye rastlanmamıştır. Söz konusu bu 2 kişinin de Ali Fehmi Bey gibi askerî sınıftan oldukları için ve görevleri icabı Şiran merkezde yaşadıklarını akıllara getirmektedir. Bu kişilerden biri Tahsildar el-Hac Halil⁹⁵ diğer ise Mülazım Arif Efendi'dir⁹⁶.

İncelenen 124 adet tereke kaydında vefat eden kişilerin ölüm nedenlerine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Tereke sahipleri genellikle ikamet ettikleri yerlerde vefat etmişlerdir. İstisna olarak birkaç tane farklı tereke kaydı göze çarpmaktadır. Bunlar ya Şiran dışında vefat edenler ya da aslen farklı bir yerden olup meslekleri veya görevleri dolayısıyla Şiran'da sakin iken vefat edenler şeklinde belirtilmiştir. Örnek olarak; 5 Ocak 1893 tarihinde tutulmuş tereke kaydına göre, Şiran'ın İne köyünde günümüz ismi ile Şehit Hakan Mahallesinde sakin iken aslen Kiraz Meşad mezrası ahalisinden olan Hacı Salih Efendi, Hicazda iken vefat etmiştir⁹⁷. Bir diğer örnek ise; 5 Aralık 1895 tarihinde Pani veled-i Gurgur'un vefat etmesi üzerine tutulan tereke kaydır⁹⁸. Söz konusu kayıta Pani'nin, aslen Şiran'a bağlı Söfker günümüz ismi ile Evren köyünden olduğu fakat Trabzon'da vefat ettiği belirtilmektedir. 28 Mart 1898 tarihli bir diğer örnekte; aslen İşkodra eyaletinden olan Düyun-ı umumiye Tahsildarı el-Hac Halil'in⁹⁹ Şiran kazasında vefat ettiği ve bir köyünün bulunmadığı belirtilmektedir. Bu durum Halil'in görevi gereği Şiran'da bulunduğunu akıllara getirmektedir. 25 Şubat 1906 tarihinde tutulmuş olan örnekte ise; Şiran'ın Karaca köyünde vefat eden Mülazım Ahmed Efendi'nin¹⁰⁰ aslen Kelkit ahalisinden olduğu belirtilmektedir. Bu durumda yine diğer örneğimizde olduğu gibi Ahmed Efendi'nin de görevi icabı Şiran'ın Karaca köyünde ikamet ederken burada vefat ettiğini akıllara getirmiş.

⁹⁴ ŞŞS 8192, 40/81.

⁹⁵ ŞŞS 8191, 174/9.

⁹⁶ ŞŞS 8191, 174/18.

⁹⁷ ŞŞS 8191, 143/39.

⁹⁸ ŞŞS 8191, 161/13.

⁹⁹ ŞŞS 8191, 174/9.

¹⁰⁰ ŞŞS 8191, 263/19.

2.1.3. Tereke Sahiplerinin Müslüman-Gayrimüslim Oranı

Osmanlı Devlet'i yapısı itibari ile Müslüman toplulukların yanı sıra bünyesinde birçok farklı etnik kökenden Yahudi ve Hristiyan toplulukları da barındırmıştır¹⁰¹. Osmanlı Devlet'i bir Türk-İslam Devleti olması hasebiyle İslam hukukunun getirdiği kurallar ve anlayışlar doğrultusunda hareket etmeye özen göstermiştir¹⁰². Devlet'in, bünyesi altında Müslümanlar ile birlikte farklı din, dil ve ırktan olan gayrimüslimlerin yaşamasına saygı göstermesi, İslamiyet'teki hoşgörü anlayışıyla da doğru orantıda olmuştur. Osmanlı Devlet'i farklı dine mensup kişilerin toplum içinde yaşamasında bir beis görmemiştir. Bunun nedeni ise, İslam hukukunda dinde zorlamanın olmamasının açık bir şekilde ifade edilmesidir.

Müslüman olmayan topluluklar Osmanlı Devleti nezdinde “zimmî” olarak ifade edilmiştir. Arapça bir kelime olan zimmet kökünden türeyen zimmî kelimesi genel anlam itibariyle kendi dinlerini değiştirmeden İslam Devleti'ne tabii olan, Müslümanlardan başka anlamına gelmektedir¹⁰³. Devlet içerisinde Müslüman topluluklarla yaşayan zimmîlere “ehl-i zimmet” ismi de verilmektedir¹⁰⁴. Osmanlı Devleti içindeki zimmîler, Müslüman topluluklar gibi devletin koyduğu kurallara uymak ve tabii olmakla yükümlü kılınmışlardır. Toplumun düzeni ve refahı için koyulan bu kurallardan, Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan bütün halkın yükümlü olmasının yanı sıra bazı özel durumlarda gayrimüslimler için ayrıca koyulan kurallar devletin çıkarmış olduğu kanunnamelerde açık bir şekilde belirtilmiştir¹⁰⁵.

Yapılan çalışmada incelenen tarihler arasındaki tereke kayıtlarında da Osmanlı Devleti içerisinde farklı etnik kökenlerden gayrimüslim kişilerin varlığına rastlanmıştır. İncelenen kayıtlara göre vefat eden gayrimüslim kişilerin, vefat eden Müslüman kişilere göre sayısal oranı Grafik 2.1'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

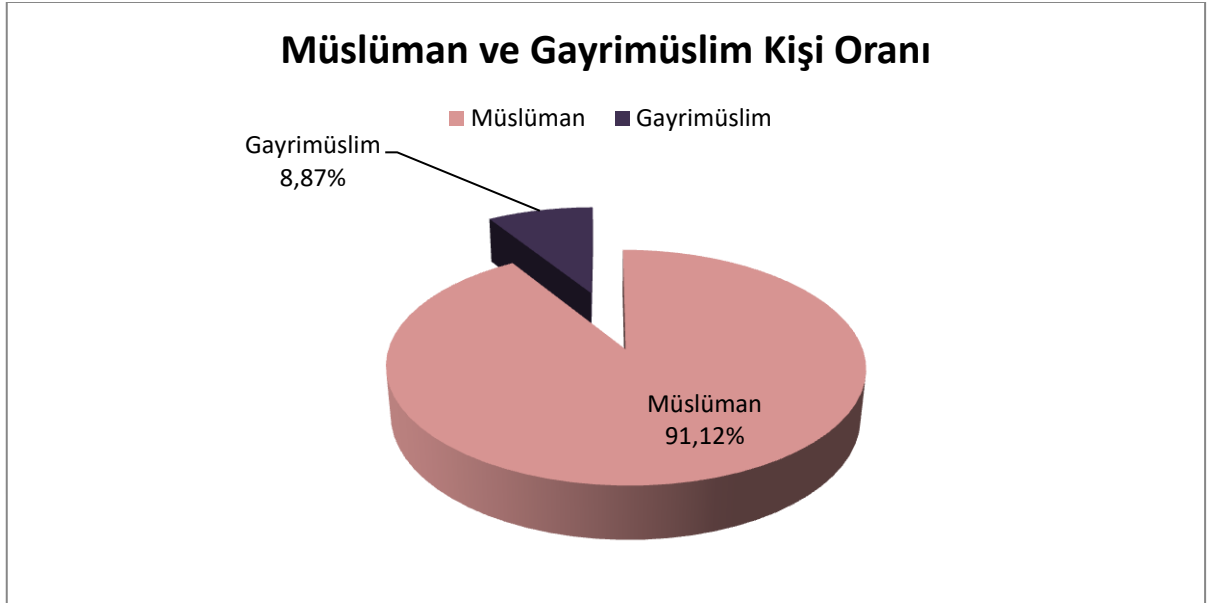
¹⁰¹ Enver Demir, “Osmanlıda Gayrimüslim Nüfus Ve Yerleşimi: 19. Yüzyılda Ayıntab Örneği”, *Nüfusbilim Dergisi/ Turkish Journal Of Population Studies*, S. 40, 2018, s. 105.

¹⁰² M. Macit Kenanoğlu, “Zimmî”, *TDVİA*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, s. 438.

¹⁰³ Belkis Konan, “Gayrimüslim Osman Vatandaşların Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, S. 64, C. 1, Ankara 2015, s. 172.

¹⁰⁴ Mustafa Fayda, “Zimmî”, *TDVİA*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, s. 428.

¹⁰⁵ Kenanoğlu, a.g.m. , s. 439.

Grafik 2.1: Tereke Sahiplerinin Müslüman ve Gayrimüslim Kişi Oranı

1893-1911 tarihleri arası incelenen tereke kayıtlarında Grafik 2.1’de görüldüğü üzere vefat eden gayrimüslim kişilerin oranı vefat eden Müslümanların oranından daha az bir yer kaplamaktadır. 124 adet tereke kaydından 113 kişi Müslüman terekesi, 11 kişi ise gayrimüslim terekesidir. Vefat eden gayrimüslimlerin 7 tanesine Belen köyünde tespit edilmiştir. Vefat eden söz konusu bu 7 kişinin de Belen köyünden olması, adı geçen köyün gayrimüslim köyü olabileceğini akıllara getirmektedir. Diğer vefat eden gayrimüslim 4 kişinin köyü ise birbirlerinden farklı köylerden oluşmaktadır. Bu durum Şiran kazasının farklı köylerinde de Gayrimüslimlerin yaşadığını göstermektedir.

2.2. Tereke Sahiplerinin Lakapları, Unvanları ve Meslekleri

Osmanlı Devleti’nin toplumsal yapısına bakıldığı zaman bu yapıyı oluşturan askerîler ve reaya olmak üzere 2 temel sınıf bulunmaktadır¹⁰⁶. Bu sınıf ayrımı yapılırken halkın sahip olduğu statü ve çeşitli özellikler dikkate alınarak yapılmıştır. Askerî sınıf, elinde padişahın beratı bulunan, hem askerlik görevini ifâ eden hem de memur statüsünde olan herkesi kapsamaktadır¹⁰⁷. Reaya ise, askerî sınıfın dışındaki, devlete

¹⁰⁶ Ünver Günay, “XV. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din Ve Değişme”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, 2003, s. 32.

¹⁰⁷ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2013, s. 36.

vergi ödeyen, toplumun üretici sınıfını oluşturan her türlü köylü, çiftçi ve esnafı ifade eden bir sınıf olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁸.

Toplum içerisinde kişinin statüsünü ve kişiyi tanımlamak için ayırt edici temel etkenler bulunmaktadır. Bunların başında lakaplar, unvanlar ve meslekler gelmektedir. Lakaplar bir kişiye veya ailesine bir özelliklerinden dolayı asıl isimlerinden sonra verilen takma adlardır. Bunlar genel olarak kişinin dikkat çeken fiziksel özelliklerini içeren köse, kara, topal gibi sıfatlar ya da baba veya dede mesleklerinden dolayı verilen isimlerdir.

Çalışmada incelenen tereke kayıtlarında yukarıda bahsedilen lakaplara, unvanlara ve mesleklere tesadüf edilmiştir. Kişinin toplum içerisinde tanınmasını sağlayan ve incelenen tereke kayıtlarında da rastlanılan lakaplar Tablo 2.4’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.4: Tereke Sahiplerinin Lakapları

LAKAPLAR	KULLANAN KİŞİ SAYISI	LAKAPLAR	KULLANAN KİŞİ SAYISI
Abdaloğlu	1	Kalpakoğlu	1
Acaroğlu	1	Karaoğlu	1
Ahmedoğlu	1	Karşuoğlu	1
Alioğlu	1	Kaşıkcıoğlu	1
Alyüzoğlu	1	Kayaoğlu	1
Berbadoğlu	1	Kotinzade	1
Caferoğlu	1	Koyunoğlu	1
Cansızoğlu	1	Köse	1
Celboğlu	1	Kulaksızoğlu	1
Çakıroğlu	1	Mağdisoğlu	1
Çeküroğlu	1	Mollaoğlu	1

¹⁰⁸ Mehmet Öz, “Reâyâ”, *TDVİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 490.

Çenkoğlu	1	Nacaoğlu	1
Çobansurluoğlu	1	Nuhoğlu	1
Demircioğlu	1	Resuloğlu	1
Dikitoğlu	1	Seğmenoğlu	1
Emireoğlu	1	Sellioğlu	1
Girikoğlu	1	Sevindikoğlu	2
Güdükoğlu	1	Sıddıkoğlu	2
Gülceoğlu	1	Sipahioğlu	1
Güllaboğlu	1	Şeyhağazade	1
Gürcüoğlu	1	Şeyhoğlu	2
Habiboğlu	1	Toruloğlu	1
Hacıoğlu	1	Vahaboğlu	1
Hureoğlu	1	Yağmuroğlu	2
İsmailoğlu	1	Yazıcıoğlu	1
Kadıoğlu	1	Zabozoğlu	1
Kalmukoğlu	2	Ziyadoğlu	1

Çalışmada incelenen 124 adet tereke kaydı içerisinde Tablo 2.4’de görüldüğü üzere 54 adet farklı lakap kullanılmıştır. Söz konusu bu 54 kişiden 10 kişi birbirleriyle aynı lakabı kullanmıştır. 2 kişi Sevindikoğlu¹⁰⁹, 2 kişi Sıddıkoğlu¹¹⁰, 2 kişi Şeyhoğlu¹¹¹, 2 kişi Kalmukoğlu, 2 kişi ise Yağmuroğlu lakabını kullanmıştır. Aynı lakabı kullanan kişilerin birbirleriyle akraba olabileceği düşünülmektedir. Kalmukoğlu lakabını kullanan, Kalmukoğlu Halil¹¹² ve Kalmukoğlu İbrahim’in¹¹³, incelenen tereke kaydına

¹⁰⁹ ŞSS 8191, 202/91; ŞSS 8192, 38/80.

¹¹⁰ ŞSS 8191, 191/51; ŞSS 8191, 193/53.

¹¹¹ ŞSS 8191, 185/37; ŞSS 8191, 189/48.

¹¹² ŞSS 8191, 225/211.

göre vefat tarihleri Şiran'ın Zarabot, günümüz ismiyle Söğütalan köyünde 15 Şubat 1901 olarak kaydedilmiştir. 2 kardeşinde aynı gün vefat etmesi meydana gelen bir kazayı veya kan davasını akıllara getirmektedir. Gayrimüslim tebaadan olan Yağmuroğlu Alya¹¹⁴ ve Yağmuroğlu Lizar'ın da¹¹⁵ ölüm tarihlerinin Şiran'ın Belen köyünde 4 Şubat 1905 olarak kaydedilmesi de diğer örnekte olduğu gibi dikkat çekici bir başka husus olmuştur.

Lakaplar kullanılırken fiziksel özelliklerin toplumda insanları ayırt etmede belirleyici bir etken olduğu daha önce belirtilmiştir. Buna örnek olarak; 8 Ağustos 1907 tarihli bir tereke kaydında Şiran'ın Çeküz, günümüz ismiyle Beydere köyünde vefat eden Osman'ın, Köse lakabını kullandığı belirtilmiştir¹¹⁶. Diğer bir örnek ise; Şiran'ın Kirtanos günümüz ismiyle Akyayla köyünde vefat eden Güdükoğlu Edhem bin Mustafa'nın¹¹⁷, Güdükoğlu lakabını kullandığı belirtilmiştir. Adı geçen kişinin baba veya dedelerinin kısa boylu olmasından dolayı bu lakabı kullandığı düşünülmektedir. 26 Haziran 1907 tarihinde Şiran'ın Telme köyünde vefat eden Yazıcıoğlu Ahmed bin Hasan'ın¹¹⁸ vefatı üzerine tutulan tereke kaydında, Ahmed'in Yazıcıoğlu lakabını kullandığı görülmektedir. Bu lakabı kullanması, soyundaki kişilerin Osmanlı Devleti'nde kâtiplik mesleğini icra ettiklerinden dolayı Yazıcıoğlu lakabını aldıklarını akıllara getirmektedir. Müslüman halk gibi Gayrimüslim halkın da lakap kullandığı dikkat çekici bir başka noktadır. Buna örnek olarak incelenen tereke kayıtlarında Gayrimüslim halk tarafından kullanılan lakaplar; Dikitoğlu¹¹⁹, Çenkoğlu¹²⁰, Emireoğlu¹²¹ ve Mağdiseoğludur¹²².

Yapılan çalışmada incelenen tereke kayıtlarında vefat eden kişilerin bazılarının unvanlarının da yer aldığını daha önce belirtmişti. Unvanlar kişilerin mesleklerini, işlerini ya da bir toplumdaki durumlarını içeren kelimelerden oluşmaktadır. Unvanlar, kişilerin toplum içerisindeki statüleri belirlemede ve anlamada önemli bir etken olarak

¹¹³ ŞSS 8191, 226/212.

¹¹⁴ ŞSS 8191, 242/12.

¹¹⁵ ŞSS 8191, 243/13.

¹¹⁶ ŞSS 8192, 90/152.

¹¹⁷ ŞSS 8192, 90/141.

¹¹⁸ ŞSS 8192, 69/114.

¹¹⁹ ŞSS 8191, 146/65.

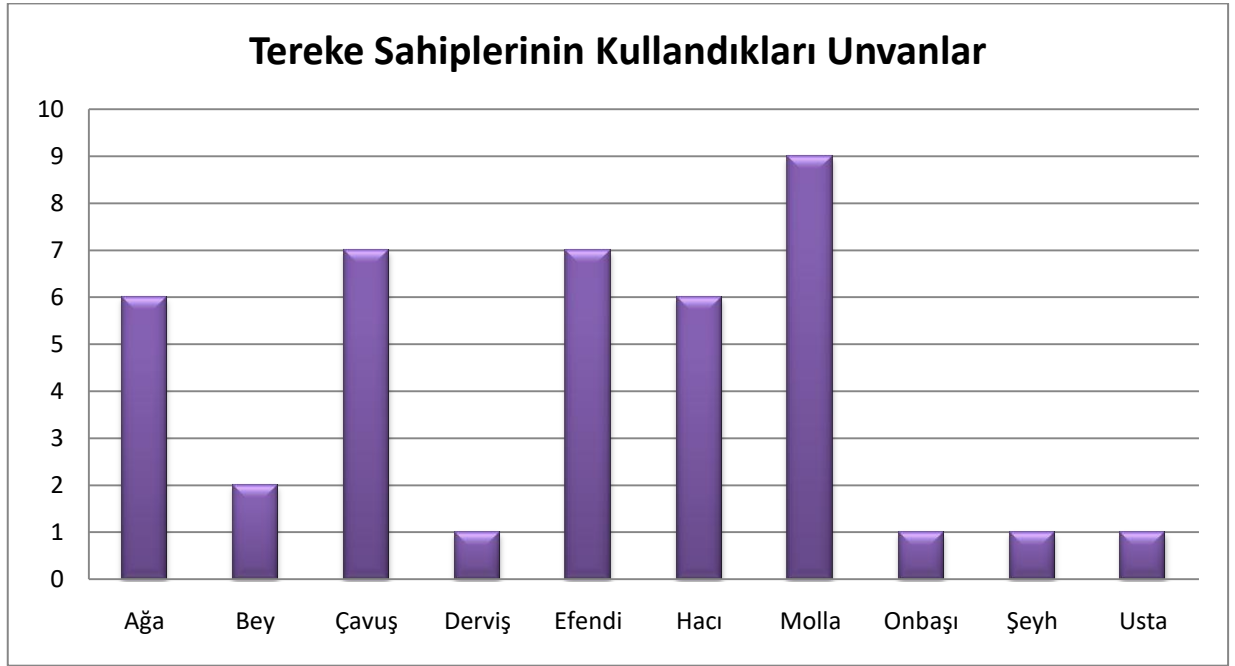
¹²⁰ ŞSS 8191, 148/76.

¹²¹ ŞSS 8191, 241/11.

¹²² ŞSS 8191, 244/15.

bizlere bilgi vermektedir. İncelenen tereke kayıtlarındaki vefat eden kişilerin unvanları, Grafik 2.2’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Grafik 2.2: Tereke Sahiplerinin Kullandıkları Unvanlar

İncelenen 124 adet tereke kaydı içerisinde toplam 43 kişi 10 farklı unvan kullanmıştır. Bu kişilerden İsmail Hacı Efendi¹²³ ve Hacı Salih Efendi’nin¹²⁴ aynı anda hem Hacı hem de Efendi unvanını kullandığı tespit edilmiştir. Aşağıda, Şiran’daki tereke sahiplerinin kullandığı unvanlar açıklanarak toplum içerisinde hangi statüde bulundukları belirtilmeye çalışılmıştır.

Ağa: Ağa, kelime anlamı olarak toplum tarafından saygın kimselere, bulundukları bölgenin idaresine sahip olan kişilere, Osmanlı Devleti’ndeki bir kurum ve kuruluşun başında bulunan âmirlerle verilen bir unvandır¹²⁵. Ağa, Osmanlı Devleti’nde yaygın bir şekilde kullanılan unvanların başında gelmektedir. 8191 ve 8192 Şiran Şer’iyye Sicilleri içerisinde incelenen 124 adet tereke kaydında da 6 kişinin unvan olarak Ağa unvanını kullandığını görülmektedir. Buna örnek olarak; 22 Eylül 1895 tarihinde Şiran Sarıca köyünde, Şeyhağazade Edhem Ağa ibn-i Müslîh bin

¹²³ ŞŞS 8192, 319/36.

¹²⁴ ŞŞS 8191, 143/37.

¹²⁵ Faruk Sümer, “Ağa”, *TDVİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, s. 452.

Mehmed'in¹²⁶ vefatının ardından tutulan tereke kaydında merhum Edhem'in Ağa unvanını kullandığını görmekteyiz. Söz konusu kayıta Edhem Ağa'nın lakabı dikkat çeken bir başka husustur. Lakabın içerisindeki Ağa kelimesi, adı geçen şahsın soyunda bir Ağalığın olduğunu akıllara getirmektedir.

Bey: Osmanlı Devleti içerisinde rütbeli büyük devlet adamlarının çocuklarına, kabile reislerine, askerî ve mülkî büyük memurlara “bey” unvanının verildiği bilinmektedir¹²⁷. İncelenen tereke kayıtlarında 2 kişi Bey unvanını kullanmıştır. Örnek olarak; 3 Ocak 1907 tarihli kayıta, Şiran'ın merkezinde ikamet eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey'in¹²⁸ vefatı üzerine tutulan terekede “Bey” unvanını kullandığını görmekteyiz. Devlet içerisinde, kaymakamlık görevini ifa ettiği için ve kaymakamlığın da büyük bir memurluk olmasından dolayı merhum Ali Fehmi'ye, Bey unvanının verildiği düşünülmektedir. Bey unvanının kullanılmış olduğu diğer bir örnek ise; 8 Ağustos 1907 tarihli kayıta, Şiran'ın Sarıca köyünde vefat eden Kadioğlu Hasan Bey'in¹²⁹ terekesinde Bey unvanının kullanıldığına tesadüf edilmiştir. Hasan'ın lakabının Kadioğlu olması dikkat çekmektedir. Yukarıda büyük devlet adamlarının çocuklarına Bey unvanının verildiği belirtilmişti. Bu bilgidен hareketle, Hasan'ın baba veya dedelerinin kadı olabileceği ve bundan dolayı da Bey unvanını almış olabileceği akıllara gelmektedir.

Çavuş: Çavuş kelimesi, Osmanlı Devlet'inde olduğu gibi öncesi diğer Türk Devletlerinde de saraydaki görevliler için kullanılagelen ve askerî bir rütbeyi ifade eden bir unvandır¹³⁰. İncelenen tereke kayıtlarında da 7 adet “Çavuş” unvanına tesadüf edilmiştir. Örnek olarak; Şiran'ın Hormonos, günümüz ismiyle Koyunbaba köyünde, 12 Temmuz 1907 tarihli tereke kaydında Süleyman Çavuş ibn-i Ömer'in¹³¹ Çavuş unvanını kullandığı görülmektedir.

¹²⁶ ŞŞS 8191, 185/6.

¹²⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 213.

¹²⁸ ŞŞS 8192, 40/81.

¹²⁹ ŞŞS 8192, 94/146.

¹³⁰ Orhan F. Köprülü, “Çavuş”, *TDVİA*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, s. 236.

¹³¹ ŞŞS 8192, 78/152.

Derviş: Farsça kökenli bir kelime olan “derviş” fakir anlamına gelmektedir¹³². Genel olarak ise yoksulluğu, muhtaçlığı ve alçak gönüllüğü kabul eden veya bir tarikat grubuna ve şeyhe bağlı olan kişilerin kullandığı unvandır¹³³. İncelenen tereke kayıtlarında “Derviş” unvanının sadece 1 kişi tarafından kullanıldığı ve bu kişinin 13 Eylül 1906 tarihli kayıda göre Şiran’ın Kırıntı köyünde vefat eden Derviş Ali bin İbrahim¹³⁴ olduğu görülmektedir.

Efendi: Arapça kökenli kelimeler olan “seyyid”¹³⁵ ve “mevlâ”¹³⁶ kelimeleri ile aynı anlama gelen efendi kelimesi, XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil sahibi, itibarlı ve muhterem kişiler için sosyal, siyasî ve dinî çevrelerde yaygın olarak kullanılan bir unvan halini almıştır¹³⁷. İncelenen tereke kayıtlarında 7 kişinin “Efendi” unvanını kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin; 9 Ağustos 1907 tarihli kayıтта Şiran’ın Sarıca köyünde vefat eden Gaffur Efendi ibn-i İbrahim’in¹³⁸ Efendi unvanını kullandığı görülmektedir.

Hacı: Arapça bir kelime olan ve hacc kökünden türeyen hacı, gücü yeten kişiler tarafından Mekke’deki Kâbe-i Şerîfe’yi ziyaret edip din buyruklarını yerine getirmiş kişilere verilen bir unvandır¹³⁹. Hacı unvanına, incelenen tereke kayıtları içerisinde 6 kez tesadüf edilmiş olup bazı kayıtlarda da “Hacı” unvanı yerine aynı anlamı ifade eden el-Hac¹⁴⁰ unvanının 2 kez kullanıldığını görmekteyiz. Hacı unvanını kullanan kişilere örnek olarak; 16 Mayıs 1896 tarihli kayıтта Şiran’ın Tamara, günümüz ismiyle İncedere köyünde vefat eden Kayaoğlu Hacı Mustafa bin Ömer’in¹⁴¹ Hacı unvanını kullanmış olduğu görülmektedir.

Molla: Molla veya diğer bir ifade ile monla kelimesi, müderrislikten sonraki mevleviyet pâyesine erişen büyük âlimlere, ilmî açıdan yüksek mevkide bulunan

¹³² Kanar, *a.g.e.*, s. 797.

¹³³ Tahsin Yazıcı, “Derviş”, *TDVİA*, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, s. 188.

¹³⁴ ŞŞS 8192, 19/58.

¹³⁵ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 1106.

¹³⁶ *a.g.e.*, s. 738.

¹³⁷ Orhan F. Köprülü, “Efendi”, *TDVİA*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, s. 455-456.

¹³⁸ ŞŞS 8192, 95/147.

¹³⁹ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *TDVİA*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, s. 382.

¹⁴⁰ ŞŞS 8191, 174/9; ŞŞS 8192, 47/34.

¹⁴¹ ŞŞS 8191, 166/25.

kişilere ve birinci derece kadınlara verilen bir unvan olarak tanımlanmaktadır¹⁴². İncelenen kayıtlarda bu unvanı kullanan 9 kişiye tesadüf edilmiştir. Örnek olarak; 7 Kasım 1899 tarihinde Şiran'ın Susuz köyünde vefat eden Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah'ın¹⁴³, Molla lakabını kullandığı görülmektedir.

Onbaşı: Ordu içerisinde er ile çavuş arasında bir rütbeyi ifade eden ve on erden sorumlu görevli anlamına gelen bu unvan incelenen tereke kayıtları içerisinde sadece 1 kişi tarafından kullanılmıştır. 12 Nisan 1908 tarihli kayıta Şiran'ın Norşun, günümüz ismiyle Akbulak köyünde vefat eden, Seğmenoğlu İsmail Onbaşı bin Musa Onbaşı'nın¹⁴⁴ hem kendisinin hem de babası Musa'nın unvan olarak "Onbaşı" kelimesini kullandığını görülmektedir. Merhum İsmail'in ve babası Musa'nın askerlik görevlerini yaptıkları zaman "onbaşı" olarak rütbe aldıkları ve bu rütbeyi unvan olarak kullandıkları düşünülmektedir.

Şeyh: Sözlük anlamı olarak "yaşlı kişi" anlamına gelen "şeyh" kelimesi aynı zamanda bir tarikatın reisi, pirî veya ilmiye teşkilatından kişileri de ifade etmek için kullanılan bir unvandır¹⁴⁵. İncelenen tereke kayıtlarında sadece, 21 Haziran 1907 tarihli kayıta Şiran'ın İslam tersun, günümüz ismiyle Ericek köyünde Şeyh Salih ibn-i Osman'ın¹⁴⁶ bu unvanı kullandığı görülmektedir.

Usta: Bir işi bütün ayrıntılarıyla ve usulüne göre öğrenmiş olan ve o işi kendi başına uygulayabilen kişiye verilen unvandır. İncelenen tereke kayıtlarında sadece, 24 Haziran 1907 tarihli kayıta; Şiran'ın Kırıntı köyünde vefat eden Halil Usta ibn-i İbrahim'in¹⁴⁷ bu unvanı kullandığı görülmektedir.

İnsanlar yaşadıkları toplum içerisinde, gelirlerini sağlamak için çeşitli iş kollarıyla meşgul olmuşlardır. Reaya ve askerî sınıf olmak üzere 2 kola ayrılan Osmanlı toplumu memurluk, tarım ve hayvancılık veya esnafıktan elde ettikleri gelirlerle hayatlarını idame ettirmişlerdir. Bu şekilde, insanların uğraştıkları işler doğrultusunda

¹⁴² Hamid Algar, "Molla", *TDVİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 238.

¹⁴³ *ŞSS 8191*, 185/37.

¹⁴⁴ *ŞSS 8192*, 290/119.

¹⁴⁵ Casim Avcı, "Şeyh", *TDVİA*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 49.

¹⁴⁶ *ŞSS 8192*, 62/107.

¹⁴⁷ *ŞSS 8192*, 70/115.

birbirinden farklı alanlarda meslek grupları ortaya çıkmıştır. İnsanların yaptıkları meslekler toplum içerisinde hangi statüde oldukları ve nasıl bir yaşam sürdürdükleri hakkında bizlere önemli ipuçları vermektedir. İncelenen tereke kayıtları içerisinde de sınırlı sayıda birbirinden farklı mesleklere tesadüf edilmiştir. Bu mesleklerin neler olduğu Tablo 2.5’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.5: Tereke Sahiplerinin Meslekleri

VEFAT EDEN KİŞİNİN İSMİ	MESLEĞİ	SAYISI
Halil Usta	Esnaf	1
Mehmed Kazım Efendi	Muavin	1
Ali Fehmi Bey	Kaymakam	1
Arif Efendi	Mülazım	2
Ahmed Efendi		
Kuzma	Papaz	1
el-Hac Halil	Tahsildar	1

1893 ve 1911 tarihlerini kapsayan çalışmada, 124 adet tereke kaydı içerisinde sadece 7 kişinin mesleğine dair bilgiler tespit edilmiştir. Geri kalan 117 kişinin ise meslekleriyle alakalı açık bir bilgi bulunmamakla beraber, incelenen tereke kayıtlarındaki kişilerin mallarından hareketle, toplumun üretici kısmını oluşturan çiftçi grubundan kişilerin oldukları kanısına varılmaktadır. Tablo 2.5’deki birbirinden farklı 6 mesleğin içerisinde, toplumun hem askerî hem de reaya sınıfından olan kişilerin meslekleri görülmektedir. Söz konusu tabloda 5 kişinin askerî sınıftan, 1 kişinin ise reaya sınıfından olduğu mesleklerinden anlaşılmaktadır. Örnek olarak; 9 Ağustos 1907 tarihli tereke kaydında Şiran’ın Karaca köyünde vefat eden Mehmed Kazım Efendi bin Seri' Ali Ağa’nın¹⁴⁸ mesleğinin devlet dairesinde “muavinlik” olduğu görülmektedir. Muavinlik mesleği devlet işlerinin yönetildiği kamu kurumlarında yönetici yardımcısı

¹⁴⁸ ŞŞS 8/92, 91/142.

olarak bilinmektedir. Diğer bir örnek ise; 24 Haziran 1907 tarihli tereke kaydında Şiran'ın Kırıntı köyünde vefat eden Halil Usta ibn-i İbrahim'in¹⁴⁹ mesleğinin esnaflık olduğunu görmekteyiz. Merhum Halil'in hem Usta unvanını kullanması hem de incelenen tereke kaydındaki mallarının arasında demir parçalarının, dükkân alet ve edevatının ve gayrimenkul olarak dükkânının bulunması esnaf olduğunun açık bir göstergesidir. Ayrıca Halil'in terekesinde demir parçalarının bulunması onun demirci ustası olabileceğini akıllara getirmektedir.

2.3. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu ve Mirasçılara Göre Dağılımı

8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri kapsamında ele alınan, 1893-1911 yılları arasını kapsayan ve çalışmanın temel konusunu oluşturan tereke kayıtları farklı açılardan değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin biri de tereke sahiplerinin medeni durumları olmuştur. Yaratılışı itibariyle medeni bir varlık olarak değerlendirilen insan, var olduğu zamandan itibaren toplu halde yaşamayı istemiştir¹⁵⁰. Toplu halde yaşama arzusu içerisinde olan insan, aile adı verilen ve toplumun en küçük yapısını oluşturan kavramı ortaya çıkarmıştır. Genel anlamı ile aile, geçimlerini birlikte sağlayan kişilerden oluşan ve ev halkı anlamına gelen toplumun en küçük ve en alt yapısını oluşturan bir kavram olarak değerlendirilmektedir¹⁵¹. Aile mefhumunu meydana getiren iki unsur şüphesiz karı ve kocadan oluşmaktadır. Karı ve koca ile kurulan bu birlikteliğin sonucu olarak meydana gelen çocuklar ise bu birlikteliğin tamamlayıcı unsurları olmuşlardır. Aile kavramı toplumun yapısına, bölgelere ve farklı zaman dilimlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Bu bilgilerden hareketle, Şiran kazasında vefat eden kişilerin tereke kayıtları ışığında medeni durumları, aile yapıları ve bu aileyi oluşturan unsurlar hakkında bilgi verilerek grafikler eşliğinde açıklama yapılmaya çalışılmıştır.

¹⁴⁹ ŞŞS 8192, 70/115.

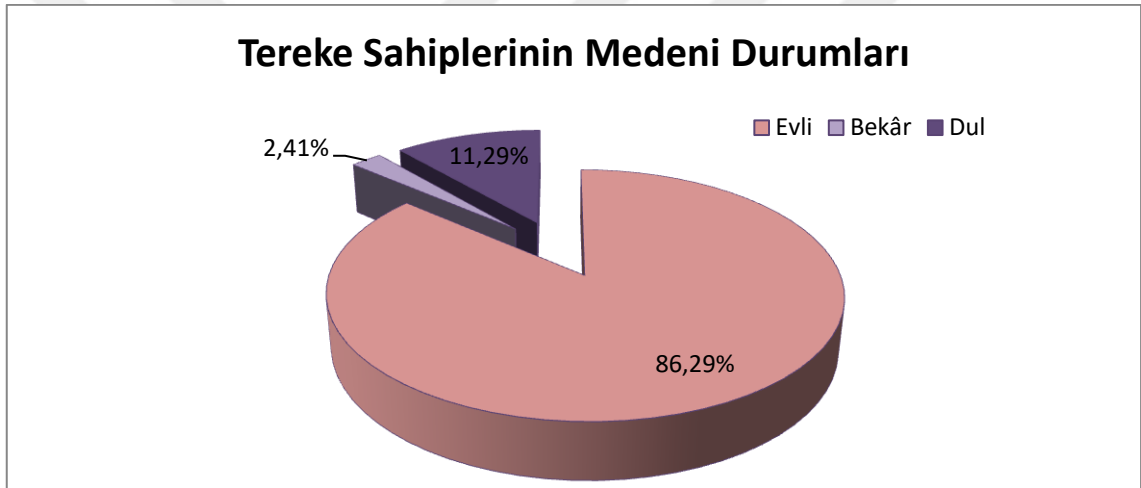
¹⁵⁰ Alpaslan Demir ve diğerleri, *Tokat Nikâh Defteri (1882-1887)*, Gece Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2015, s. 11.

¹⁵¹ Özlem Tüzüner, "Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Baro Dergisi*, Ankara 2013, s. 128.

2.3.1. Medeni Hallerine Göre Dağılımı

Tereke sahiplerinin medeni hallerine göre dağılımı yapılırken belirleyici bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar vefat eden kişilerin evli, bekâr veya dul olması gibi özelliklerdir. Eğer vefat eden kişinin mirasçıları arasında zevce veya zevce var ise bu kişi evli, mirasçıları arasında eşi olmayıp sadece çocuğu bulunanlar dul, mirasçıları arasında hem eşi hem de çocuğu bulunmayanlar ise bekâr olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada incelenen tereke kayıtlarından hareketle vefat eden kişilerin medeni durumları Grafik 2.3’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Grafik 2.3: Tereke Sahiplerinin Medeni Hallerine Göre Dağılımı

İncelenen 1893-1911 yılları arası tereke kayıtlarına göre 124 adet vefat eden kişi içerisinde 107 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir. Vefat eden diğer kişilerden 3 kişinin bekâr, 14 kişinin ise dul olduğu Grafik 2.3’de ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Evli olarak tespit edilen kişilere örnek olarak; 8 Eylül 1905 tarihli tereke kaydına göre Şiran’ın Mertekli köyünde vefat eden Mikdad ibn-i Yusuf verilebilir¹⁵². Yusuf’un tereke kaydındaki varisleri arasında eşinin, 3 oğlunun ve 2 kızının bulunduğu tespit edilerek medeni durumunun evli olduğu kanısına varılmıştır.

¹⁵² ŞŞS 8191, 253/33.

Bekâr olan kişilere örnek olarak; 5 Temmuz 1898 tarihli tereke kaydına göre Şiran merkezde vefat eden Mülazım Arif Efendi verilebilir¹⁵³. Arif Efendi'nin varisleri arasında eşi ve çocukları bulunmadığından dolayı bekâr olarak değerlendirilmiştir.

Dul olarak değerlendirilen kişilere örnek olarak ise; 4 Şubat 1905 tarihli tereke kaydına göre Şiran'ın Şemük-i zir günümüz ismiyle Paşapınarı köyünde vefat eden Yemin bin İsmail verilebilir¹⁵⁴. Merhum Yemin'in varisleri arasında eşinin bulunmayıp sadece 1 oğlunun ve 1 kızının bulunmasından dolayı onun dul olduğu kanısına varılmaktadır.

2.3.2. Varis Sayılarına Göre Dağılımı

1893-1911 tarihleri arasında incelenen 124 adet tereke sahibinden 2 kişinin mirasçısı bulunmamaktadır. Mirasçıları bulunmadığı için bu kişilerin terekelerinin beytü'l-mâl'e aktarıldığı görülmektedir. Örnek olarak; 28 Mart 1898 tarihli tereke kaydına göre Şiran'ın merkezinde vefat eden Düyun-ı umumiye Tahsildarı el-Hac Halil bin Hasan bin Abdullah'ın¹⁵⁵ 4.150 kuruş tutarındaki terekesi hiçbir mirasçısı bulunmadığı için Beytü'l-mâl'e kalmıştır. Diğer bir örnek ise; 5 Temmuz 1898 tarihli tereke kaydına göre, Dördüncü Ordu Hümayunu Nizamiyesi 28. Alayı 4. Taburu Mülazımı Arif Efendi'nin¹⁵⁶ Şiran merkezde vefat etmesi üzerine hiçbir varisi bulunmadığı için 564 kuruş tutarındaki terekesi Beytü'l-mâl'e aktarılmıştır. Arif Efendi'nin askerlik mesleğini yapmasından dolayı evlenemediği ve bundan dolayı mirasçılarının bulunmadığı akıllara gelmektedir.

Yukarıda bahsedilen 2 kişi haricinde 1 kişinin ise terekесinin yarısının Beytü'l-mâl'e kaldığı dikkatleri çeken bir başka husustur. Bu kişi 4 Nisan 1899 tarihli tereke kaydına göre Şiran'ın Karaca köyünde vefat eden Koyunoğlu Molla Hasan'dır¹⁵⁷. Hasan'ın terekесinde mirasçı olarak sadece erkek kardeşi Süleyman bulunduğu için 6.710 kuruş tutarındaki terekесinin yarısı miras olarak kardeşine, diğer yarısı da Beytü'l-mâl'e kalmıştır.

¹⁵³ ŞŞS 8191, 177/18.

¹⁵⁴ ŞŞS 8191, 244/16.

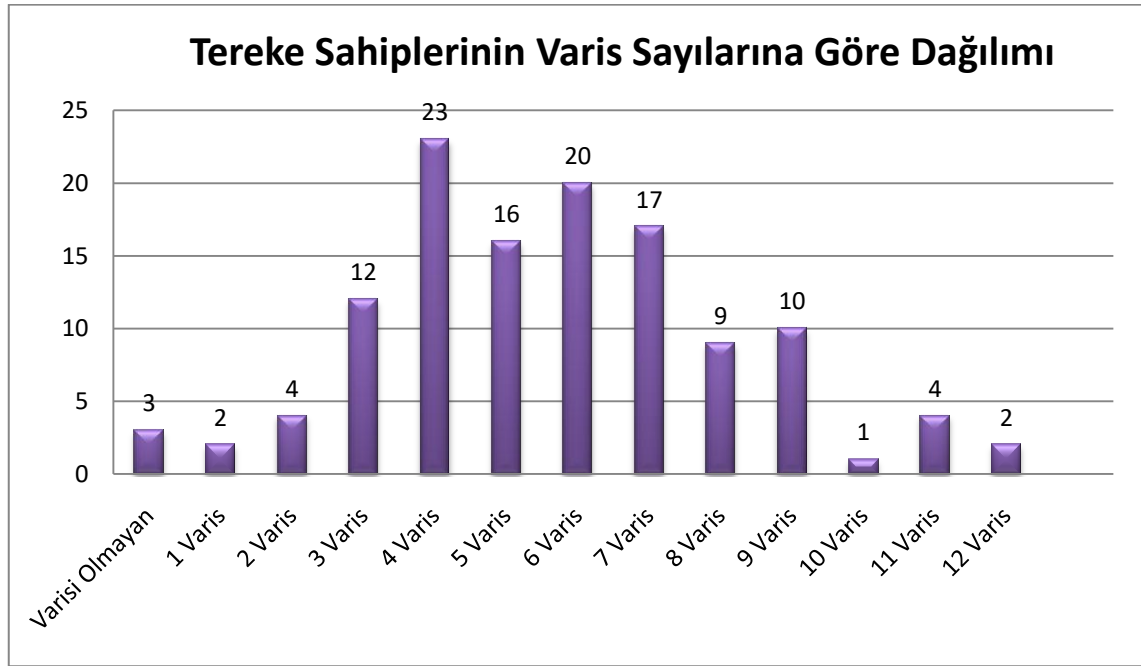
¹⁵⁵ ŞŞS 8191, 174/9.

¹⁵⁶ ŞŞS 8191, 177/18.

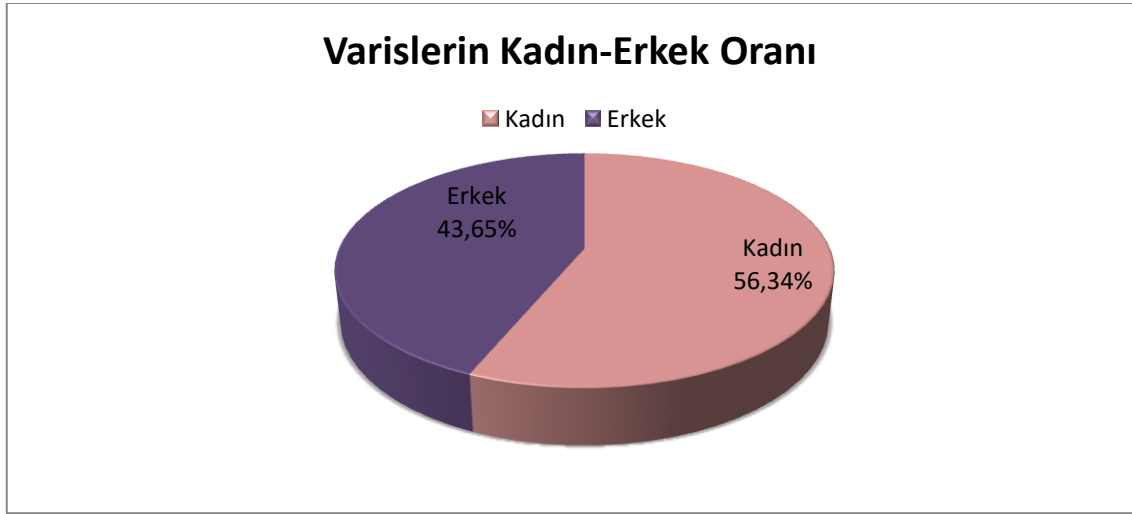
¹⁵⁷ ŞŞS 8191, 179/31.

İncelenen tereke kayıtları içerisinde varisi bulunan 122 adet tereke sahibinin, mirasçılarının kaç kişiden oluştuğu tespit edilerek terekenin mirasçı sayısına göre dağılımları Grafik 2.4’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Grafik 2.4: Tereke Sahiplerinin Varis Sayısına Göre Dağılımı

Grafik 2.4’de incelenen kayıtlarına göre tereke sahiplerinin varis sayılarına göre dağılımı verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere en fazla 4’er kişi varis bırakanlar olup toplam 23 kişidir. Daha sonra en fazla varis bırakanlar sırası ile 20 kişi 6 varis, 17 kişi 7 varis, 16 kişi 5 varis, 12 kişi 3 varis, 10 kişi 9 varis, 4 kişi 2 varis, 4 kişi 11 varis, 2 kişi 1 varis, 2 kişi 12 varis, 1 kişi ise 10 varis bırakmıştır. 3 kişinin ise hiçbir varisinin bulunmadığı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Bu verilerden hareketle, genel olarak Şiran kazasında yaşayan halkın çekirdek aile yapısına uygun olduğu savunulabilir.

Grafik 2.5: Varislerin Kadın-Erkek Oranı

Grafik 2.5’de, 1893-1911 yılları arası incelenen kayıtlarına göre, tereke sahiplerinin varislerinin kadın ve erkek oranlaması yapılmıştır. 124 adet tereke kaydı içerisinde toplam 701 kişi varis olarak bulunmaktadır. 701 kişinin 395’i kadın, 306’sı erkektir. İncelenen tereke kayıtlarında, kadın varislerin içerisinde zevce, kız çocuk, anne, kız kardeş, kız torun ve ayrıca bunların yanı sıra her ne kadar kan bağı bulunmasa da erkek evlatların eşleri olan gelinler de bu varisler arasındadır. Erkek varislerin içerisinde ise zevce, erkek çocuk, baba, erkek kardeş ve erkek torun bulunmaktadır.

2.4. Tereke Sahiplerinin Varislerinin Yapısına Göre Dağılımı

Tereke üzerinde hak sahibi olan varislerin, vefat eden kişi ile olan yakınlık derecesi, kişinin tereke kaydından tespit edilmektedir. Bu kayıtlarda yer alan veriler ışığında tereke sahiplerinin eş sayısına, çocuk sayısına, anne ve baba sayısına, kız ve erkek kardeş sayısına ve diğer varislerin kimler olduğuna ve bunların sayısına ulaşılmaktadır. Bu sayısal veriler Osmanlı Devleti’nin aile yapısı hakkında bilgi vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Tereke kayıtları yazılırken giriş kısmında ilk önce vefat eden kişinin kimlik bilgileri verilmektedir. Daha sonra eğer varsa varislerinin kimler olduğu belirtilerek onların kimlik bilgileri yazılmaktadır. Tereke kayıtlarının giriş kısmına varislerin kimler olduğu yazılırken ilk önce vefat eden kişinin eşi veya eşleri daha sonra çocukları, anne

ve babası, kardeşleri ve varsa diğer varisler yazılarak mirastan pay alacak kişilerin kimlik bilgileri tamamlanmaktadır. Vefat eden kişilerin ardında bıraktıkları aile fertlerinin sayılarından, ortalama olarak bir Osmanlı ailesinin büyüklüğü tespit edilebilmektedir. Aile yapısı içerisinde anne, baba ve çocuk haricinde dede ve nine yani birden fazla kuşağın bulunması durumunda geniş aile yapısı ortaya çıkarken, sadece anne, baba ve çocuktan oluşan aile yapısı ise çekirdek aileyi oluşturmaktadır¹⁵⁸.

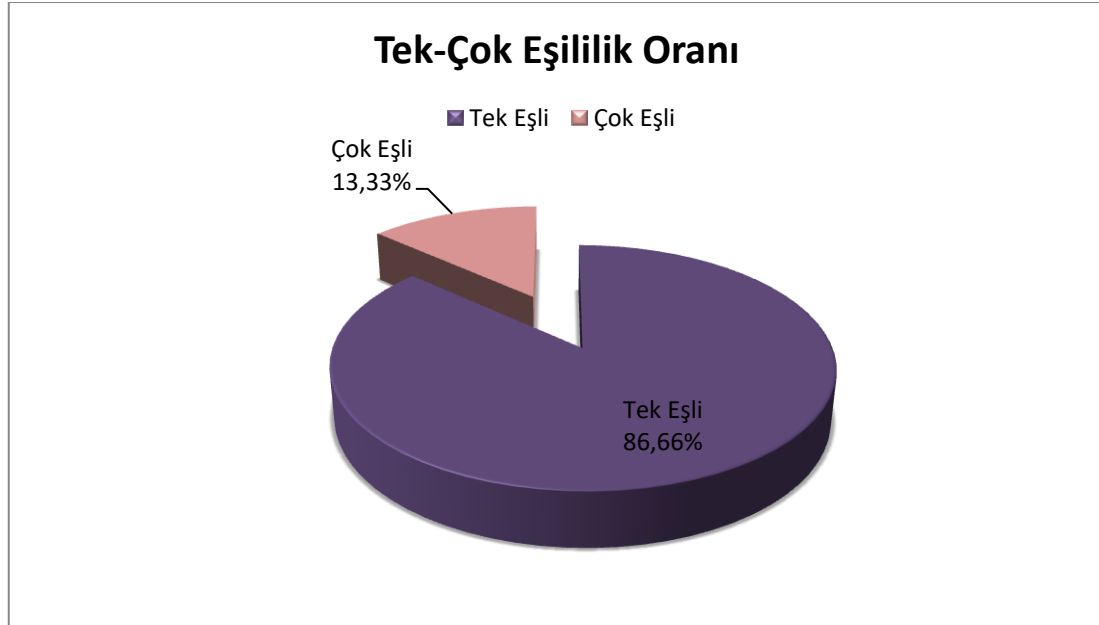
Osmanlı toplumu içerisinde aile kavramı önemli bir yer kaplamaktadır. Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin hadislerinde de aile ve kadına verilen önem dikkat çekmektedir. İslamiyet, aileyi toplumu ayakta tutan bir kurum olarak değerlendirmiş ve aile kurmaya önem vermiştir¹⁵⁹. İslamiyet aile kavramına önem verdiği için evliliği teşvik etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Nisâ Sûresinde "Eğer yetimlerin hakkını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Eğer bu şekilde adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız ise o zaman bir tane veya sahibi olduğunuz cariye'yi nikâhlayın. Bu, zulmetmemeniz için daha uygundur" buyrulmaktadır¹⁶⁰.

İncelenen 8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde 1893-1911 tarihleri arasındaki tereke kayıtlarında 124 adet vefat eden kişiden 105 kişinin evli erkek olduğu tespit edilmiştir. Evli olan 105 kişiden 91 kişinin tek eşli olduğu görülmekteyken, 12 kişinin 2 eşli, 2 kişinin de 3 eşli olduğu dikkat çekmektedir. Bu orana bakıldığında zaman incelenen tarih aralığında Şiran kazasında çok eşliliğin yaygın olmadığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle tereke sahipleri arasında evli erkeklerin kaç eşle evlilik yaptıklarının oranı Grafik 2.6'da ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

¹⁵⁸ Ahmet Özkiraz ve Gül İşçi Baş, "Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı Ve Boşanma", *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 18, S. 30, 2016, s. 88.

¹⁵⁹ Mansur Teyfurov, "Kur'an-ı Kerim'de Aile Yapısı", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3, No. 4, 2014, s. 243.

¹⁶⁰ Elmalılı'lı Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Nisâ Sûresi, Ayet 3, Ecrin Yayınları, İstanbul 2013, s. 36.

Grafik 2.6: Tereke Sahiplerinin Tek ve Çok Eşlilik Oranı

Grafik 6’da görüldüğü üzere tek eşli olan kişilerin sayısı çok eşlilere göre daha fazla bir yer kaplamaktadır. Çok eşlilik yapan 14 adet tereke sahibinin kimler olduğu, kaç eşli oldukları ve kız-erkek çocuk ayrımı Tablo 2.6’da ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.6: Tereke Sahiplerinden Çok Eşli Olanlar Ve Çocuk Dağılımları

Vefat Edenin Kişinin İsmi	Eş Sayısı	Erkek Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	Toplam Çocuk Sayısı
Kuzenkanduz bin İbrahim bin Abdullah	2	4	5	9
Demircioğlu Osman bin Abdullah	2	2	5	7
Sellioğlu Osman bin Mahmud bin Abdullah	2	2	6	8
Mehmed bin İsmail bin Kenan	2	3	1	4
Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah	2	4	3	7
Girikoğlu Halil bin	2	5	2	7

Hüseyin bin Halil				
Kalmukoğlu Halil bin Mehmed bin Musa	2	0	1	1
Dursun ibn-i İbrahim	2	2	1	3
Mustafa ibn-i İbrahim	3	1	5	6
Şeyh Salih ibn-i Osman	3	0	3	3
Mehmed bin Osman	2	0	2	2
Güllaboğlu Yusuf bin İbrahim	2	5	5	10
Gaffur Efendi ibn-i İbrahim	2	2	3	5
Alioğlu Mevlüd bin Bekir	2	2	2	4

Osmanlı toplumunda erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesinin sebeplerinden biri olarak ilk akla gelen şey, birinci eşlerinden çocuklarının olmamasıdır. İslam dini erkeklerin birden fazla evlilik yapmalarını her ne kadar kabul etmiş olsa da bu konu hakkında bazı kısıtlamalar ve kurallar getirilmiştir. Bu kuralların başında şüphesiz İslamiyet'in kadınlara vermiş olduğu değerden dolayı, erkeklerin eşleri arasında adaletli davranması gelmektedir. Birden fazla evlilik yapılacağı zaman ise en fazla 4 kadınla nikâhlanılabilir şeklinde bir kısıtlama getirilmiştir. Toplum içerisinde, evlilikte çocuk olmayışının nedenleri hep kadına bağlanmıştır¹⁶¹. Bu yüzden erkekler ilk eşlerinden çocuk sahibi olamadıkları zaman birden fazla kişiyle evlenme yoluna gitmişlerdir. Birden fazla kadınla evlenmenin bir diğer sebebi ise erkek çocuk sahibi olmak ve soy devam ettirmek isteyişidir. Başka bir sebep ise, nüfusun artmasına yönelik olmuştur. Çünkü ne kadar çok nüfus artarsa o kadar çok üretime katkı sağlanabileceği düşünülmüştür¹⁶².

¹⁶¹ Ömer Düzbakar, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", *OTAM*, S. 23, Ankara 2008, s. 91.

¹⁶² Kevser Kâmil Ali, Salim Ögüt, "Çok Evlilik", *TDVİA*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, s. 365.

1893-1911 tarihleri kapsamında incelenen tereke kayıtlarından hareketle birden çok evlilik yapan kişiler Tablo 2.6’da ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Tabloya göre bu kişilerden 12 tanesi 2 eşli, 2 tanesi ise 3 eşlidir. İki eşli olanlara örnek olarak; 9 Ağustos 1907 tarihli tereke kaydına göre Şiran’ın Sarıca köyünde vefat eden Gaffur Efendi ibn-i İbrahim verilebilir¹⁶³. Tereke kaydına göre Gaffur Efendi’nin ilk eşi Emine’den Binnaz, Hamide ve Fırkat isimlerinde 3 kız çocuğu olmuştur. İlk eşi vefat etmediği halde ikinci bir eş ile evlenmiş olması, Gaffur Efendi’nin bir erkek çocuk sahibi olarak soyunu devam ettirmek istemesi ve bundan dolayı ikinci eşi Şimail ile evlendiğini akıllara getirmektedir. İkinci eşi Şimail’den ise İbrahim ve Fehmi adında iki erkek çocuğu olmuştur. Üç evlilik yapan kişilere örnek olarak ise; 21 Haziran 1907 tarihli tereke kaydına göre Şiran’ın İslâmtersun günümüz ismiyle Ericek köyünde vefat eden Şeyh Salih ibn-i Osman verilebilir¹⁶⁴. Şeyh Salih’in Ayşe, Emine ve Hüma adlarında 3 eşi bulunmaktadır. Muhtemelen Ayşe Hanım’dan ya hiç çocuğunun olmaması ya da erkek çocuğunun olmaması üzerine ikinci eşi Emine Hanım ile evlenmiştir. Emine Hanım’dan da erkek çocuk sahibi olamayan Şeyh Salih üçüncü eşi Hüma Hanım ile evlenmiştir. Tereke kaydına göre Şeyh Salih’in 3 kız çocuğu bulunmaktadır. Görünen o ki Şeyh Salih’in, erkek çocuk umuduyla evlendiği düşünülen Hüma Hanım’dan da erkek çocuğu olmamıştır.

İncelenen tereke kayıtlarındaki miras dağılımında vefat eden kişilerin ardında bıraktıkları kişilerden eşlerinden sonra çocuklarının önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Tereke kayıtlarındaki çocuk sayısını bulabilmek için bekâr kişilere ait tereke kayıtlarının mevcut tereke kayıtlarından çıkarılması uygun görülmüştür. 124 adet tereke kaydı içerisinde 3 kişinin bekâr olduğu tespit edildiği için bu oranlama 121 tereke kaydı üzerinden yapılacaktır.

1893-1911 tarihleri arası incelenen tereke kayıtlarına göre vefat eden kişilerden geriye kalan 285 adet erkek çocuk, 247 adet kız çocuk toplamda ise 532 adet çocuk sayısına isabet edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak tereke kayıtlarında anne karnında olan çocuğu belirtmek için “hâmil-i mevkuf” ifadesinin yer aldığını söylemek yerinde olacaktır. Hâmil-i mevkuf olarak nitelendirilen kişilerin karnındaki çocuğun cinsiyeti

¹⁶³ ŞŞŞ 8192, 95/147.

¹⁶⁴ ŞŞŞ 8192, 62/107.

belli olmadığından dolayı bu çocuklar erkek olarak baz alınmış ve mirastan da ona göre pay almışlardır. İncelenen tereke kayıtlarında sadece 1 kişinin hâmil-i mevkuf olarak belirtildiğini dikkate alarak bu sayısının da eklenmesi ile birlikte toplam çocuk sayısı 533'e çıkmaktadır.

Vefat eden kişilerin eşlerinden ve çocuklarından başka, bırakmış oldukları mirastan pay alan diğer kişiler anne ve babalarıdır. İncelenen 124 adet tereke kaydına göre vefat eden kişilerden 2 kişinin babası, 10 kişinin ise annesi mirastan pay alma hakkına sahip olarak varis olmuşlardır. Vefat eden kişilerin anne ve babalarının her ikisinin de hayatta olup varis olarak bulunmalarına dair bir tereke kaydına rast gelinmemiştir. Annesi hayatta olup mirastan pay alan kişilere örnek olarak; 11 Ağustos 1908 tarihli tereke kaydına göre Şiran'ın Törnük günümüz ismiyle Boğazyayla köyünde vefat eden Celboğlu Ali Ağa verilebilir¹⁶⁵. Terekesinde yer alan bilgilere göre annesinin Kamer isimli kişi olduğu tespit edilmiştir. Babası hayatta olup mirastan pay alan kişilere örnek olarak ise; 16 Aralık 1906 tarihli tereke kaydına göre Şiran'ın Karaca köyünde vefat eden Selvi Hatun bint-i Hüseyin Mülazım'ı¹⁶⁶ verebiliriz. Merhume Selvi Hatun'un terekesinde varis olarak babası Hüseyin Mülazım'ın da bulunduğu görülmektedir. Bu bilgilere göre incelenen tereke kayıtlarında vefat eden bir kadının varisleri arasında kendi öz babasının bulunduğu ve kızından kalan mallardan hak sahibi olduğu görülmektedir.

Şiran kazasına ait 1893-1911 tarihleri arasını içeren tereke kayıtlarından yola çıkılarak vefat eden kişilerin varisleri arasında yukarıda bahsedilen kişilerden başka kız ve erkek kardeşleri, torunları ve gelinleri de yer almaktadır. Tereke sahiplerinin kayıtları incelenerek, 124 adet kayıta 5 tane erkek kardeş, 10 tane kız kardeş, 1 tane erkek torun ve 6 tane de geline tesadüf edilmiştir.

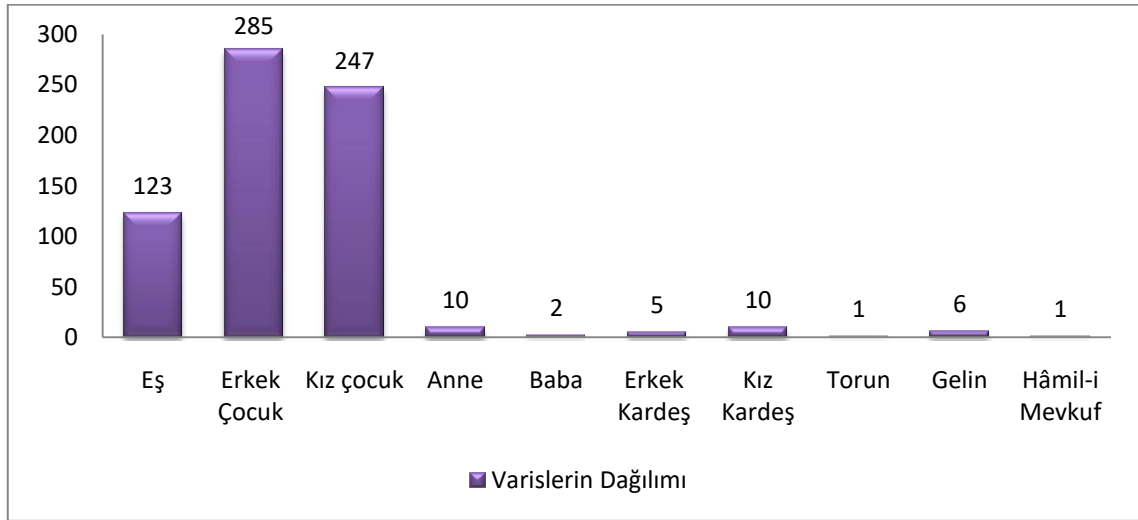
Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde incelenen 1893-1911 yılları arasını kapsayan dönem dikkate alınarak ve yukarıda verilen bilgilerden yola çıkılarak, tereke sahiplerinin kayıtlarında varisleri arasında eşlerinin, çocuklarının, anne ve babalarının, erkek ve kız kardeşlerinin, torunlarının ve gelinlerinin bulunması çok yaygın olmamakla

¹⁶⁵ ŞŞS 8192, 310/26.

¹⁶⁶ ŞŞS 8192, 28/69.

beraber birkaç hanenin Osmanlı toplumu içerisinde geniş aile yapısına uygun olduğunu göstermektedir. Bu istisnalar dışında Şiran’da daha çok çekirdek aile yapısının yer aldığı görülmektedir.

Grafik 2.7: Varislerinin Yapılarına Göre Dağılımı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TEREKE KAYITLARINA GÖRE ŞİRAN KAZASINDA EKONOMİK HAYAT

Bu bölümde Şiran kazasına ait tereke kayıtlarından yola çıkılarak, Şiran’da ikamet eden kişilerin ekonomik durumları ve servet miktarları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Vefat eden kişilerin sahip oldukları servet miktarları, bulundukları dönemdeki yaşam standartlarını ve toplum içerisindeki sosyal statülerini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Tutulan tereke kayıtları içerisinde vefat eden kişilerin malları arasında bulunan menkul ve gayrimenkul mallar tek tek dönemin piyasa şartlarına göre değerlendirilerek yazılmaktadır. Bu aşamadan sonra bütün bu malların değerleri toplanarak “cem ’an yekün” başlığı altında tereke kaydının en son kısmına yazılmaktadır. Ortaya çıkan bu değer, vefat eden kişilerin servet miktarını ortaya koyarak dönemin şartlarına göre kişinin statüsünü ve ekonomik durumunu belirlemede yardımcı olmaktadır.

Osmanlı Devlet’inde 1580-1640 arası dönem parasal açıdan bir sisteme oturmayarak çalkantılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu sürece Osmanlı Devleti’nin ekonomik güçlükleri, sürekli uygulanan tağşişler ve savaşları da dâhil olunca 1640’lı yıllardan itibaren devlet içerisindeki darphaneler kapanmaya başlamıştır¹⁶⁷. 1585 yılının ardından yapılan tağşişlerle akçe değer kaybederek kullanım açısından zorlukları beraberinde getirmiştir¹⁶⁸. Bu sürecin ardından meydana gelen bazı gelişmelerle birlikte Osmanlı Devleti’nin para sistemi daha da karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. 17. yüzyılda akçenin piyasalardan kaybolması, Osmanlı Devleti’nde yönetimi ve ekonomiyi zorlu bir sürece sokmuştur¹⁶⁹. Osmanlı Devleti 17. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir para oluşturmak için harekete geçse de devam eden savaşlar ve ekonomik zorluklar nedeniyle bir sonuca ulaşamamış ve başarısız olunmuştur.

¹⁶⁷ Şevket Pamuk, “Kuruş”, *TDVİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2002, s. 458.

¹⁶⁸ Ali Akyıldız, “Para”, *TDVİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 164.

¹⁶⁹ Pamuk, a.g.m. , s. 458.

1685 yılı sonrasında İstanbul’da bulunan darphane faaliyete geçerek 1688 yılında, bakırdan oluşan ve “mangır” adı verilen paralar üretmeye başlamıştır¹⁷⁰. Bu üretimin ardından kârlı çıkan Osmanlı Devleti, Avrupa’nın gümüş sikkelerini örnek alarak 1690 yılında İstanbul darphanesinde ilk defa kuruş denilen büyük gümüş sikkeleri bastırmaya başlamıştır¹⁷¹. Bu gelişme ile birlikte 18. yüzyıl sonlarına kadar devlet, para konusunda bir istikrar yakalamıştır. Ancak, özellikle 2. Mahmud döneminde Osmanlı gümüş kuruşunun aşırı derecede değer kaybetmesinden dolayı tekrardan tağşiş uygulaması yapılmış fakat istenilen sonuç alınamamıştır.

Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile birlikte oluşturulan yeni düzende para politikasına da yer vermiştir. 1844 yılında çıkarılan tashih-i sikke kanunu ile para düzenlemesi bir standartta bağlanmıştır¹⁷². Bu şekilde üretilen her 1 kuruşun içerisinde 1 gram saf gümüş bulundurulması kararlaştırılmıştır¹⁷³. Oluşturulan bu yeni standart ile birlikte Osmanlı para düzeni devletin yıkılışına kadar devam etmiştir.

İncelenen Şiran Şer’iyye Sicilleri içerisinde 1893-1911 tarihleri arasındaki tereke kayıtları dikkate alındığında, yapılan çalışma 1844 yılından sonraki dönemi kapsadığı için terekeyi oluşturan mal gruplarının değerleri kuruş cinsinden verilmiştir. Bu yüzden tereke sahiplerinin servet miktarları kuruş para birimi şeklinde değerlendirilmeye alınacaktır.

3.1. Tereke Sahiplerinin Genel Servet Dağılımı

Şiran Şer’iyye Sicilleri içerisinde incelenen 124 adet tereke kaydında vefat eden kişilerin genel servet dağılımları Tablo 3.1’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 3.1: Tereke Sahiplerinin Genel Servet ve Ekonomik Durumları

Servet Dağılımı	Müslüman Kişi Sayısı	Gayrimüslim Kişi Sayısı	Toplam Kişi Sayısı	Ekonomik Durum
-----------------	----------------------	-------------------------	--------------------	----------------

¹⁷⁰ Oğuz Tekin, “Mangır”, *TDVİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 568.

¹⁷¹ Ruhi Özcan, “Osmanlı Devleti’nde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 17, Konya 2015, s. 252.

¹⁷² Oğuz Tekin, “Sikke”, *TDVİA*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, s. 184.

¹⁷³ Pamuk, a.g.m. , s.459.

0-1000	13	2	15	Fakir
1000-5000	85	8	93	Orta halli
5000-10000	15	0	15	
10000'den fazla	0	1	1	Varlıklı sınıf

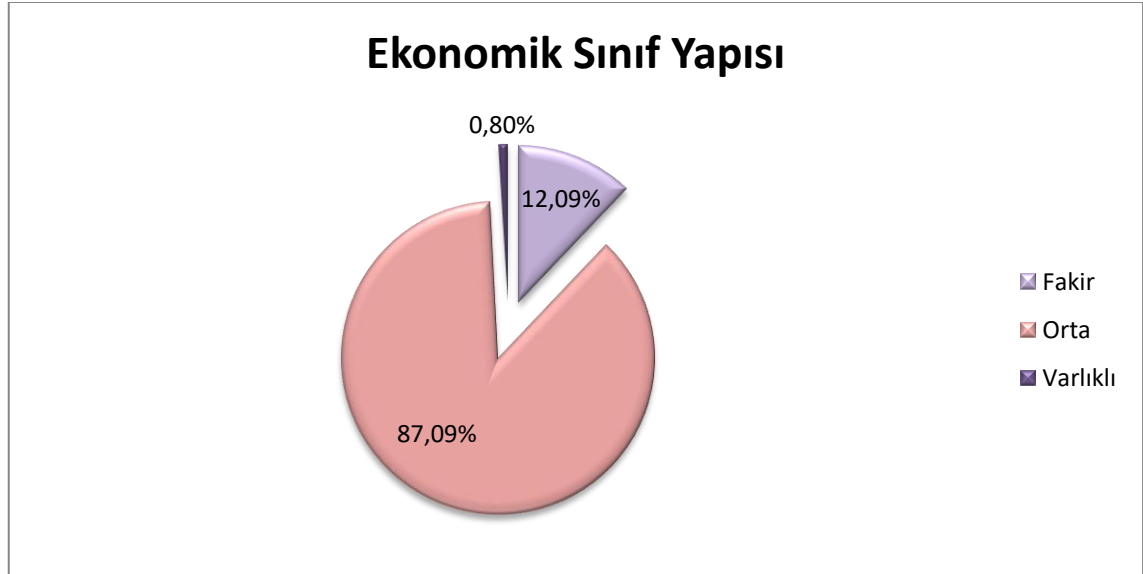
Tablo 3.1'de görüldüğü üzere Şiran kazasına ait tereke kayıtlarında bulunan toplam 124 kişiden 15 kişi fakir statüsünde bulunmaktadır. Fakir olarak nitelendirilen kısımda yer alan 13 kişi Müslüman, 2 kişi ise gayrimüslimdir. Fakir statü içerisinde bulunan ve 225 kuruşla en az paraya sahip olan kişi Şiran'ın Mertekli köyünde vefat eden Sevindikoglu Tahir bin Hüseyin'dir¹⁷⁴. Merhum Tahir'in terekesinden çıkan mallar arasında 1'er baş keçi, koyun ve kuzu, 1 kat yatak, 1 adet sandık, 2 adet sahan ve 1'er adet leğen ve tası bulunduğu görülmektedir.

124 adet tereke kaydı içerisindeki 108 kişi ise orta hallidir. 108 kişiden 100 kişinin Müslüman, 8 kişinin ise gayrimüslim olduğu Tablo 7'de ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Tereke sahipleri arasında ekonomik durumu en fazla olan kesimi orta halliler oluşturmaktadır. Şiran kazası tarım ve hayvancılıkla uğraşmada her ne kadar elverişli bir bölge olsa da arazinin yapısının engebeli olması ve bu yapının getirdiği olumsuz şartlar nedeniyle gelişim olmayarak orta düzeyde kalmıştır. Bundan dolayı da bölge halkı daha çok orta halli olarak kalmıştır.

Tereke kayıtlarında yer alan 124 kişiden sadece 1 kişinin varlıklı olduğu görülmektedir. Bu kişi, 10.090 kuruşluk terekesiyle Şiran kazasının Belen köyünde vefat eden Emireoglu Seve veled-i Emire'dir¹⁷⁵. Şiran'ın en varlıklı kişisi olarak yer alan kişinin gayrimüslim halktan olması da dikkatleri çeken ayrı bir husustur.

¹⁷⁴ ŞSS 8192, 38/80.

¹⁷⁵ ŞSS 8191, 241/11.

Grafik 3.1: Tereke Sahiplerinin Ekonomik Sınıf Yapısı

Grafik 3.1’de görüldüğü üzere Şiran kazasına ait tereke kayıtlarından hareketle vefat eden kişilerin % 87, 09’u orta gelirli, % 12,09’u fakir, % 0,80’i ise varlıklıdır.

3.2. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları

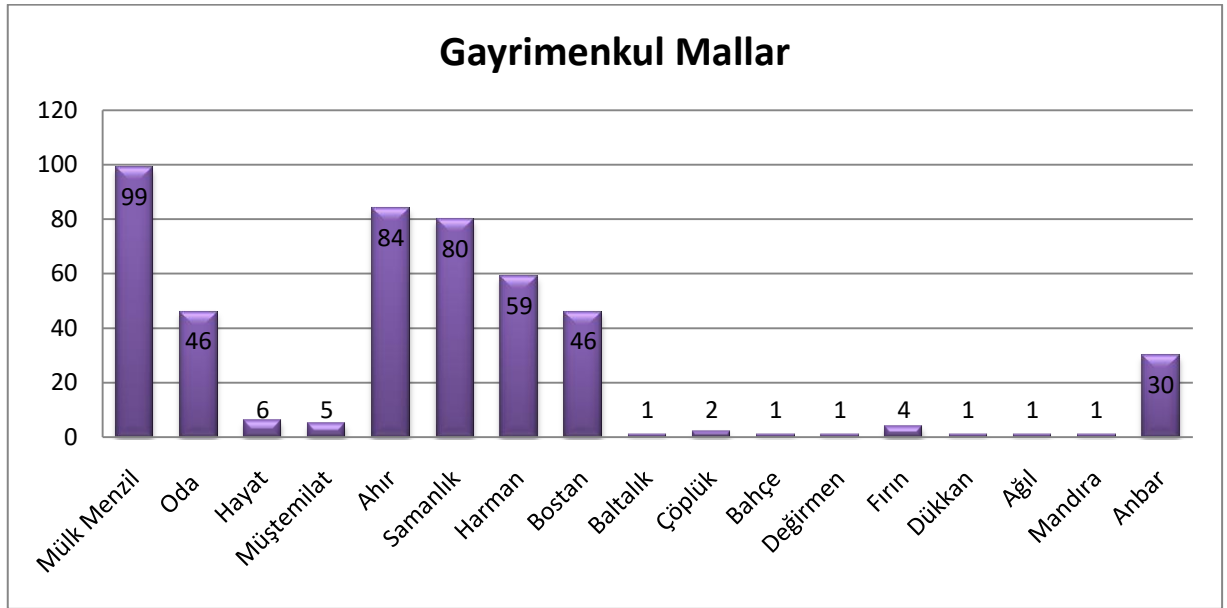
8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer’iyye Sicilleri içerisinde yer alan ve 1893-1911 tarihleri arasında bulunan 124 adet tereke kaydından hareketle vefat eden kişilerin mal grupları 2 ana başlığa ayrılarak incelenmiştir. Bu başlıkları gayrimenkul ve menkul mallar oluşturmaktadır. Gayrimenkul mallar kişilerin taşınmaz mal gruplarını oluştururken, menkul mallar ise kişilerin her türlü taşınabilir mal gruplarını oluşturmaktadır. Vefat eden kişilerin bu mal grupları aşağıda başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

3.2.1. Gayrimenkul Mal Grupları

İncelediğimiz tereke kayıtlarına göre, gayrimenkul yani taşınmaz mal gruplarını evler, bahçeler, müstemilat, ahır, samanlık, harman, bostan, çöplük, baltalık, değirmen, fırın, dükkân, ağıl, mandıra, anbar, oda ve hayat oluşturmaktadır. Şiran kazasında bulunan tereke sahiplerinin menkul ve gayrimenkul mal gruplarının toplam değeri 345.850 kuruş olarak tespit edilmiştir. Değerlendirilen toplam 124 adet tereke sahibi arasında 95 kişinin gayrimenkul malı bulunmaktadır. Tüm mal grupları içerisinde

değerlendirildiği zaman % 36,53'lük bir oranla söz konusu gayrimenkullerin toplam değeri 126.349 kuruştur. İncelen tereke kayıtlarındaki gayrimenkul mallar ve adetleri Grafik 3.2'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Grafik 3.2: Gayrimenkul Mal Grupları ve Adetleri

Gayrimenkul mal grupları içerisinde ilk olarak insanlar için önemli yere sahip olan evler gelmektedir. Evler tereke kayıtları içerisinde mülk menzil veya hane¹⁷⁶ olarak ifade edilerek ikamet edilen yer anlamına gelmektedir. Evlerin sayıları belirtilirken “bâb” birimi kullanılmıştır. İncelenen 124 adet tereke kaydında mülk menzili olan toplam 99 kişi tespit edilmiştir. Söz konusu bu 99 kişi içerisinde birden fazla eve sahip olan kişiler de vardır. Bunlardan 1 kişinin 3¹⁷⁷, 2 kişinin ise 2¹⁷⁸ bâb evi bulunmaktadır. 92 kişi ise tek bir eve sahiptir. 29 kişinin ise hiç evi bulunmamaktadır. Bu verilerden hareketle Şiran kazasındaki tereke sahiplerinin çoğunun ev sahibi olduğu dikkat çekerken ev sahibi olmayan kişilerin ise kiracı olarak bir evde yaşıyor olabileceklerini akıllara getirmektedir.

Tereke kayıtlarında evler yazılırken bazen özellikleri ile birlikte yazılmıştır. Bu özellikler arasında büyük, küçük, tahtani, fevkani gibi niteleyiciler bulunmaktadır.

¹⁷⁶ Nejat Göyünç, “Hâne”, *TDVİA*, C. 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, s. 552.

¹⁷⁷ ŞŞS 8192, 290/119.

¹⁷⁸ ŞŞS 8192, 62/107; ŞŞS 8192, 95/147.

Tahtani ev alt katlı evi ifade ederken, fevkani ev üst katlı evi ifade etmektedir. İncelenen kayıtlarda tahtani eve sahip 1 kişi¹⁷⁹, fevkani eve sahip 2 kişi¹⁸⁰ bulunmaktadır.

Ev fiyatları değerlendirildiği zaman en pahalı ev fiyatının 1.500 kuruş olduğu görülmektedir. Toplam 2 kişinin 1.500 kuruş değerinde evi bulunmaktadır. Bu kişilerden biri; Şiran'ın Hozman-ı Bâlâ günümüz ismiyle Yukarı Duruçay köyünde vefat eden Ahmed Efendi ibn-i Abdullah'dır¹⁸¹. Diğeri ise; Şiran'ın Zarabot günümüz ismiyle Söğütalan köyünde vefat eden Osman Ağa ibn-i Mehmed'dir¹⁸². İncelenen kayıtlarda en ucuz ev fiyatının ise 100 kuruş olduğu görülmektedir. Toplamda 4 kişinin 100 kuruş değerinde evi bulunmaktadır. Bu kişilerden ikisi; Şiran'ın Çivrişon günümüz ismiyle Konaklı köyünde vefat eden Karaoğlu Gürükan bin Hüseyin bin Salih¹⁸³ ve Sıddıkoğlu Sıddık bin İsmail bin Abdullah'dır¹⁸⁴. Diğerleri ise; Şiran'ın Şemük-i Zir günümüz ismiyle Paşapınarı köyünde vefat eden Yemin bin İsmail¹⁸⁵ ve Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Kireki veled-i Pür'dür¹⁸⁶.

Gayrimenkul mal grupları arasında ikinci olarak odalar değerlendirilmiştir. Odalar yazılırken evlerde olduğu gibi fevkani oda ve misafir odası gibi niteleyicilerle ifade edilmiştir. Odalar insanların yatmak, oturmak, misafir ağırlamak gibi işler için kullanılan evin bölümlerini oluşturmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında, bu özellikli odalarla beraber toplamda 46 adet oda tespit edilmiştir. Odalar genelde tek katlı olduğu gibi bazen de 2 katlı yapılarak fevkani oda şeklinde ifade edilmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında bu özellikte olan 4 adet oda dikkat çekmektedir. Buna örnek olarak; Şiran'ın Norşun günümüz ismiyle Akbulak köyünde vefat eden İzzet bin Hasan'ın¹⁸⁷ 100 kuruş değerindeki fevkani odasını verebiliriz. İncelenen tereke kayıtlarında odalara ek olarak 21 adet de misafir odası tespit edilmiştir. Diğer odaların ise ne amaçla kullanıldığına dair bir bilgiye isabet edilmemiştir. Kayıtlarda odaların sayısı ifade edilirken “bâb” ifadesi kullanılmıştır.

¹⁷⁹ ŞŞS 8191, 191/51.

¹⁸⁰ ŞŞS 8192, 14/59; ŞŞS 8192, 98/151.

¹⁸¹ ŞŞS 8192, 53/94.

¹⁸² ŞŞS 8192, 97/150.

¹⁸³ ŞŞS 8191, 192/52.

¹⁸⁴ ŞŞS 8191, 193/53.

¹⁸⁵ ŞŞS 8191, 244/16.

¹⁸⁶ ŞŞS 8191, 246/20.

¹⁸⁷ ŞŞS 8191, 249/27.

Gayrimenkul mal grupları içerisinde değerlendirilmeye tabi tutulan bir diğer şey ise hayat olmuştur. Hayat ifadesi avlu kelimesi ile eş anlam ifade etmektedir. Hayat bir diğer ifade ile avlu evlerin, camilerin ve medrese gibi yapıların yanlarında veya önünde bulunan ve söz konusu yapı ile bir bütünlük oluşturan üstü açık, kenarları çitlerle çevrili bir alan olarak ifade edilmektedir. Evlerle bir bütünlük kuran hayatlarda insanlar çamaşır yıkama, çamaşır asma vb. ev işlerini yapmaktaydılar. İncelenen tereke kayıtları içerisinde de 6 kişinin hayat sahibi olduğu görülmektedir. Bu kişilere örnek olarak; Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Yağmuroğlu Lizar veled-i Tanas'ı¹⁸⁸ verebiliriz.

Taşınmaz mallar kapsamında değerlendirilen bir diğer şey ise müştemilat olmuştur. Müştemilat kelime anlamı olarak eklenti, bir yapıya bağlı olarak ifade edilmektedir¹⁸⁹. Evler ile birlikte karşımıza çıkan bu yapılar evlerin kullanım amacının dışında kiler, depo, odunluk gibi amaçlarla kullanılmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında 5 kişinin müştemilatı olduğu tespit edilmiştir. Örnek olarak; Şiran'ın Çalgan köyünde vefat eden Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah'ı¹⁹⁰ verebiliriz.

Gayrimenkul mal grupları içerisinde olan bir diğer taşınmaz mal ise ahırlardır. Ahırlar evcil olan büyükbaş hayvanların barındığı ve korunduğu yer olarak kapalı yapılar şeklinde ifade edilmektedir. İncelenen tereke kayıtları içerisinde toplam 84 adet ahır tespit edilmiştir. Tereke kayıtlarına ahırlar yazılırken bazen dam, mal damı, öküz damı gibi ifadelerle belirtilmiştir. En pahalı ahır olarak karşımıza 750 kuruşluk değeriyle Şiran'ın Hormonos günümüz ismiyle Koyunbaba köyünde vefat eden Süleyman Çavuş ibn-i Ömer'in¹⁹¹ ahır çıkılmaktadır.

Gayrimenkuller içerisinde olup, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların barındığı yer ise ağıllardır. Ağıllar üstü açık küçükbaş hayvan barınaklarıdır. İncelenen

¹⁸⁸ ŞŞS 8191, 243/13.

¹⁸⁹ Devellioğlu, *a.g.e.* , s. 886.

¹⁹⁰ ŞŞS 8191, 190/50.

¹⁹¹ ŞŞS 8192, 78/125.

kayıtlarında sadece Şiran'ın Şemük-i bâlâ günümüz ismiyle Kaynakbaşı köyünde vefat eden Hacıoğlu İbrahim bin Hasan'ın¹⁹² terekesinde 50 kuruşluk ağıla denk gelinmiştir.

Gayrimenkul mallar arasında samanlıklar da bulunmaktadır. Samanlıklar otların, samanların ve benzeri şeylerin muhafaza edildiği üstü kapalı yapılardır. İncelenen tereke kayıtlarında istisna olarak bazen samanlık yerine anlamdaşı olarak “merek” ifadesi de kullanılmıştır. Samanlıkların sayısı “bâb” birimi ile ifade edilmiştir. Toplamda 80 bâb samanlığa tesadüf edilmiştir. En pahalı samanlık değerlendirildiği zaman, 3 kişinin¹⁹³ 1.000 kuruşluk samanlığı bulunduğu görülmektedir. Samanlığın fiyatının neredeyse bir evin fiyatıyla aynı olması dikkatleri çeken ayrı bir nokta olmuştur.

Gayrimenkuller arasında bulunan diğer bir taşınmaz mal ise anbarlardır. Anbarlar kişilerin kışlık ve yazlık yiyeceklerini, tahıllarını ve bazı eşyalarını muhafaza etmek için kullandıkları depo biçiminde yapılardır. İncelenen tereke kayıtlarında 30 adet anbara isabet edilmiştir. Anbarlar özellikleri, büyüklükleri veya bulundukları konumları nedeniyle farklı fiyatlarda karşımıza çıkmaktadır. İncelenen kayıtlarında en pahalı anbar 300 kuruşla Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Emireoğlu Seve veled-i Emire'nin¹⁹⁴ terekesinde karşımıza çıkmaktadır.

Taşınmaz mal grupları içerisinde bostanlar, harmanlar, bahçeler, çöplükler ve baltalıklar da bulunmaktadır. Bu mal gruplarının sayıları ifade edilirken “kıt'a” birimi kullanılmaktadır. İncelenen tereke kayıtları içerisinde 46 kıt'a bostana, 59 kıt'a harman yerine, 1 kıt'a bahçeye, 2 kıt'a çöplüğe ve 1 kıt'a baltalığa tesadüf edilmiştir. Söz konusu bu mal gruplarının toplam değeri ise 15.900 kuruştur.

Gayrimenkul mal grupları içerisinde bulunan diğer mallar ise; değirmen, fırın, dükkân ve mandıradır. İncelenen tereke kayıtlarında 100 kuruşluk 1 bâb dükkân, 100 kuruşluk 1 bâb değirmen, 100 kuruşluk 1 bâb mandıra ve 450 kuruşluk 4 bâb fırına isabet edilmiştir. Bu mal gruplarının toplam değeri 750 kuruştur.

¹⁹² ŞŞS 8192, 75/122.

¹⁹³ ŞŞS 8191, 241/11; ŞŞS 8192, 12/47; ŞŞS 8192, 78/125.

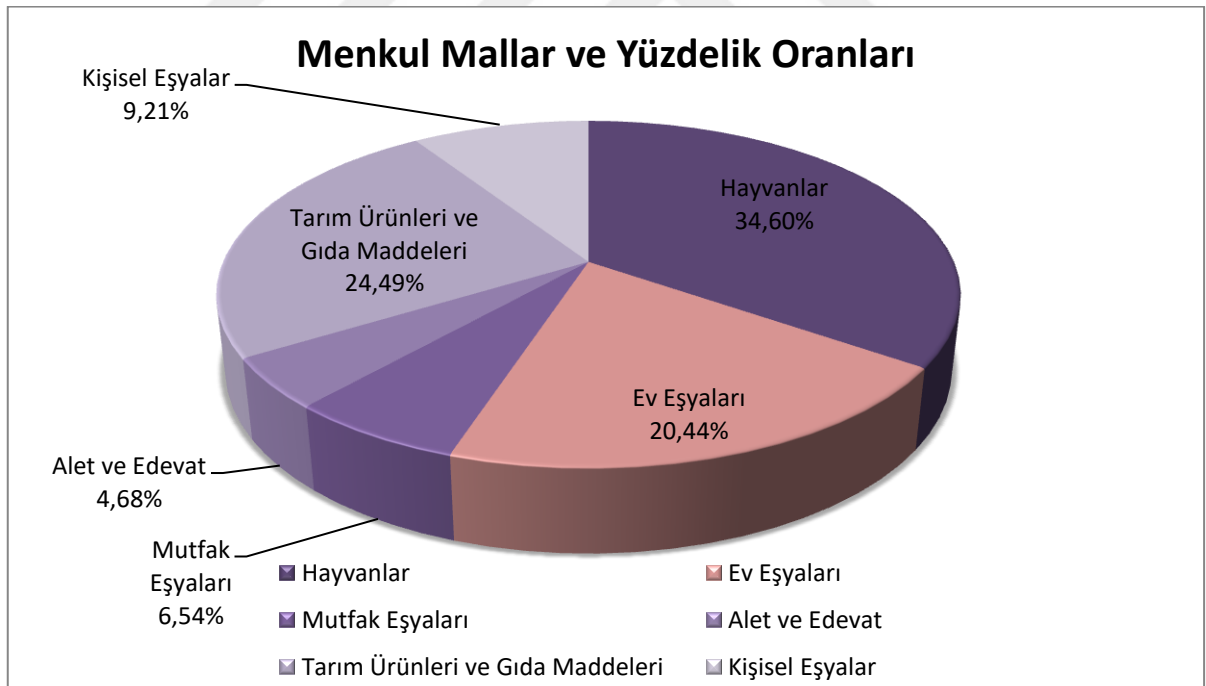
¹⁹⁴ ŞŞS 8191, 241/11.

İncelenen tereke kayıtlarına göre Şiran kazasında bulunan halkın gayrimenkul mal grupları içerisinde evlerden sonra en fazla çıkan mallarının ahırlar, samanlıklar, harman yerleri, bostanlar ve anbarlar olduğu dikkat çekmektedir. Bu verilerden hareketle Şiran kazasında tarım ve hayvancılığın yaygın olduğu ve buna göre yapıların oluştuğu görülmektedir.

3.2.2. Menkul Mal Grupları

İncelenen tereke kayıtlarına göre vefat eden kişilerin menkul yani taşınabilir mal gruplarını hayvanlar, ev eşyaları, mutfak eşyaları, alet ve edevat, tarımsal ürünler ve kişisel eşyalar oluşturmuştur. Aynı başlıklar altında kategorize edilen menkul malların toplam değeri 220.870 kuruş olarak tespit edilmiştir. Menkul mallar içerisinde bulunan söz konusu malların yüzdelik oranı Tablo 3.3’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Grafik 3.3: Menkul Mal Gruplarının Yüzdelik Oranı

3.2.2.1. Hayvanlar

Menkul mal grupları içerisinde bulunan hayvanlar insanlar için gerek yatırım gerekse ulaşım, taşımacılık ve beslenme gibi birçok açıdan önem arz etmektedir¹⁹⁵ Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde incelenen tereke kayıtlarına göre bölge halkının daha çok hayvancılıkla uğraştığı ve menkul mal grupları içerisinde de bu grubun %34,60'lık bir oranla en fazla yer kapladığı görülmektedir. Şiran kazası yapısı itibariyle, Gümüşhane'nin diğer kazalarına oranla hayvancılık yapılması için elverişli bir bölgedir. Bundan dolayı burada yaşayan halk daha çok hayvancılıkla uğraşarak yaşamını idame ettirmiştir. Vefat eden kişilerin tereke kayıtları incelendiği zaman hayvanların toplam değerinin 76.441 kuruş olduğu görülmektedir. Hayvanlar kendi aralarında büyükbaş hayvanlar, küçükbaş hayvanlar ve binek hayvanları olarak kategorize edilmiştir.

3.2.2.1.1. Büyükbaş Hayvanlar

İncelenen tereke kayıtlarına göre büyükbaş olarak sınıflandırılan hayvanlar içerisinde öküz, tosun, inek, düve, dana, camış ve malak bulunmaktadır. Hayvanların sayıları tereke kayıtlarında "re's" yani baş birimi ile gösterilmiştir. Vefat eden kişilerin tereke kayıtlarından edinilen bilgilere göre toplam olarak 321 baş büyükbaş hayvanın bulunduğu tespit edilmiştir.

Büyükbaş hayvanlardan ilk olarak öküzü değerlendirecek olursak toplam olarak cinsleriyle birlikte karşımıza 192 baş öküz çıkmaktadır. Öküzlerin cinsleri arasında karasığır öküzü¹⁹⁶ ve çift öküzü¹⁹⁷ bulunmaktadır. Kayıtlara göre bir baş öküzün ortalama değeri 200 kuruş olarak tespit edilmiştir. İnsanlar öküzün etinden yararlandıkları gibi aynı zamanda çanta, ayakkabı ve çeşitli eşyaların yapımında derisinden, kağıt çekmede ve çift sürmede de gücünden yararlanmaktadırlar. Ayrıca incelenen tereke kayıtlarında karşımıza 7 baş tosun çıkmıştır. Tosun, öküzlerin 15 aylık ve 2 yaş arasındaki dönemlerine verilen isim olarak ifade edilmektedir.

¹⁹⁵ Gülser, Oğuz, *Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi: Edirne Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013, s. 145.

¹⁹⁶ ŞSS 8191, 261/14.

¹⁹⁷ ŞSS 8191, 150/3.

Bir diğerk büyükbaş hayvan ise inektir. İncelenen tereke kayıtlarında 62 baş inek tespit edilmiştir ve bir baş ineğin ortalama değeri 100 kuruş olarak belirlenmiştir. Öküzde olduğu gibi inek de tereke kayıtlarına cinsi ile birlikte yazılmıştır. Karasığır ineği¹⁹⁸, ineğin bir cinsi olarak karşımıza çıkmıştır ve 3 baş olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar ineğin etinden ve sütünden yararlandıkları gibi aynı zamanda üretimi devam ettirmek için de kullanmışlardır. Tereke kayıtlarında karşımıza ineğin yanı sıra düve ve dana da çıkmıştır. Düve ineğin doğum yapmamış olduğunu ifade etmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında toplam olarak 11 baş düve bulunmaktadır. Dana ise ineğin erkek veya dişi olması ayırt edilmeksizin 6-15 aylık yavrusunu ifade etmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında 10 baş dana tespit edilmiştir.

Menkul mallar arasında bulunan diğerk büyükbaş hayvan ise camıştır. İncelenen tereke kayıtlarında dişi ve erkek olmak üzere toplam 38 baş camışa isabet edilmiştir. Bir baş camışın ortalama değeri 250 kuruş olarak belirlenmiştir. İnsanlar, öküzde olduğu gibi camışın da etinden ve derisinden yararlanmanın yanı sıra buna ek olarak sütünden de yararlanmaktadırlar. İncelenen tereke kayıtlarında camış ile birlikte yavrusu olarak ifade edilen 1 baş malak da bulunmaktadır.

3.2.2.1.2. Küçükbaş Hayvanlar

İncelenen tereke kayıtlarına göre küçükbaş hayvanların arasında koyun, kuzu, toklu, şişek, keçi ve oğlak bulunmaktadır. Vefat eden kişilerin tereke kayıtlarından edinilen bilgilere göre toplam 521 baş küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

Küçükbaş hayvanlar içerisinde bulunan hayvanlardan biri koyundur. İncelenen tereke kayıtlarında toplam 209 baş koyun tespit edilmiştir. İnsanlar koyunun etinden, süt ürünleri yapmak için sütünden ve farklı kullanım alanları için yününden bir hayli istifade etmektedirler. Kayıtlara göre bir baş koyunun ortalama değeri 30 kuruştur. İncelenen kayıtlarda koyunun yanı sıra 17 baş kuzuya, 3 baş tokluya ve 1 baş şişeğ'e isabet edilmiştir. Kuzu cinsiyet fark etmeksizin koyunun yavrusunu ifade ederken, toklu 1 yaşındaki erkek kuzuyu, şişek ise 1 yaşındaki dişi kuzuyu ifade etmektedir.

¹⁹⁸ ŞŞS 8191, 146/66.

Küçükbaş hayvanlar içinde bulunan diğer bir hayvan ise keçidir. İncelenen tereke kayıtlarında en fazla sayı ile 274 baş keçiye isabet edilmiştir ve bir baş keçinin ortalama değerinin 35 kuruş olduğu belirlenmiştir. İnsanlar keçinin etinden, sütünden ve farklı kullanım alanları için ise derisinden ve kılından yararlanmak için keçi yetiştirmektedirler. İncelenen kayıtlarda keçinin yanı sıra 17 baş oğlak da bulunmaktadır. Oğlak keçinin yavrusunu ifade etmektedir.

3.2.2.1.3 Binek Hayvanları

İncelenen tereke kayıtlarında binek hayvanları içerisinde at, kısarak, merkeb ve sığa bulunmaktadır. Vefat edenlerin tereke kayıtlarından edinilen bilgiye göre toplam 34 baş binek hayvanı bulunmaktadır. Binek hayvanlarından atlar ve merkebler ulaşım ve taşımacılık için önemli bir yer tutmaktadır.

Bu hayvanlardan ilk olarak karşımıza at çıkmaktadır. İncelenen kayıtlarda at yerine farsça kökenli “esb” kelimesi kullanılmıştır. Toplam 14 baş ata isabet edilmiştir. Söz konusu 14 baş atın 4 başı kısarak yani dişi attır. İncelenen kayıtlarda en pahalı atın 3.600 kuruşla Şiran kazasında vefat eden Düyun-ı umumiye Tahsildarı El-Hac Halil bin Hasan bin Abdullah’a¹⁹⁹ ait olduğu dikkat çekmektedir.

Binek hayvanlarından bir diğeri ise merkeblerdir. İncelenen kayıtlarda vefat eden kişilere ait toplam 19 baş merkeb bulunmaktadır. En pahalı merkebin 350 kuruşla Şiran kazasının Çanakçı köyünde vefat eden Molla İbrahim bin Mustafa’ya²⁰⁰ ait olduğu bilinmektedir. Kayıtlarda sadece 1 kişide merkebin yanı sıra 80 kuruş değerinde 1 baş sığaya tesadüf edilmiştir. Söz konusu kişi Şiran kazasının Susuz köyünde vefat eden Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah’dır²⁰¹.

3.2.2.2. Ev Eşyaları

Şiran Şer’iyye Sicilleri içerisinde incelenen 1893-1911 yılları arası tereke kayıtlarına göre ev eşyaları, söz konusu dönem insanının yaşam kültürü hakkında bizlere bilgi vermektedir. İnsanların evlerinde kullandıkları eşyalar o yörenin kültürüne,

¹⁹⁹ ŞŞS 8191, 174/9.

²⁰⁰ ŞŞS 8191, 253/3.

²⁰¹ ŞŞS 8191, 185/37.

ekonomik durumlarına ve statülerine göre değişiklik göstermektedir. Bu kanıya varmamıza sebep olan şey ise kayıt altına alınan eşyaların niteleyicileri ile birlikte yazılmasıdır. İncelenen tereke kayıtlarına göre ev eşyaları toplam 220.870 kuruş değerinde olan menkul malların %20,44'lük bir bölümünü oluşturmaktadır. Söz konusu eşyaların toplam değeri ise 45.185 kuruştur. Şiran kazasında kullanılan eşyalar sırası ile yatak odası takımları, oda takımları, yer döşemeleri, aydınlatma ve ısıtma araçları, temizlik eşyaları ve diğerleri olmak üzere 6 bölümden oluşmaktadır. İncelen 124 adet tereke sahibi içerisinde 5 kişinin²⁰² ev eşyası bulunmadığı tespit edilmiştir. Ev eşyalarının değeri en yüksek olan kişi 2.076 kuruşla Şiran Merkez'de vefat eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey'dir²⁰³. Eşyalarının değeri en az olan kişi ise 10 kuruşla Şiran'ın Mertekli köyünde vefat eden Mustafa bin Dursun'dur²⁰⁴.

3.2.2.2.1. Yatak Odası Takımları

İncelenen tereke kayıtlarında yatak odası takımları içerisinde yatak, döşek, yastık, yorgan ve battaniye bulunmaktadır. Söz konusu bu eşyalar, istisnalar hariç tereke kayıtlarının çoğunda yer almaktadır. Yatak odası takımları içerisinde en fazla tesadüf edilen eşya 180 adetle yataktır. İncelenen kayıtlarda en fazla yatağa sahip olan kişi Şiran kazasının Karaca köyünde vefat eden Koyunoğlu Molla Hasan'dır²⁰⁵. Adı geçen kişinin 750 kuruş değerinde 6 adet yatağı bulunmaktadır. Yatak odası eşyaları yazılırken bazı özellikleri ile birlikte yazılmıştır. Bu özellikler söz konusu eşyalarının neyden yapıldığını ve yeni veya eski olduğunu belirten niteleyicilerdir. Örneğin yatağın neyden yapıldığını belirtirken yün yatak, eski olduğunu belirtirken köhne yatak, yeni olduğunu belirtirken ise cedid yatak şeklinde betimlenmiştir. Ayrıca bir kişiye ait jarseli yatağa tesadüf edilmiştir²⁰⁶. Jarse, iki tarafıda aynı olan kalın, dayanıklı ve esnek bir yapıya sahip olan yünlü veya ipekli kumaş çeşididir²⁰⁷. Bu özellikli yatağa sahip olan kişinin, jarseyi çarşaf olarak kullandığını akıllara getirmektedir. Yatak odası takımları

²⁰² ŞSS 8191, 150/3; ŞSS 8191, 177/18; ŞSS 8191, 263/19; ŞSS 8192, 72/117; ŞSS 8192, 93/144.

²⁰³ ŞSS 8192, 40/81.

²⁰⁴ ŞSS 8192, 68/113.

²⁰⁵ ŞSS 8191, 179/31.

²⁰⁶ ŞSS 8192, 40/81.

²⁰⁷ <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/jarse-ne-demek-jarse-tdk-sozluk-anlami>, (Erişim Tarihi: 15.06.2020).

içerisinde bazen yatak yerine yazılan ve aynı işlevi gören 27 adet döşek de bulunmaktadır.

Yatak odası takımların içerisinde bulunan diğer bir eşya ise yastıktır. Yastık uykusu esnasında insanların başlarının rahat etmesi için kullanılan çeşitli maddelerle doldurulan bir eşyadır. İncelenen kayıtlarda yastığın neyden doldurulduğunu belirtmek için ot ve yün kelimeleri kullanılmıştır. Kayıtlarda yataktan sonra en çok tesadüf edilen eşya 47 adetle yastık olmuştur. En fazla yastığı bulunan kişi Şiran Merkez’de vefat eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey’dir²⁰⁸. Ali Fehmi Bey’in 145 kuruş değerinde 12 adet yastığı bulunmaktadır.

Yatak odası takımları içerisinde bulunan diğer bir eşya ise yorgandır. İncelenen kayıtlarda 35 adet yorgan bulunmaktadır. Diğer eşyalarda olduğu gibi yorganın da neyden yapıldığını belirtmek için pamuk yorgan ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu özellikli yorgandan 2 adet bulunmaktadır²⁰⁹. Yorganın yanı sıra üstü örtmek için battaniye kullanıldığı da görülmektedir. İncelenen kayıtlarda 100 kuruş değerinde 2 adet battaniye bulunmaktadır. Battaniyeye sahip tek kişi Şiran’ın Korzaf günümüz ismiyle Yeşilbük köyünde vefat eden İsmail Hacı Efendi bin Hafız Ahmed Efendi’dir²¹⁰.

3.2.2.2.2. Oda Takımları

İncelenen tereke kayıtlarında oda takımları içerisinde makat, minder, hurç, sandık, dolap, şilte, makat örtüsü, masa örtüsü ve pencere perdesi bulunmaktadır. Kayıtlara göre, Şiran kazasında oda takımlarının pek bir çeşitlilik göstermediğini ve nadir sayılarda olduğu belirtebiliriz.

İnsanların gündelik yaşamlarını geçirdikleri ve dinlendikleri oturma odalarında üstlerine oturdukları makat, şilte ve minder bulunmaktadır. Makat tahtadan yapılmış yüksekçe yer anlamına gelmektedir ve tereke kayıtlarında 4 adet makat bulunmaktadır. İncelenen kayıtlarda makatlar ile birlikte makat örtülerine de tesadüf edilmiştir. Daha çok nakışlı olarak karşımıza çıkan bu örtüler sadece bir tereke kaydında tenteli makat

²⁰⁸ ŞŞS 8192, 40/81.

²⁰⁹ ŞŞS 8191, 202/91.

²¹⁰ ŞŞS 8192, 319/36.

örtüsü olarak ifade edilmiştir. Tente güneş veya yağmurdan korunmak için bir yerin üzerine gerilen örtüdür. Tenteli makat örtüsüne sahip kişi Şiran Merkez’de vefat eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey’dir²¹¹. Adı geçen kişinin makatı evinin dışında, avlusunda veya kapısının önünde bulunduğu için tenteli makat örtüsünü kullanmış olabileceğini akıllara getirmektedir. Makatların üzerine koyulan içi yün veya pamuk ile doldurulmuş minder ise şilte dir. İncelenen kayıtlarda 2 adet pamuk, 3 adet yün olmak üzere toplam 5 adet şilte bulunmaktadır. Şiltenin haricinde yine oturmak için kullanılan ve içi yine aynı şekilde yün veya pamukla doldurulan oturma minderleri de bulunmaktadır. Minder insanların direk yer ile temasını engellemek ve rahat bir oturma sağlamak için kullanılan eşyadır. İncelenen kayıtlarda 3 adet oturma minderi bulunmaktadır.

Oda takımları içerisinde bulunan diğer iki eşya ise sandıklardır. İncelenen kayıtlarda 21 adet sandık tespit edilmiştir. Sandıklar adi sandık, kadife sandık ve masa sandık olarak ifade edilmiştir. Kadınlar için ayrı bir yere sahip olan sandıklar içerisinde çamaşır, çarşaf ve çeşitli eşyalar muhafaza edilmiştir. Kayıtlar arasında yer alan masa sandığının iki türlü kullanım alanı olduğu düşünülmektedir. İçerisi, bir şeyleri muhafaza etmek için sandık olarak üzeri ise bir şeyler koymak için masa olarak kullanıldığını akıllara getirmektedir.

Oda takımları içerisinde bulunan diğer bir eşya ise dolap ve hurçlardır. Hurçlar çeşitli kumaşlardan yapılan içerisine yastık, yorgan ve benzeri eşyaların koyulduğu büyük heybelerdir. İncelenen kayıtlarda 1 adet dolap, 1 adet hurç bulunmaktadır.

Diğer bir eşya ise perdedir. Perdeler oda takımları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü hem görsel olarak oturma grubunu tamamlarken hem de ev halkı için mahremiyeti sağlar niteliktedir. İncelenen kayıtlarda, 25 kuruş değerinde sadece 1 adet pencere perdesine tesadüf edilmiştir. Diğer bir eşya ise masa örtüsüdür. Kayıtlarda sadece 1 adet bulunmaktadır. Nadir olarak bulunan bu eşyalar Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey’e aittir²¹².

²¹¹ ŞSS 8191, 40/81.

²¹² ŞSS 8191, 40/81.

3.2.2.2.3. Yer Döşemeleri

İncelenen tereke kayıtlarında Şiran kazasında yer döşemeleri arasında kilim, halı, hasır, seccade ve postun bulunduğu görülmektedir. Yer döşemeleri ile birlikte evler daha kullanışlı ve rahat bir hale gelmektedir. Bu eşyalar kaydedilirken rengini, yeniliğini, neyden yapıldığını ve şeklini belirten özellikler ile birlikte kaydedilmektedir. İncelenen kayıtlarda toplam 169 adet yer döşemesi tespit edilmiştir. Bu tespiti göre, Şiran kazasında en yaygın kullanım alanına sahip olan yer döşemesinin kilim olduğu belirlenmiştir. Farklı özellikleriyle beraber 115 adet kilim bulunmaktadır. Kilimin rengini belirtmek için “alaca” ifadesi kullanılmıştır. Alaca birkaç renkten oluşmuş bir rengi ifade etmektedir. İncelenen kayıtlarda bu özellikli kilimden toplam 1.350 kuruş değerinde 12 adet bulunmaktadır. Örnek olarak; Şiran’ın Hormonos günümüz ismiyle Koyunbaba köyünde vefat eden Süleyman Çavuş ibn-i Ömer’in²¹³ 200 kuruş değerinde 1 adet alaca kilimi bulunmaktadır. Kilimlerin eski olduğunu ifade etmek için “köhne”, yeni olduğunu ifade etmek için ise “cedid” ifadeleri kullanılmıştır. İncelenen kayıtlarda 150 kuruş değerinde 3 adet cedid kilim, 790 kuruş değerinde 10 adet köhne kilim bulunmaktadır. Sadece, Şiran’ın Törnük günümüz ismiyle Boğazyayla köyünde vefat eden Celboğlu Ali Ağa’nın²¹⁴ 3 adet cedid kilimi bulunmaktadır. Şiran kazasının Babuş köyünde vefat eden Dikitoğlu Kuzma veled-i Medikit’i²¹⁵ ise köhne kilimi olan kişilere örnek olarak verebiliriz. İncelenen kayıtlarda kilimlerin neyden yapıldığını ifade etmek için kıl ve pelas ifadeleri kullanılmıştır. Pelas, aba veya çul gibi kaba ve eski eşya anlamına gelmektedir²¹⁶. Hemen hemen kıl kilimle aynı özellikte olan bu tür kilimden 9 adet, kıl kilimden ise 7 adet bulunmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında en fazla pelas kilimi bulunan kişi, Şiran’ın Tamara günümüz ismiyle İncedere köyünde vefat eden Kayaoğlu Hacı Mustafa bin Ömer’dir²¹⁷. Adı geçen kişinin 4 adet pelas kilimi bulunmaktadır. En pahalı pelas kilim ise 100 kuruş değerindedir²¹⁸. İncelenen kayıtlarda kilimin şeklini belirtmek için ise uzun ifadesi kullanılmıştır. Uzun kilime sadece bir

²¹³ ŞŞS 8192, 78/125.

²¹⁴ ŞŞS 8192, 310/26.

²¹⁵ ŞŞS 8191, 146/65.

²¹⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012, s. 357.

²¹⁷ ŞŞS 8191, 166/25.

²¹⁸ ŞŞS 8192, 272/95.

kişinin tereke kaydında tesadüf edilmiştir ve toplam 1 adet olmak üzere değeri 400 kuruştur²¹⁹.

Yer döşemeleri arasında bulunan diğer bir eşya ise halıdır. İncelenen tereke kayıtlarına yan halı olarak kaydedilmiştir. Muhtemelen günümüzde kullanılan dar bir yapıya sahip olan yollukları ifade etmektedir. Kayıtlarda sadece bir kişinin terekesinde bu halı bulunmaktadır ve toplam 1 adet olmak üzere değeri 60 kuruştur²²⁰.

Diğer bir yer döşemesi için kullanılan eşya ise hasırdır. Hasır çeşitli otlardan örülmüş halı veya kilim yerine kullanılan taban döşemesidir. İncelenen kayıtlarda kilimden sonra en yaygın olarak kullanılan yer döşemesi hasırdır. Kayıtlarda 47 adet tespit edilmiştir ve toplam değeri 340 kuruştur. Terek sahipleri arasında en fazla hasırı olan kişi Şiran'ın Karaca köyünde vefat eden Koyunoğlu Molla Hasan'dır²²¹. 7 adet hasırı bulunmaktadır ve toplam değeri 70 kuruştur. Bir diğer yer döşemesi için kullanılan eşya ise posttur. Post hayvanların tüylerinden oluşturulmuş yumuşak bir yer döşemesidir. İncelenen tereke kayıtlarında sadece bir kişinin mal varlığı içinde post bulunmaktadır. Söz konusu kişi Şiran'ın Uluşiran günümüz ismiyle Erenkaya köyünde vefat eden Bogos veled-i Artin veled-i Bogos 'dur²²². Adı geçen kişinin 1 adet postu bulunmaktadır ve 2 kuruş değerindedir.

Yer döşemeleri arasında bulunan diğer bir eşya ise seccadedir. Seccade hem insanların ibadetlerini yapmak için hem de halı veya kilim gibi yer döşemelerinde kullanılan bir eşyadır. Seccade bir kişinin tereke kaydında halı seccade olarak ifade edilmiştir. Toplamda 80 kuruş değerinde 2 adet seccade tespit edilmiştir. Tereke kaydında halı seccadesi bulunan kişi Şiran'ın İne günümüz ismiyle Şehit Hakan Mahallesinde vefat eden Ömer Ağa'nın oğlu Hacı Salih Efendi ibn-i Ömer bin Abdullah'dır²²³. Seccadesi bulunan diğer kişi ise Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Kireki veled-i Pür' dür²²⁴. Bu kişinin Gayrimüslim olması dikkat çekmektedir. Söz konusu dönemde, komşuluk ilişkilerinin samimi ve saygı çerçevesinde olmasından

²¹⁹ ŞSS 8192, 91/142.

²²⁰ ŞSS 8192, 319/36.

²²¹ ŞSS 8191, 179/31.

²²² ŞSS 8191, 158/5.

²²³ ŞSS 8191, 143/37.

²²⁴ ŞSS 8191, 246/20.

dolayı adı geçen kişinin Müslüman komşuları için evinde seccade bulunduruyor olabileceğini akıllara getirmektedir.

3.2.2.2.4. Aydınlatma ve Isıtma Eşyaları

İncelenen tereke kayıtlarına göre Şiran kazasında kullanılan başlıca aydınlatma eşyaları şamdan, lamba ve fenerdir. Bu araçların kullanılmasına yardımcı eşya olarak da gazın kullanıldığı görülmektedir. Isıtmada kullanılan eşya ise sadece sobadır. Soba kayıt altına alınırken soba kazanı ile birlikte yazılmıştır.

Aydınlatmada kullanılan eşyalardan ilki şamdandır. Şamdan, Arapça kökenli “şem” yani mum kökünden türeyip Farsça bir ek olan “-dan” yani -lık -lik ekiyle birleşmesi sonucu meydana gelen bir kelimedir²²⁵. Mumluk, üzerinde mum taşınan anlamına gelmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında 4 adet şamdan bulunmaktadır.

Diğer bir aydınlatma eşyası ise lambadır. İncelenen tereke kayıtlarında 16 adet lamba bulunmaktadır. Lambalar yazılırken özellikleri ile birlikte yazılmıştır. Tereke kayıtlarında çıkan lambalar; teneke lamba, idare lambası, şişe lamba, küçük lamba, bakır ayaklı karpuz lamba ve 9 numaralı lambadır. Bu lamba çeşitlerinin hepsi tek bir kişinin mal varlığı içerisinde²²⁶. En pahalı lamba bakır ayaklı karpuz lambadır. 1 adeti 140 kuruş değerindedir.

Diğer bir aydınlatma eşyası ise fenerdir. Fener, içinde fitil bulunan ve gaz yağı ile yanmayı sağlayarak, dışı şeffaf bir cam veya başka bir malzemeden yapılmış aydınlatma aracıdır. İncelenen tereke kayıtlarında sadece 1 adet fener tespit edilmiştir.

Isıtma eşyaları arasında bulunan tek eşya ise sobadır. Soba bir yeri ısıtmak için içerisine kömür, gaz veya odun koyularak kullanılan bir araçtır. İncelenen tereke kayıtlarında 7 adet soba ve 2 adet de soba kazanı bulunmaktadır.

²²⁵ Nebi Bozkurt, “Şamdan”, *TDVİA*, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 328.

²²⁶ ŞŞS 8191, 40/81.

3.2.2.2.5. Temizlik Eşyaları

İncelenen tereke kayıtlarında temizlik eşyaları arasında leğen, ibrik, güğüm ve sabun bulunmaktadır. İnsanlar ev temizliğinde, vücut temizliğinde, abdest almada ve benzeri şeylerde bu araç gereçleri kullanmaktadırlar. İncelenen tereke kayıtlarında toplam 95 adet temizlik eşyası tespit edilmiştir.

Temizlik eşyalarından ilki ibriktir. İbrik su ve su gibi sıvıları koymaya yarayan ince kulplu, uzun ve çeşitli büyüklüklerdeki kaplardır. İncelenen kayıtlarda kişilerin mal varlıkları içerisinde 45 adet ibrik tespit edilmiştir. İbrikler bazı tereke kayıtlarında takım olarak leğen ve ibrik şeklinde yazılmıştır. Bu özellikli leğen ve ibrik 10 tanedir. Bu ibriklerden 2 tanesinin bakır olduğu dikkat çekmektedir. Bakır ibriğe sahip kişilere örnek olarak Şiran'ın Zarabot günümüz ismiyle Söğütalan köyünde vefat eden Kalmukoğlu Halil bin Mehmed bin Musa'yı²²⁷ verebiliriz.

Diğer bir temizlik eşyası ise leğendir. Leğen çamaşır ve bulaşık yıkamada kullanılan geniş kaplardır. İncelenen kayıtlarda 42 adet leğen tespit edilmiştir. Bu leğenlerden 3 tanesi bakır leğendir.

Temizlik eşyalarından bir diğeri ise güğümdür. Güğüm genelde bakırdan yapılan alt tarafı şişkin bir yapıya sahip olan, yanları kulplu ocak veya soba üzerinde su ısıtmaya yarayan bir kap çeşididir. İncelenen kayıtlarda kişilerin mal varlıkları içerisinde 4 adet güğüm bulunmaktadır. Ayrıca kişilerin mal varlıkları arasında 4 adet sabun da bulunmaktadır.

3.2.2.2.6. Diğer Eşyalar

Bu başlık altında bulunan eşyalar yün, davar ve öküz derisi, ayna, teneke, hırdavat, kutu, tekne, sepet, kilit, saat, tavla ve dama takımıdır. İncelenen tereke kayıtlarında ev içerisinde bulunan ufak tefek farklı eşyalar hırdavat olarak ifade edilmiştir. İncelenen kayıtlarda toplam 3.556 kuruş değerinde hırdavat bulunmaktadır.

²²⁷ ŞŞŞ 8191, 225/211.

Diğer bir eşya kutudur. İncelenen kayıtlarda kutu iki türlü kaydedilmiştir. 2 adet teneke kutu, 1 adet tahta kutu olmak üzere toplamda 3 adet kutu tespit edilmiştir. Diğer bir eşya ise teknedir. Tekne türlü işlerde kullanılmak amacıyla taştan veya ağaçtan yapılan uzun ve derinlikli kapları ifade etmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında sadece bir kişinin mal varlıkları arasında tekne bulunmaktadır. Diğer bir eşya ise sepettir. Sepet türlü eşyaları taşımak için kullanılan saplı kaplardır. İncelenen kayıtlarda 2 adet sepet bulunmaktadır.

Diğer bir eşya ise aynadır. Ayna kişilerin kendilerine çeki düzen vermek için kullandıkları ev eşyasıdır. İncelenen kayıtlarda sadece 1 adet ayna bulunmaktadır. Diğer bir eşya tenekeedir. Teneke çeşitli eşyaların veya yiyeceklerin içine koyularak muhafaza edildiği bir kaptır. İncelenen kayıtlarda 8 adet teneke bulunmaktadır.

Bu bölümde olan diğer bir eşya ise saattir. İncelenen kayıtlarda birden çok saat çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; asma çalar saat, masa saati, kayın saat ve ağaç saattir. Toplamda 7 adet saat bulunmaktadır. Bu saatlerden 5 tanesi aynı kişiye aittir²²⁸. Diğer iki saatten bir tanesi en pahalı saat olarak 131 kuruşla, Düyun-ı umumiye Tahsildarı El-Hac Halil bin Hasan bin Abdullah'a²²⁹ aittir. Bu değerde bir saat, marka bir saat olabileceğini akıllara getirmektedir. Mal varlıkları arasında saat bulunan diğer kişi ise Seğmenoğlu İsmail Onbaşı bin Musa Onbaşı'dır²³⁰. Adı geçen kişinin saatinin değeri 70 kuruştur.

Diğer bir eşya ise tavla ve dama takımıdır. İncelenen tereke kayıtlarında sadece bir kişide 2 adet bu takımdan bulunmaktadır ve değeri 45 kuruştur. Diğer bir eşya ise ütü ve kilittir. İncelenen kayıtlarda 55 kuruş değerinde 1 adet ütü, 10 kuruş değerinde de 1 adet kilit bulunmaktadır.

Bu bölüm içerisinde bulunan diğer eşyalar ise yün, öküz ve davar derisidir. İnsanlar bu gibi malzemelerden çeşitli ev eşyaları ve kişisel eşyalar yapmaktadırlar. İncelenen tereke kayıtlarında 2 adet öküz derisi, 2 adet davar derisi bulunmaktadır.

²²⁸ ŞŞS 8191, 40/81.

²²⁹ ŞŞS 8191, 174/9.

²³⁰ ŞŞS 8192, 290/119.

Tereke kayıtlarında deri, gön olarak ifade edilmiştir. Davar derisi bulunan kişilere örnek olarak Şiran'ın Çalgan köyünde vefat eden Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah'ı²³¹ verebiliriz. Adı geçen kişinin mal varlığı içerisinde bulunan davar derisinin 100 kuruş değerinde olduğu dikkat çekmektedir. Mal varlığı içerisinde öküz derisi bulunan kişi ise Kulaksızoğlu Mustafa bin Mehmed'dir²³².

Diğer bir eşya ise pelastır. Bir kumaş türü olan pelastan, incelenen tereke kayıtlarında 40 adet geçmektedir. Kişilerin mal varlıklarında ki pelastanların toplam değeri ise 1.535 kuruştur. Bu pelastlardan 1 tanesi köhne yani eski pelastan olarak ifade edilmiştir ve değeri 10 kuruştur. İncelenen kayıtlarda en fazla pelastan bulunan kişi ise Şiran'ın Norşun günümüz ismiyle Akbulak köyünde vefat eden Berbadoğlu Habib bin Hasan'dır²³³.

3.2.2.3. Mutfak Eşyaları

1893-1911 yılları arasında incelenen tereke kayıtlarına göre Şiran kazasında mutfak kültürünü yansıtan eşyalar bir hayli çeşitlilik göstermektedir. Menkul malların %6,54'lük bir kısmını oluşturan bu eşyaların toplam değeri 14.459 kuruştur. İncelenen 124 adet tereke içerisinde mal varlıkları arasında mutfak eşyası bulunan 110 kişi vardır. 14 kişinin ise hiçbir mutfak eşyası bulunmamaktadır. Mutfak eşyalarının tutarı en fazla olan kişi Şiran Merkez'de vefat eden Şiran Kaymakamı Ali Fehmi Bey'dir²³⁴. 1.288 kuruş değerinde mutfak eşyası bulunmaktadır. Söz konusu eşyaların tutarının en az olduğu kişi ise Şiran'ın Kuzan günümüz ismiyle Örenkale köyünde vefat eden Hasan bin Halil'dir²³⁵. Adı geçen kişinin sadece 10 kuruş değerinde 1 tane çorba kazanı bulunmaktadır.

İncelenen dönem arasında Şiran kazasında bulunan mutfak eşyalarını yemeklerin hazırlanması ve pişirilmesi için kullanılan eşyalar, yemeklerin sunumu için kullanılan eşyalar, yiyeceklerin muhafaza edilmesi için kullanılan eşyalar, içecek için kullanılan eşyalar ve diğer mutfak araç ve gereçleri olmak üzere sınıflandırabiliriz.

²³¹ ŞŞS 8191, 190/50.

²³² ŞŞS 8191, 238/4.

²³³ ŞŞS 8192, 85/134.

²³⁴ ŞŞS 8191, 40/81.

²³⁵ ŞŞS 8192, 72/117.

Yemeklerin hazırlanması ve pişirilmesi esnasında mutfak içerisinde kullanılan eşyalar; hazırlık aşamasında et makinesi, elek, kalbur, süzgeç, hamur teknesi ve hamur tahtasıdır. İncelenen kayıtlarda 10 adet hamur teknesi, 1 adet hamur tahtası, 2 adet elek, 1 adet süzgeç ve kalbur olmak üzere toplamada 16 tanedir. Pişirilmesi esnasında kullanılanlar kuşhane, tava, kazan, tencere, sahan, sac takımı ve güveçtir. Kuşhane küçük, yuvarlak, dibi dar olan yayvan tencere anlamına gelmektedir²³⁶ ve incelenen tereke kayıtlarında sadece 1 adet bulunmaktadır. Kişilerin mal varlıkları arasında toplam 254 adet sahan bulunmaktadır. Bu sahanlar bakır sahan, muhle sahan, kayık sahan ve iftariye sahan olarak ifade edilmiştir. Sahanlar yazılırken kapakları ile birlikte yazılmıştır.

Yemek pişirmek için kullanılan bir diğer eşya ise kazandır. Kazan farklı boyutlarda olan derin kulplu bir kaptır. İncelenen kayıtlarda toplam 166 adet kazan bulunmaktadır. Kazan tereke kayıtlarına özellikleri ile birlikte yazılmıştır. Bunlar; büyük kazan, küçük kazan, orta kazan, el kazanı, maya kazanı, çorba kazanı, küçük çorba kazanı, bakır kazan ve bakır çorba kazanıdır.

Bir diğer yemek pişirme için kullanılan eşya ise tavadır. Tava bir şeyi kızartmak için kullanılan uzun saplı yayvan kap olarak ifade edilmektedir. İncelenen kayıtlarda tava çeşitleri ile birlikte yazılmıştır. Bunlar; büyük tava, küçük tava, bakır tava ve küçük enka tavadır. Kayıtlarda toplam 105 adet tava bulunmaktadır. Diğer bir yemek pişirme eşyası tencedir. Tencere içinde yemek pişirmek için veya su kaynatmak için kullanılan derin ve yanlardan kulplu bir eşyadır. İncelenen kayıtlarda toplam 54 adet tencere bulunmaktadır. Bu tencerelerden 10 tanesi bakır tencere ve sadece 1 tanesi çinko tencere olarak kayıtlara geçmiştir. Kayıtlara tencere de kapağı ile birlikte yazılmıştır.

Yemek pişirmek için sac takımları da kullanılmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında sac takımları arasında sac ve sacayakları bulunmaktadır. Sac, üzerinde ekmek veya yufka yapılan ve kavurma gibi yemekler yapılan yassı bir biçimde olan

²³⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 329.

mutfak eşyasıdır. İncelenen tereke kayıtlarında 37 adet sac takımı bulunmaktadır. Bir diğer yemek pişirme aracı ise güveçtir. Güveç farklı boyutlarda içerisinde yemek pişirilen toprak kaptır. İncelenen kayıtlarda 1 adet küçük güveç bulunmaktadır.

Yemeklerin sunumu için kullanılan eşyalar; çatal ve kaşık, kevgir, kepçe, bade, lenger, tabak, tas, çanak, tepsi ve sinidir. İncelenen tereke kayıtlarında kişilerin mal varlıkları arasında sunum için yardımcı araç gereç olarak toplam 20 adet çatal ve kaşık, 1 adet bakır kevgir ve 24 adet kepçe bulunmaktadır. Sunum için kullanılan diğer bir eşya tabaklardır. Tabak içine yiyeceklerin koyulduğu az derin yayvan kaptır. İncelenen tereke kayıtlarında çini işli tabak, büyük tabak, kaymak tabağı, mecliye tabağı²³⁷, bakır tabak, kuzu tabağı ve kayık tabak olmak üzere toplamda 92 adet tabak çeşidi bulunmaktadır. En fazla 24 adet olmak üzere çini işli tabak bulunmaktadır.

Yemeklerin sunumu için kullanılan diğer bir mutfak eşyası ise taslardır. Tas, içerisine çorba, hoşaf ve benzeri sulu şeyler koyulan farklı materyallerden yapılan çukurca kaplardır. İncelenen tereke kayıtlarında saplı tas, çorba tası, çini tas, küçük tas, sefer tası, bakır tas ve bakır çorba tası olmak üzere toplamda 43 adet tas çeşidi bulunmaktadır. Diğer bir yemek sunum eşyası ise üsküredir. Üsküre topraktan veya bakırdan yapılmış aynı tas gibi bir yapıda olan çukur kaplardır. İncelenen tereke kayıtlarında 47 adet bulunmaktadır. Üsküre ve tas ile aynı özellikleri taşıyan bir diğer sunum eşyası ise çanaktır. İncelenen tereke kayıtlarında 3 tanesi çinko olmak üzere toplam 4 adet çanak bulunmaktadır.

Yemeklerin sunumu için kullanılan diğer bir eşya çeşidi badyedir Badye ağzı geniş bir biçimde olan büyük kapları ifade etmek için kullanılan bir kelimedir²³⁷. İncelenen tereke kayıtlarında toplam 7 adet badyeye tesadüf edilmiştir. Diğer bir yemek sunum eşyası ise lengerdir. Lenger yayvan biçimli, az derin ve kenarları geniş bakır kaplardır²³⁸. İncelenen tereke kayıtlarında toplam 5 adet lenger bulunmaktadır.

Yemeklerin sunumu için kullanılan diğer eşyalar ise tepsi ve sinidir. Tepsi derinliği olmayan, farklı boyutlarda yapılan, düz yüzeyli bir sunum eşyasıdır. İncelenen

²³⁷ Alkoç, *a.g.e.*, s. 178.

²³⁸ Pakalın, *a.g.e.* s. 358.

kayıtlarda börek tepsisi, bakır tepsisi, küçük kaplı tepsisi olmak üzere toplam 17 adet tepsisi bulunmaktadır. Diğer bir sunum eşyası olan sini ise, üzerinde yemek yenilebilen genellikle yuvarlak biçimli ve büyük bir eşyadır. İncelenen tereke kayıtlarında 6 tanesi bakır olmak üzere toplam 32 adet sini bulunmaktadır. Ayrıca incelenen tereke kayıtlarında 1 adet ağaç sofrası bulunmaktadır. Sofra üzerinde yemek yenilen yuvarlak biçimli bir eşyadır.

İncelenen tereke kayıtlarında yiyecekleri ve içecekleri muhafaza etmek için kullanılan eşyalar arasında külek, testi, küp ve bakraç bulunmaktadır. Yiyecekleri muhafaza etmek için kullanılan külek içerisine pekmez, bal, yağ, yoğurt gibi malzemeler konulan tahtadan yapılmış silindirik biçiminde ve ağzı kapaklı olan kaplardır. İncelenen tereke kayıtlarında 5 adet külek bulunmaktadır. Suyu muhafaza etmek için ise testiler kullanılmaktadır. Testi topraktan yapılmış, karnı geniş, dar boğazlı ve emzikli kaplardır. İncelenen tereke kayıtlarında 1 adet testi bulunmaktadır. Yiyecekleri ve içecekleri muhafaza edebilen bir özellikte olan diğer bir eşya ise küptür. Küp hem pekmez veya yağ gibi sıvıları hem de farklı tahılları ve yiyecekleri muhafaza etmek için kullanılan dibi dar biçimli ve yayvan karınlı toprak bir kaptır. İncelenen tereke kayıtlarında büyük ve küçük olmak üzere toplam 65 adet küp bulunmaktadır. Bakraç ise genelde bakırdan yapılan geniş ağızlı ve kulplu olup içerisine su, süt veya yoğurt koyulan kovalardır. İncelenen tereke kayıtlarında 27 adet bakraç bulunmaktadır.

İçecekler için kullanılan eşyalar; kahve takımları, çay takımları, şerbet takımları, debbe, sürahi, bardak ve maşrapadır. Kahve takımları içerisinde kahve tepsisi, kahve ibriği, kahve değirmeni, meşin cezve ve çinko fincan bulunmaktadır. İncelenen kayıtlarda 9 adet kahve takımı bulunmaktadır. Çay takımları içerisinde ise çaydan, bakır saplı demlik, teneke ve beyaz semaver ve çay kupası bulunmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında 16 adet çay takımı bulunmaktadır. Ve ayrıca 2 tanede şerbet takımı bulunmaktadır. İçecekler için kullanılan diğer bir eşya ise debbedir. Debbes bakırdan yapılmış kulplu ve kapaklı bir nevi bakraç işlevi gören su kabıdır²³⁹. İncelenen kayıtlarda 8 adet debbe bulunmaktadır. İçecekler için kullanılan diğer bir eşya ise

²³⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 409.

sürahidir. Sürahi içerisine su veya ayran gibi türlü içecekler koyulan farklı materyallerden yapılan kaplardır. İncelenen kayıtlarda 2 tane bulunmaktadır. İçecekler için kullanılan diğer eşyalar ise maşrapa ve bardaklardır. Maşrapa bardağa benzeyen metal veya toprak gibi malzemelerden yapılan ağzı açık kulplu kaplardır. İncelenen kayıtlarda 9 tane maşrapa, 12 tane de bardak bulunmaktadır.

İncelenen tereke kayıtları göre mutfak eşyaları arasında bulunan diğer eşyalar ise 11 adet kapak, 7 adet huni, 4 adet saplı bakır, 3 adet tuzluk, 2 adet şekerlik, 2 adet şişe ve 69 kıyye değerinde evâni-i nühâsiyedir. Evâni-i nühâsiye her türlü bakır kap-kacağı ifade etmektedir²⁴⁰.

3.2.2.4. Alet ve Edevat

1893-1911 tarihleri arasında bulunan Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisindeki tereke kayıtlarına göre menkul mallar arasında bulunan bir diğer mal grubu alet ve edevattır. İncelenen tereke kayıtlarına göre 10.350 kuruş değerinde alet ve edevat tespit edilmiştir. Söz konusu mal grubu, menkul malların %4,68'lik bir bölümünü oluşturmaktadır. 124 adet tereke sahibi içerisinde 20 kişinin alet ve edevatı bulunmamaktadır. Tereke sahipleri arasında alet ve edevatının değeri en fazla olan kişi Şiran'ın Çalgan köyünde vefat eden Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah'dır²⁴¹. Adı geçen kişinin 484 kuruş değerinde alet ve edevatı bulunmaktadır. İncelenen kayıtlara göre alet ve edevatlarının değeri en az olan kişi ise Şiran kazasında vefat eden ve devlet memuru olan El-Hac Halil'dir²⁴². El-Hac Halil'in 4 kuruş değerinde alet ve edevatı bulunmaktadır. İncelenen dönem içerisinde tereke sahiplerinin mal varlıkları arasında bulunan alet ve edevat grubu eşyalar Tablo 3.2'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 3.2: Tereke Sahiplerinin Malları İçerisinde Alet ve Edevat Grubu Eşyaları

ALET VE EDEVAT	ADETİ	ALET VE EDEVAT	ADETİ
Çift takımı	7	At üzengisi	1
Araba ve takımı	76	Bez	2

²⁴⁰ a.g.e. , s. 569.

²⁴¹ ŞŞS 8191, 190/50.

²⁴² ŞŞS 8191, 174/9.

Tekerlek	1	Çuval ve cinsleri	119
Kayış	56	Zembil	2
Zincir	28	Heybe	6
Urgan	50	Düğer	2
Demir	2 kıyye	Dürge	1
Saban demiri	76	Yün tarağı	2
Zenbur petek	18	Kantar	1
Eğer takımı	1	Yayık	1
At zırhı	6	Ağaç tekne	2
Balta	76	Kerendi	1
Kazma	62	Kalın boyunduruk	1
Kürek	3	Değirmen taşı	2
Orak	7	Saban	1
Keser	9	Dağarcık	49
Çekiç	1	İp ve balya	2
Kerpeten	3	Makara takımı	1
Hızar	1	Direk	9
Sepet	8	Çadır	1
Elek	2	Beyaz panga ve pine	2
Kavanoz	1		
Kalbur	1		

İncelenen tereke kayıtlarına göre Tablo 3.2’de görüldüğü üzere tereke sahiplerinin mal varlıkları içerisinde bulunan bütün alet ve edevat adetleri ile birlikte verilmiştir. Bu alet ve edevatın içerisinde bulunan eşyalardan bir tanesi çift takımıdır. Çift takımı tarımla uğraşan kişilerin tarlalarını sürmek için kullandıkları bir eşyadır ve incelenen kayıtlarda 7 adet bulunmaktadır. Çift takımları içerisinde bulunan ve sabanın toprağı yarmasına yardım etmek için kullanılan eşya ise saban demiridir. Kayıtlarda, saban demirinden toplam 76 adet bulunmaktadır. Çiftçilik için kullanılan bir diğer eşya ise araba ve takımlarıdır. Arabalar, üretilen ürünlerin taşınmasında kolaylık

sağlamaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında araba takımları içerisinde bulunan eşyalar kayış, urgan, zincir, kalın boyunduruk ve tekerlektir. Kalın boyunduruk sabana veya kağına koşulan öküzlerin birlikte hareket etmelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir eşyadır. İncelenen kayıtlarda 76 adet araba takımı bulunmaktadır.

Alet ve edevat içerisinde bulunan bir diğer eşya ise çuvallardır. Çuval pamuk ya da iplikten dokunan farklı boyutlarda olan kalın torbadır. Tarımsal faaliyetlerle uğraşan kişiler ürettikleri ürünleri taşımada veya muhafaza etmede çuvalları yaygın olarak kullandıkları görülmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında alet ve edevatların içerisinde en fazla sayı ile toplam 119 adet çuval ve farklı cinsi bulunmaktadır. Bu çuvallar; büyük çuval, eski çuval, kendir çuval, kıl çuval, nakışlı çuval, telis çuval, un çuvalı, kendir harar yani battal boy çuval ve patrik çuvalıdır. Mal varlıkları arasında 4 adet patrik çuvalı bulunan kişi Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Kireki veled-i Pür' dür²⁴³. İncelenen kayıtlarda çuval ile aynı işlevi gören farklı torbalarda bulunmaktadır. Bunlar; zembil, heybe ve dağarcıktır. Zembil hasırdan örülen veya kıldan yapılan torbayı ifade etmektedir. Kayıtlarda bu özellikli torbadan 2 adet bulunmaktadır. Heybe ise yünden, kıldan ya da pamuktan dokunan 2 gözlü torbadır. İncelenen kayıtlarda toplam 6 adet heybe bulunmaktadır. Bir diğer torba çeşidi ise dağarcıktır. Dağarcık koyun derisinden yapılmış torba olarak bilinmektedir²⁴⁴. İncelenen kayıtlarda 136 kuruş değerinde toplam 49 adet dağarcık bulunmaktadır. Mal varlıkları arasında en fazla dağarcık bulunan kişi Şiran'ın Çalgan köyünde vefat eden Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah'dır²⁴⁵. 20 adet dağarcığı bulunmaktadır.

Alet ve edevat içerisinde bulunan diğer eşyalar balta, kazma, kürek, orak ve kerendidir. Kerendi tırpan anlamına gelmektedir. Bu tür araçlar tarla ve bahçelerde kullanılmaktadır. İncelenen tereke kayıtlarında 76 adet balta, 62 adet kazma, 3 adet kürek, 7 adet orak ve 1 adet kerendi bulunmaktadır. Tereke sahipleri arasında kerendisi olan tek kişi Şiran'ın Sarıca köyünde vefat eden Sellioğlu Osman bin Mehmed bin Abdullah'dır²⁴⁶. Alet ve edevat grubu içinde keser, çekiç, kerpeten ve hizar da bulunmaktadır. Bu tür araçlar evlerin tamirat ve tadilatında kullanılmaktadır. İncelenen

²⁴³ ŞŞS 8191, 246/20.

²⁴⁴ <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

²⁴⁵ ŞŞS 8191, 190/50.

²⁴⁶ ŞŞS 8191, 146/66.

tereke kayıtlarında 9 adet keser, 1 adet çekiç, 3 adet kerpeten ve 1 adet de hızar bulunmaktadır.

3.2.2.5. Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri

Şiran Şer'iyye Sicillerinde bulunan 1893-1911 tarihleri arası tereke kayıtlarına göre menkul mal grubu içerisinde bulunanlardan bir diğeri tarım ürünleri ve gıda maddeleridir. İncelenen tereke kayıtlarına göre 54.108 kuruş değerinde tarım ürününü ve gıda maddesi tespit edilmiştir. Söz konusu ürünler ve gıda maddeleri menkul malların %24,49'luk bir bölümünü oluşturarak menkul mallar içerisinde yer kaplaması bakımından 2. sırada yer almaktadır. Bu durum incelenen dönemde kişilerin hayvancılıktan sonra en fazla tarımla uğraştıklarını göstermektedir. 124 adet tereke sahibi içerisinde 15 kişinin herhangi bir tarım ürününe ve gıda maddesine tesadüf edilmemiştir. Tereke sahipleri arasında tarım ürünü ve gıda maddesinin değeri en fazla olan kişi 2.000 kuruşla, Şiran'ın Karışeyh köyünde vefat eden Alioğlu Mevlüd bin Bekir'dir²⁴⁷. Söz konusu ürünlerin değerinin en az olduğu kişi ise 20 kuruşla, Şiran'ın Belen köyünde vefat eden Çenkoğlu Yordam veled-i Yora'dır²⁴⁸.

İncelenen tereke kayıtlarında çıkan tarım ürünleri saman ve giyah, hinta, şair, dakik, tohum, bulgur, yarma, mercimek, mısır, küşne, fik, hatab, arduç merteği ve pamuktur. Tereke kayıtlarında tarım ürünlerinin ölçü birimi "kod" ile ifade edilmiştir. Tereke sahiplerinin mal varlıkları arasında en fazla bulunan tarım ürünü 5.394 kod olmak üzere hintadır. Hintta buğdayı ifade etmektedir. Hintanın fazla olmasının sebebi, kişilerin temel gıda maddesi olan ekmek yapımında hintadan un elde ederek kullanmaları veya başka gıda maddeleri yapımında kullanmalarıdır. İncelenen tereke kayıtlarında tesadüf edilen hinta çeşitleri; kızıl hinta, güzlük hinta, ala hinta, yazlık hinta ve sarıbaş hintadır.

Diğer bir tarım ürünü ise şairdir. Şair arpayı ifade etmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında 2.368 kod şair bulunmaktadır. Şair hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Diğer bir tarım ürününün ise dakiktir. Dakik tarım ürünlerinden inceltilmiş olanları ifade etmektedir. Kayıtlarda hinta dakik ve şair dakik olmak üzere 1.077 kod dakik

²⁴⁷ ŞŞS 8192, 96/148.

²⁴⁸ ŞŞS 8191, 148/76.

bulunmaktadır. Bir diğer tarım ürünü tohumdur. İncelenen kayıtlarda tohum hinta ve tohum şair olmak üzere toplam 715 kod tohum bulunmaktadır. Diğer tarım ürünleri bulgur ve yarmadır. Bulgur kaynatılıp kurutulduktan sonra kabuğu çıkarılmış buğdayı, yarma ise kırılmış buğdayı ifade etmektedir. İncelenen kayıtlarda 253 kod bulgur, 33 kod yarma bulunmaktadır. Ayrıca incelenen kayıtlarda 13 kod mercimeğe de tesadüf edilmiştir.

Diğer bir tarım ürünü mısırdır. İncelenen tereke kayıtlarında mısır, lazot ve darı olarak da yazılmıştır. Lazot Karadeniz bölgesinde mısırı ifade eden bir kelime olarak bilinmektedir. Kayıtlarda toplam 366 kod mısır bulunmaktadır. Tarım ürünlerinden diğerleri küşne ve fiktir. Küşne karaburçağı, fik akburçağı ifade etmektedir. Fik hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. İncelenen kayıtlarda 52 kod küşne, 123 kod fik bulunmaktadır. Tarım ürünlerinden hayvan yemi olarak kullanılan bir diğer üründe saman ve giyahdır. Giyah farsça kökenli olup bitki, ot anlamına gelmektedir²⁴⁹. Diğer tarım ürünleri ise kayıtlarda hatab olarak ifade edilen odun, arduç merteği ve pamuktur.

İncelenen tereke kayıtlarına göre rugan, iç yağ, çökelik, temre, sarımsak, patates, kahve, un ve kaya tuzu gıda maddelerini oluşturmaktadır. Tereke sahiplerinin mal varlıkları arasında hayvanlardan elde edilen ürünler olarak rugan, iç yağ ve çökelik bulunmaktadır. Revgen farsça kökenli bir kelime olup yağ anlamına gelmektedir²⁵⁰. Bu ürünlerin ölçü birimi “kıyye” ile gösterilmiştir. İncelenen tereke kayıtlarında 12 kıyye rugan, 1 kıyye iç yağ ve 12 kıyye çökelik bulunmaktadır. Kayıtlarda temre tek bir hurmayı ifade etmektedir. Gıda maddeleri içerisinde bulunan diğer ürünler ise incelenen tereke kayıtlarına göre 50 kod patates, 2 kod sarımsak, 300 dirhem kahve, 30 kod un ve 25 kuruş değerinde kaya tuzudur.

3.2.2.6. Kişisel Eşyalar

1893-1911 tarihleri arasında incelenen ve menkul mal grubu içerisinde bulunan kişisel eşyalar menkul malların %9,21’lik bir bölümünü oluşturmaktadır. 124 tereke sahibi içerisinde sadece 40 kişinin kişisel eşyası bulunmaktadır. 84 kişide ise hiçbir kişisel eşyaya tesadüf edilmemiştir. Söz konusu 40 kişinin mal varlıkları arasında

²⁴⁹ Kanar, *a.g.e.* , s. 492.

²⁵⁰ *a.g.e.* , s. 303.

bulunan kişisel eşyaların toplam değeri 20.354 kuruş olarak tespit edilmiştir. Kişisel eşyalarının toplam değeri en fazla olan kişi 4.750 kuruşla, Şiran'ın Gersut-ı bâlâ günümüz ismiyle Yukarı kulaca köyünde vefat eden Habiboğlu Hacı Hafız İbrahim Efendi ibn-i Abdullah'dır²⁵¹. Kişisel eşyalarının değeri en az olan kişi ise 1 adet 5 kuruşluk tabancasıyla, Şiran'ın Söfker günümüz ismiyle Evren köyünde vefat eden Pani veled-i Gurgur veled-i Anastas'dır²⁵².

İncelenen tereke kayıtlarında kişisel eşyalar olarak değerlendirilen eşyalar arasında silah çeşitleri, kitaplar, kâğıtlar, dükkân edevatı, ziynet eşyaları ve aksesuarlar, giyecekler, sigara takımları ve diğer eşyalar olarak sınıflandırılan eşyalar bulunmaktadır.

Kişisel eşyalar arasında bulunan ateşli silah çeşitleri incelenen tereke kayıtlarına göre tüfek, ezvalı süs tüfeği, kanaslı tüfek, tabanca, akıralı tabanca ve revolverdir. Ateşsiz silah çeşitleri ise; kılıç, kama, Tür bağı süngüsü ve paladır. Kayıtlarda toplam 15 adet silah çeşidi bulunmaktadır. En fazla sayıda bulunan silah çeşidi 4 adet olmak üzere tabancadır. Silah çeşitlerinin yanı sıra 1 adet fişeklikte bulunmaktadır.

Bir diğer kişisel eşya ise kitaplardır. İncelenen tereke kayıtlarında yazma Kelâm-ı Kadim, roman kitabı, kitap, salname ve ezber takımı olmak üzere toplam 59 adet kitap bulunmaktadır. Diğer bir kişisel eşya ise kâğıtlardır. İncelenen tereke kayıtlarında kâğıt ve muhtelif ve perakende evrak olmak üzere toplam 3 top kâğıt bulunmaktadır.

İncelenen tereke kayıtlarında dükkân sahibi olarak tespit edilen bir kişinin toplam 350 kuruş değerinde demir ve benzeri eşyalar ile farklı dükkân edevatı bulunmaktadır. Söz konusu kişi Şiran'ın Kırıntı köyünde vefat eden Halil Usta ibn-i İbrahim'dir²⁵³.

Diğer kişisel eşyalar ise çok fazla olmamakla beraber ziynet eşyaları ve aksesuarlardır. İncelenen tereke kayıtlarında kişilerin mal varlıkları arasında 1 adet gerdanlık, 1 adet sim gerdanlık, 1 adet baş tacı, 1 adet gümüş saat ve 1 adet Rus kari

²⁵¹ ŞŞS 8191, 143/39.

²⁵² ŞŞS 8191, 161/13.

²⁵³ ŞŞS 8192, 70/115.

saat ve ayrıca 3 çift eldiven, atkı, kravat takımı, şal ve bele bağlanan tire kuşak bulunmaktadır.

Kişisel eşyalar arasında bulunan ve en fazla sayıda olan eşya ise giyeceklerdir. Kişilerin mal varlıkları arasında bulunan giyecekler iç giyim, dış giyim, başlıklar ve ayağa giyilenler olarak gruplandırılmıştır. İç giyim ve dış giyim içerisinde bulunan eşyalar sırası ile altlık, çamaşır, fanila, don, elbise, came, tül esvab, setre, palto, kürk, yelek, çuka kazak ve pantolondur. Bu giyeceklerden came evde giyilen bol elbiseyi ifade etmektedir. İncelenen tereke kayıtlarında bu giyecekler bazı özellikleri ile birlikte verilmiştir. Bir giyeceğin yeni ve kullanılmamış olduğunu belirtmek için mücedded, eski ve kullanılmış olduğunu belirtmek için ise köhne ve müsta'mel ifadeleri kullanılmıştır.

İncelenen tereke kayıtlarında başlıklar arasında bulunan baş giysileri namazlık puşi, fes, destar ve başlıktır. Destar, başa giyilen şeyler üzerine sarılan sarıgi ifade eden bir kelimedir²⁵⁴. Ayağa giyilenler arasında bulunan eşyalar ise kundura, çarık, çizme ve çoraptır. İncelenen tereke kayıtlarında 1 adet köhne kundura, 1 adet çarık, 3 adet çizme ve 1 tanesi köhne olmakla beraber toplam 14 çift çorap bulunmaktadır.

Kişisel eşyalardan bir diğer sigara takımlarıdır. İncelenen tereke kayıtlarına göre sigara takımları arasında sıkma kamaş, sigara, sigaranın ucuna takılan tek kullanımlık sigara ağızlığı ve sipsi ve tütün tabla bulunmaktadır. Bu takımların toplam değeri 79 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Kişisel eşyalar içerisinde bulunan diğer eşyalar ise şemsiye, sırınga, çanta, bavul çanta, nakışlı kese, ipek kese, nakd-i mevcud ve icardır. İncelenen tereke kayıtlarında kişilerin ceplerinde bulunan mevcud parayı ifade eden nakd-i mevcud kişisel eşyaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 124 adet tereke sahibi içerisinde sadece 25 kişinin nakd-i mevcudu bulunmaktadır. En fazla nakd-i mevcudu bulunan kişi Şiran'ın Gersut-ı bâlâ günümüz ismiyle Yukarı kulaca köyünde vefat eden Habiboğlu Hacı Hafız İbrahim Efendi ibn-i Abdullah'dır. İbrahim Efendi'nin 4.750 kuruş nakd-i mevcudu

²⁵⁴ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 431.

bulunmaktadır²⁵⁵. Ve kişisel eşyalarında olan tek şey nakd-i mevcududur. Kişisel eşyalar arasında bulunan bir diğer şey ise icardır. İcar kira geliri anlamına gelmektedir ve incelenen tereke kayıtlarında sadece Şiran'ın Şemük-i bâlâ günümüz ismiyle Kaynakbaşı köyünde vefat eden Karşuoğlu Timur bin Şerif'in 100 kuruşluk kira geliri bulunmaktadır. Nakd-i mevcud ve icar tereke sahiplerinin kendilerine ait olduğu için kişisel eşyalar arasında değerlendirilmeye alınmıştır.

3.2.3. Borç, Mehir ve Alacak

Tereke sahiplerinin sağlıklarında farklı kişilerden aldıkları borçlar tereke kayıtlarına yazılmaktadır. Bu borçlar yazılırken, vefat eden kişilerin geride bırakmış oldukları mal varlıklarının toplamından çıkarılarak minhal ihracat kısmına borç aldıkları kişilerin isimleri ile birlikte yazılmaktadır. Ve bu şekilde ortaya çıkan yekün, son yekünü oluşturmaktadır. Minhal ihracat kısmına yazılan bir diğer borç ise mehir borcudur. Mehir borcu da yine aynı şekilde vefat eden kişilerin mal varlıkları arasından çıkarılarak yazılmaktadır.

İncelenen kayıtlara göre 124 adet tereke sahibinden toplam 13 kişinin borcu bulunmaktadır. Bu borçların çoğunu mehir borcu oluşturmaktadır. Mehir, evlilik sırasında erkek tarafından kadına verilen nikâh bedelidir²⁵⁶. 13 borç kaydından 10 tanesi mehir borcudur. Şiran'ın Susuz köyünde vefat eden Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah mehir borcu olan kişilere örnek olarak gösterilebilir²⁵⁷. Adı geçen kişinin 2 eşi bulunmaktadır ve 2'sinde 300'er kuruş mehir borcu vardır. Şahıslara borcu olan kişilere örnek olarak ise Şiran kazasında vefat eden Tahsildar el-Hac Halil gösterilebilir. el-Hac Halil'in 10 farklı kişiye toplam 600 kuruş borcu bulunmaktadır²⁵⁸.

Tereke kayıtlarına vefat eden kişilerin alacağı varsa bu alacaklar da yazılmaktadır. Borç kayıtlarında olduğu gibi, vefat eden kişilerin alacaklı olduğu kişilerin de isimleri ve ne kadar verecek oldukları ayrıntılı bir şekilde kaydedilmektedir. İncelenen 124 adet tereke kaydı içerisinde sadece 2 kişinin alacaklı olduğu tespit

²⁵⁵ ŞŞS 8191, 143/39.

²⁵⁶ Mehmet Âkif Aydın, "Mehir", *TDVİA*, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 389.

²⁵⁷ ŞŞS 8191, 185/37.

²⁵⁸ ŞŞS 8191, 174/9.

edilmiştir. Alacağı olan ilk kişi Şiran'ın Norşun günümüz ismiyle Akbulak köyünde vefat eden Seğmenoğlu İsmail Onbaşı bin Musa Onbaşı'dır. İsmail Onbaşı'nın 8 ayrı kişiden toplam 3.681 kuruş alacağı olduğu tespit edilmiştir²⁵⁹. Alacağı olan diğer kişi ise Şiran'ın Argu köyünde vefat eden Mehmed bin İsmail bin Kenan'dır. Adı geçen kişinin tereke kaydında Hızır Ağa'dan 100 kuruş, Mehmed 'den 438 kuruş ve Bosku'dan 100 kuruş olmak üzere toplam 638 kuruş alacağı olduğu tespit edilmiştir²⁶⁰.

²⁵⁹ ŞŞS 8192, 290/119

²⁶⁰ ŞŞS 8191, 165/21.

SONUÇ

Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde yer alan 124 adet tereke kaydından hareketle 1893-1911 tarihleri arası Gümüşhane sancağına bağlı Şiran kazasının sosyo-ekonomik hayatı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

İncelenen tereke kayıtları aracılığı ile Şiran kazasında ki tereke sahiplerinin ikamet yerleri, vefat ettikleri yerler, aile yapıları, mirasçıları, tereke sahiplerinin her türlü menkul ve gayrimenkul mal grupları ve bunlar neticesinde ulaşılan servet miktarları ve ayrıca sosyal statüleri belirlenerek sosyal, kültürel ve ekonomik alanda bilgiye ulaşılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmaya temel kaynak oluşturan Şer'iyye sicilleri, kadılık kurumu ve şer'i mahkemeler, tereke kayıtları ve tereke defterleri, tereke kayıtlarının hangi usulle ve kimler tarafından tutulduğu ve tereke üzerinde hak sahibi olan gruplar ve son olarak Şiran kazası ve tarihçesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise incelenen 124 adet tereke kaydından hareketle elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde teze aktarılmıştır. Bu bölümde tereke sahiplerinin isimleri, lakapları, unvanları, meslekleri ve ikamet yerleri tablolarla açıklanmıştır. Unvanlarından ve mesleklerinden vefat eden kişilerin sosyal statüleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca tereke sahipleri arasındaki Müslüman ve Gayrimüslim oranı, tereke sahiplerinin medeni durumları ve varis sayıları, tereke sahiplerinin tek veya çok eşlilik oranı da tespit edilerek tablo ve grafiklerle açıklanmıştır. Tereke sahiplerinin varis yapılarından ve evlilik oranlarından değerlendirilen dönem aralığındaki aile yapısı belirlenmeye çalışılmıştır ve daha çok çekirdek aile yapısının yaygın olduğu kanısına varılmıştır. İkinci bölümde anlatılan bir diğer konu ise Osmanlı toplumu içerisinde yaşayan Müslüman halkın çok eşlilik durumlarıdır. İncelenen tereke kayıtlarında Şiran kazasında yaşayan Müslümanların istisnalar dışında çok eşlilik yapmadıkları görülmektedir. İstisna olarak belirtilen durumda kişilerin hangi amaçlar doğrultusunda çok eşlilik yaptıkları çalışmada belirtilmiştir. Bu bölümde bütün bu veriler ışığında Şiran kazasında ki sosyal yapı açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın son kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise Şiran kazasında ekonomik hayat açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde 124 adet tereke sahibinin genel servet dağılımları, ekonomik sınıf yapıları, menkul ve gayrimenkul malları ve borç, mehir ve alacakları açıklanmaya çalışılmıştır.

Tereke sahiplerinin servet dağılımları incelendiğinde 0-1.000, 1.000-5.000, 5.000-10.000 ve 10.000 kuruş üzeri olmak üzere bir servet dağılımı söz konusu olmuştur. Tereke sahiplerinin servet dağılımları 1893-1911 tarihleri arasındaki ekonomik sınıf yapısını değerlendirmede bizlere yardımcı olmuştur. Bu verilerden hareketle söz konusu tarih aralığında vefat eden kişilerin ekonomik durumları fakir, orta ve varlıklı olarak 3 gruba ayrılmıştır ve en fazla olan grup orta halli olarak belirlenmiştir.

Tereke sahiplerinin gayrimenkul malları değerlendirilecek olursa en fazla sayı ile evler başta gelmektedir. 124 adet tereke sahibinden hemen hemen hepsi ev sahibidir. Evlerden sonra ise sırasıyla en fazla çıkan gayrimenkul malların ahır, samanlık, harman, bostan, oda ve anbar olması dikkat çekmiştir.

Menkul mallar değerlendirilecek olursa bu mal grubunu birinci sırada %34,60'lık bir oranla hayvanlar ve ikinci sırada %24,49'luk bir oranla tarım ürünleri ve gıda maddeleri ve sırası ile ev eşyaları, mutfak eşyaları, alet ve edevat ve kişisel eşyalar oluşturmuştur. İncelenen kayıtlardan elde edilen verilere göre hayvanların, tarım ürünlerinin ve gıda maddelerinin ve tarımsal eşyaların çeşitliliği Şiran kazasında tarım ve hayvancılığın yaygın olduğunu ve halkın geçimini tarım ve hayvancılıkla sağladığını açıkça göstermektedir. Kişilerin ekonomik durumlarının belirlenmesinde menkul mal grupları da etkili olmuştur. Ayrıca menkul mallar içerisinde yer alan ev eşyaları ve kişisel eşyalar içerisinde bulunan giyecekler ve diğer eşyalar bölgenin kültürel özelliklerini aydınlatıcı nitelikte olmuştur. Yapılan çalışmada Şiran halkının giyeceklerinin, ziynet eşyalarının ve kumaşlarının Bursa, Afyon ve Manisa gibi büyük şehirlerde yer alan halkın tereke kayıtlarına oranla çok çeşitli olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum büyük şehirler ile çalışmamızın kaynağını oluşturan kazalar arasında ki mal çeşitliliği arasındaki farkı gözler önüne sermektedir. Bu bölümde son olarak tereke sahiplerinin borçları, alacakları ve eşlerine olan mehir borçları değerlendirilmiştir. Çok

fazla alacak ve borç kalemi bulunmamakla beraber erkeklerin eşlerine verecek oldukları mehir borçları dikkat çekici olmuştur.

Sonuç olarak 8191 ve 8192 numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarından hareketle 17 yıllık bir dönemi kapsayan 1893-1911 tarihleri arası Şiran kazasının sosyo-ekonomik hayatı değerlendirilerek veriler dâhilinde aydınlatılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

8191 ve 8192 Numaralı Şiran Şer'iyye Sicilleri

Araştırma-İnceleme Eserler

AÇIKEL, Ali, "Artukabad Kazası Yer Adları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 2, Ankara 2003, s. 181-220.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iye Mahkemeleri Ve Şer'iye Sicilleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 14, 2009, s. 13-48.

AKYILDIZ, Ali, "Para", *TDVİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 163-166.

ALBAYRAK, Mustafa, *19. Yüzyılda Şiran Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre; 1260/1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

ALGAR, Hamid, "Molla", *TDVİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 238-239.

ALİ, Kevser Kâmil ve ÖĞÜT, Salim, "Çok Evlilik", *TDVİA*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, s. 365-369.

ALKOÇ, Şule Sema, *Osmanlı Dönemi Ev Eşyalarının Şer'iyye Sicillerine Göre Sosyal ve İktisadi Açından Değerlendirilmesi: Tokat Örneği(1811-1850)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015.

ANBARLI BOZATAY Şeniz ve DEMİR Konur Alp, "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, 2014 Haziran, s. 71-89.

ARAS, M. Özgü, "Ad Koyma", *TDVİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, s. 332-333.

AVCI, Casim, "Şeyh", *TDVİA*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 49.

AYDIN, Mehmet Âkif, "Mehir", *TDVİA*, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 389-391.

- BARKAN, Ömer Lütfi, “Edirne Askerî Kassâmına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, C. 3, S. 5-6, Ankara 1966, s. 1-479.
- BOLAT, Gülay, *Tereke Kayıtlarına Göre Rusçuk'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (1656-1742)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2019.
- BOZKURT, Nebi, “Şamdan”, *TDVİA*, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 328-330.
- CALP, Mehrali, “Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Bir Çalışma (*Ağrı İli Örneği*)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 52, Erzurum 2014, s. 27-49.
- CİN, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.
- DEMİR, Alpaslan ve AKTAŞ, Esat, “Gümüşhane Sancağı'nda Doğal Afetler (1888-1910)”, *OTAM*, S. 24, Ankara 2010, s. 21-53.
- DEMİR, Alpaslan ve diğerleri, *Tokat Nikâh Defteri (1882-1887)*, Gece Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2015.
- DEMİR, Alpaslan, ve DÖNDER, Yasin, “Gümüşhane Şer'iyye Sicili (1887-1892)”, *Mavi Atlas*, S. 5(1), 2017, s. 160-171.
- DEMİR, Enver, “Osmanlıda Gayrimüslim Nüfus Ve Yerleşimi: 19. Yüzyılda Ayıntab Örneği”, *Nüfusbilim Dergisi/ Turkish Journal Of Population Studies*, S.40, 2018, s. 105-125.
- DENKTAŞ, Mustafa, “Şer'iyye Sicil Defterlerinin Sanat Tarihi Araştırmalarındaki Önemi (Kayseri Ölçeği)”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, 2005/1, s. 51-66.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2012.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslam Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*, İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, C. 1, Konya 1977.
- DÜZBAKAR, Ömer, “Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği”, *OTAM*, S. 23, Ankara 2008, s. 86-100.

- ER, İlker, *Balıkesirli Tereke Sahipleri Hakkında Sosyokültürel Açidan Bazı Değerlendirmeler (1670-1700)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 12, S. 21, Haziran 2009, s. 368-376.
- ERBAY, Fatma, *H.1311-1314 (M.1893-1896) Tarihli 51 Numaralı İzmir Kassâm Sicilinin Transkripsiyonu*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.
- ERÇİN, Abdülkadir, "Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'i Mahkemeler", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C. 2, S. 1, Bartın 2015, s. 15-23.
- ERDEM, Erdem, *XIX. Asrın Sonunda Şer'i Sicillerde Şîrân Kazâsı: İçtimâî ve İktisâdî Hayat*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- ERYILMAZ, Bilal, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi*, Risale Yayınevi, İstanbul 1996.
- FAYDA, Mustafa, "Zimmî", *TDVİA*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, s. 428-434.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Hâne", *TDVİA*, C. 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, s. 552-553.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman ve KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Köy", *TDVİA*, C. EK-2, , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2016, s. 85-87.
- GÜNAY, Ünver, "XV. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din Ve Değişme", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, 2003, s. 21-48.
- GÜNDÜZ, Muazzez, *Tereke Kayıtlarına Göre Bursa Şehri'nde Ekonomik ve Sosyal Hayat (1703-1710)*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019.
- HARMAN, Ömer Faruk, "Hac", *TDVİA*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, s. 382-386.
- <http://www.siran.bel.tr/belediye/18/%C5%9Eiran>, (Erişim Tarihi: 20.03.2020).
- <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:10.04.2020).
- <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/jarse-ne-demek-jarse-tdk-sozluk-anlami>, (15.06.2020)
- İNALCIK, Halil, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimâî Tarihi Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, S. 1-4, İstanbul 2015, s. 51-75.

- KANAR, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- KENANOĞLU, M. Macit, “Zimmî”, *TDVİA*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, s. 438-440.
- KONAN, Belkıs, “Gayrimüslim Osman Vatandaşların Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, S. 64, C. 1, Ankara 2015, s. 171-193.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F. , “Çavuş”, *TDVİA*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, s. 236-238.
- _____, “Efendi”, *TDVİA*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, s. 455-456.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarih Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19.yy Örnekleri Çerçevesinde)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, Uşak 2008, s. 17-26.
- KURT, Yılmaz, “ Adana Sancağında Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26, Ankara 1991, s. 169-252.
- OĞUZ, Gülser, *Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi: Edirne Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013.
- ORTAYLI, İlber, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2017.
- ÖZ, Mehmet, “Reâyâ”, *TDVİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 490-493.
- ÖZCAN, Ruhi, “Osmanlı Devlet’inde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 17, Konya 2015, s. 237-266.
- ÖZCAN, Tahsin, “Muhallefât”, *TDVİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 406-407.
- ÖZKİRAZ, Ahmet ve İŞÇİ BAŞ, Gül, “Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı Ve Boşanma”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 18, S. 30, 2016, s. 87-95.
- ÖZTÜRK, Said, “Kassâm”, *TDVİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 579-582.

- _____, *İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1-3, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, İstanbul 1983.
- PAMUK, Şevket, “Kuruş”, *TDVİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2002, s. 458-459.
- SAYDAM, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014.
- SAYLAN Kemal ve ALGÜL Faruk, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- SAYLAN, Kemal, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, Bahar 2018, s. 63-84.
- _____, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No: 32, Gümüşhane 2016.
- SİNMEZ, Pınar, *1877-1879 Merzifon Şer’iyye Sicilindeki Tereke Kayıtlarının İncelenmesi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019.
- SÜMER, Faruk, “Ağa”, *TDVİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, s. 451-452.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012.
- TEKİN, Oğuz, “Mangır”, *TDVİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 568.
- _____, “Sikke”, *TDVİA*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, s. 179-184.
- TEYFUROV, Mansur, “Kur’an-ı Kerim’de Aile Yapısı”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3, No. 4, 2014, s. 241-258.
- TÜZÜNER, Özlem, “Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, *Ankara Baro Dergisi*, Ankara 2013, s. 127-148.
- UĞUR, Yunus, “Şer’iyye Sicilleri”, *TDVİA*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 8-11.

- UZUNDAL, Edip, *562 No 'lu Şer'iyeye Siciline Göre Karahisâr-ı Sâhib Sancağı (Belge Özetleri ve Değerlendirme)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011.
- ÜLGER, Seda, *Yakındoğu İlk Neolitik Kültürlerinde Yapı Kültü Ve Yapıların Gömülme Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2013.
- YAZICI, Tahsin, “Derviş”, *TDVİA*, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, s. 188-190.
- YAZIR, Elmalılı'lı Muhammed Hamdi, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli, Nisâ Sûresi, Ayet 3*, Ecrin Yayınları, İstanbul 2013.

SÖZLÜK

-A-

Ağıl: Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer.

Anbar: Genellikle tahıl saklanan yer.

-B-

Badye: Ağzı geniş büyük kap.

Bakraç: Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova.

Barde: At zırhı veya süsü.

Bezir: Keten tohumu.

-C-

Camış: Büyükbaş hayvanlardan manda.

Cecim: İnce dokunmuş nakışlı kilim.

Cedid: Yeni.

-Ç-

Çuka: Tüysüz sık dokunmuş ince kumaş.

Çul: Genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma.

-D-

Dağarcık: Meşin Torba.

Dakik: Buğday veya arpanın öğütülmüş hali.

Davar: Koyun ve keçiye verilen ortak ad.

Debbe: Kulplu ve ağzı kapaklı bakırdan kap.

Destar: Sarık, örtü.

Düğe: Henüz doğum yapmamış dişi inek.

-E-

Esb: At.

Evâni-i nühâsiye: Evde bulunan bakır kap, kacak eşyalara verilen ad.

-F-

Fevkâni: Üstte olan.

Fiğ: Baklagillerden hayvan yemi.

-G-

Giyah: Ot, bitki.

Gön: Öküz veya davar derisi.

-H-

Harar: Kıldan dokuma büyük çuval.

Hark: Su akacak yarık yer.

Hatab: Odun.

Hayat: Üstü kapalı bir veya birkaç yanı açık sofa, avlu.

Hınta: Buğday.

-K-

Kasnak: Enli çember.

Kebir: Büyük.

Kısrak: Dişi at.

Kod: Hububatlarda kullanılan ölçü birimi.

Kom: Üstü açık küçükbaş hayvanların konulduğu yer.

Köhne: Eski.

Kuşhane: Az miktarda yemek alan küçük yayvan tencere.

Külek: Bal, yağ, yoğurt, pekmez vb. gıdaları koymaya yarayan tahta kova.

Küşne: Karaburçak.

Küştere: Rendeye benzer bir marangoz aracı.

-L-

Lazot: Karadeniz ağzında mısır.

Lenger: Yayvan ve kenarları geniş büyük bakır kap.

-M-

Malak: Mandanın yavrusu.

Maran: Tekerlek.

Memlu: Doldurulmuş.

Mera: Otlak.

Merek: Samanlık.

Merkeb: Eşek.

Müsta'mel: Kullanılmış olan, yeni olmayan.

Müştemilat: Binanın dışına yapılan küçük bölümler.

-N-

Nehre: Yayık.

Nühas: Bakır.

-P-

Pelas: Çul, aba, eski kilim, keçe.

-R-

Re's: Baş.

Rugan: Yağ.

-S-

Sagir: Küçük.

Serpuş: Kapak, başlık.

Sim: Gümüş.

-Ş-

Şair: Arpa.

Şilte: Üstünde oturan ve yatılan içi yün ve pamuk ile doldurulmuş döşek.

Şişek: İki yaşında erkek koyun.

-T-

Tahtâni: Altta olan.

Temre: Hurma.

Toklu: Bir yaşında erkek koyun.

-Ü-

Üsküre: Toprak veya madenden yapılmış çorba tası, çukur çanak.

-Z-

Zenbil: Hasırdan örölmüş kulplu torba.

Belge No: ŞŞS 8191-241/11

Vefat Eden: Emireoğlu Seve veled-i Emire

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Belen Karyesi

Tarih: 29 Zilkade 1322 / 4 Şubat 1905

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	5 kat	600
Kilim	5 aded	300
Kazan-ı kebir	2 aded	180
Kebir divan sini	1 aded	150
El sini	1 aded	30
Debe	1 aded	40
Leğen	1 aded	30
Tabak	1 aded	10
Büyük tabak	1 aded	20
Çorba tası	1 aded	20
Bakraç	1 aded	20
Üsküre	2 aded	10
Kebir tava	1 aded	20
Küçük tava	2 aded	10
Sahan maa serpuş	4	50
El kazanı	2 aded	20
Nühas serpuş	1	30
Leğen ibrik	1 aded	40
Nühas cezve	1	15
Nühas saplı	1 aded	30
Kahve değirmeni	1 aded	30
Kahve ... maa kaşık	1	10
Maşraba	1 aded	5
Nühas çaydan	1 aded	10
Pala	1 aded	10
Tabanca	1 aded	5
Un çuvalı	1 aded	30
Kıl çuvalı	3 aded	140
Saat ruskâri	1	110
Makara takımı	1	50
Hınta	80 kod	400
Şair	20 kod	100
Ala hınta	150 kod	750
Öküz	4 res	700
Merkeb	1 aded	110
İnek	1 res	110
Koyun	11 res	400
Keçi	2 res	60

Petek	7 kovan	140
Dalak petek	2	60
Kuzu	2 res	30
Oğlak	1 res	10
Araba	1 aded	60
Araba kayışı	1 aded	20
Zincir	1 aded	5
Araba urganı	1 aded	10
Saban demiri	2	10
...		20
Kazma	1 aded	10
Balta	1 aded	10
Keser	1 aded	5
Ayak keseri	1 aded	10
Keser	1 aded	5
Sac ayak	1 aded	5
...	1 aded	5
Sandık	2 aded	10
Hane	1 bâb	1000
Küçük oda maa hayat		500
Mal damı	3 bâb	1200
Merek arsası		200
Samanlık	1 bâb	1000
Harman	1 kıt'a	100
Bostan	2 kıt'a	500
Çöplük arsası	1	100
Ağaçtan mamül anbar	1	300
Hamur tekne	1	20
Yekün		10090

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Ez gayr-ı emlak resm-i kısmet	129	20
Kaydiye	15	
Cem'en yekün ihracat	144	20
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	9945	

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevce-i Martina	1243	5
Hisse-i bint-i kebire Varvara	1326	
Hisse-i bint-i kebire Virişkin	1326	
Hisse-i bint-i kebire	1326	

Desbina		
Hisse-i bint-i kebire Hiristiyane	1326	
Hisse-i bint-i kebire Zografya	1326	
Hisse-i uht Sofya	2071	35

Belge No: ŞŞS 8192-38/80

Vefat Eden: Sevindikoğlu Tahir bin Hüseyin

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Mertekli Karyesi

Tarih: 6 Safer 1325 / 21 Mart 1907

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	1 kat	100
Sandık	1	20
Sahan maa serpuş	2	10
Leğen	1	10
Tas	1	5
Koyun ve kuzu	4	40
Keçi ve cıh	2	40
Yekün		225

Ayşe Hatun'un Malı	Mikdar	Guruş
Yatak	1 kat	100
Sandık	1	20
Kıl	1	10
Sahan	3	20
Tabak	1	10
Kevgir	1	10
Tas	1	10
Keçi	3 res	60
Anbar	1	50
Yekün		290

Gelini Gülizar Hatun'un Malı	Mikdar	Guruş
Yatak	1 kat	100
Sandık	1	20
Kıl	1	10
Tas	1	5
Tabak	1	10
Tencere	1	20
Keçi	1	20
Yekün		190

Gelini Ağca Hatun'un Malı	Mikdar	Guruş
Yatak	1 kat	100
Sandık	1	20

Yekün		120
--------------	--	------------

Gelini Binnaz Hatun'un Malı	Mikdar	Guruş
Camuş	1 res	100
Öküz	2 res	300
Merkeb	1	50
İnek	1 res	0
Araba	1	30
Kayış	1	5
Tencere	1	0
Saban demiri	2	20
Yorgan	2	50
Çuval	3	30
Sahan	2	20
Tabak	1	10
Kazan	1	5
Tava	1	5
Tas	1	5
Menzilhane	1 bâb	500
Mal ahır	1 bâb	300
Samanhane	1 bâb	60
Harman	1 kıt'a	50
Tohum	35 kod	150
Hasır	3	30
Keçi	3 res	90
Yekün		1895

Belge No: ŞŞS 8191-143/37

Vefat Eden: Ömer Ağanın oğlu Hacı Salih Efendi ibn-i Ömer bin Abdullah

Yer: Şiran Kazası İne Karyesi

Tarih: 16 Cemaziye'l-ahir 1310 / 5 Ocak 1893

Mal	Mikdar	Guruş
Karasığır ineği	1 res	150
Karasığır öküzü	2 res	350
Kısrak	1 res	300
Yün memlu döşek	1	100
Yün memlu yorgan yasdık	1-1	100
Kilim	2	100
Sagir ...	1	50
Kebir kazan		40
Sahan	5	40
Kilit maa ibrik	1-1	20
Zenbur petek	1	30
Köhne seccade	1	50
Esas beyt		100
Karye-i mezburda vaki' malümü'l-hudud maa ahır ve harman ve merek ve dam ve bir bâb hane mülk-i menzil		570
Yekün ihracat		2000

Minha'l-ihracat	Guruş
Resm-i kısmet	50
Kaydiye	3
Pul bahası	1
Yekün	54
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	1946

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevce-i Selvinas	243	10
Hisse-i ibn-i sagir Derviş	681	4
Hisse-i ibn-i sagir Ziya	681	4
Hisse-i bint-i kebire Emine	340	22

Belge No: ŞŞS 8191-145/64

Vefat Eden: Demircioğlu Osman bin Abdullah

Yer: Şiran Kazası Çalgan Karyesi

Tarih: 27 Cemaziye'l-ahir 1311 / 5 Ocak 1894

Mal	Mikdar	Guruş
Karasığır öküzü	2 res	300
Def'a öküz	2 başar?	200
İnek	1 res	100
Camuş	1 res	400
Araba maa takım		100
Şair	15 kod	150
Nühas	10	80
Yün memlu döşek, yorgan yastık	1-2	300
Kilim	1 aded	100
Petek	3	100
Sandık	1	20
Balta kazma	1-1	20
Koyun	3 res	100
Keçi	3 res	60
Çuval	2	20
Esas beyt		250
Karye-i mezburda vaki' maa el-hudud maa oda ve merék ve bir bâb mülk		200
Karye-i mezburda vaki' maa el-hudud bir kıt'a harman		200
Hınta	20 kod	300
Yekün		3000

Minha'l-ihracat	Guruş
Resm-i kısmet	75
Kaydiye	3
Pul bahası	2
Yekün	80
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	2920

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevce-i Gülizar	182	19

Hisse-i diğ er zevce-i Hatice	182	19
Hisse-i ibn-i kebir Süleyman	567	28
Hisse-i ibn-i sagir İsmail	567	28
Hisse-i bint-i kebire Sakine	283	24
Hisse-i bint-i sagire Ayşe	283	24
Hisse-i bint-i sagire Fatma	283	24
Hisse-i bint-i sagire Hanife	283	24
Hisse-i bint-i sagire Gürsun	283	24
Küsur para		19

Belge No: ŞŞS 8191-146/65

Vefat Eden: Dikitoğlu Kuzma veled-i Medikit

Yer: Şiran Kazası Bâbuş Karyesi

Tarih: 11 Cemaziye'l-ahir 1311 / 20 Aralık 1893

Mal	Mikdar	Guruş
Yün Memlu döşek	2	250
İnek	1 res	100
Müzek	1 res	20
Koyun	5 res	200
Keçi	3 res	80
Araba maa takım	1	100
Yün memlu döşek	1	150
Sahan	5	60
Köhne kilim	1	50
Soba	1	10
Çuval	3	20
Hinta	25 kod	400
Şair	15 kod	100
Yekün		1540

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Resm-i kısmet	28	
Kaydiye	1	20
Pul bahası	1	
Yekün ihracat	41	
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	1499	

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i ümm Bartata	249	32
Hisse-i zevce-i Eleni	187	14
Hisse-i bint-i sagire Sofya	749	16
Hisse-i ah Labonba Burpika	212	10
Küsur para		8

Ek 6: Bogos veled-i Artin veled-i Bogos'un Tereke Kaydı

[illegible]

Belge No: \$\$\$ 8191-158/5

Vefat Eden: Bogos veled-i Artin veled-i Bogos

Yer: Trabzon Vilayeti Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Uluşiran (Erenkaya) Karyesi

Tarih: 22 Rebiü'l-evvel 1313 / 12 Eylül 1895

Mal	Mikdar	Guruş
Pamuk şilte	2 aded	100
Nevi yasdık	1	10
Yorgan	1	50
Hasır	1	10
Post	1	2
Nühas yeni ibrik	1	30
Nühas tencere maa kazan	1	15
Nühas lenger	1	10
Teneke semaver	1	5
Eski palto	1	2
Soba maa boru	1	10
Ağaç tekne	1	2
Elek	1	1
Kebir sandık	1	20
Yün şilte	1	25
Yorgan	1	25
Ot yasdık	1	1
Sagir küp	1	3
Tencere maa kapak	1	12
Tas maa kapak	1	8
Kendir çuval	3	8
Nühas maşraba	1	3
Kebir küp	3	3
Eşya	1	3
Eğer takımı	1	100
Öküz	2 res	500
Kısrak	1 res	500
Manda maa yavrusu	2 res	300
Gümüş saat	1	110
İnek	1	100
Cem'en yekün		1968

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Resm-i kısmet	49	10
Dellaliye	30	
Kaydiye defter maa varaka bahası	3	20

Hisse	Guruş
Hisse-i zevce-i Margerik	492
Hisse-i uht Nazlı	656
Hisse-i uht Kutice	656
Hisse-i ibn-i ah merkumun	164 (Meblağ-ı mezkur yüz altmış dört guruştan merkumun dokuz karındaşı oğullarından her birinin hissesine 18 guruş 8 para 2 akçe 2 pul isabet ettiği)

Belge No: \$\$\$ 8191-161/13

Vefat Eden: Pani veled-i Gurgur veled-i Anastas

Yer: Trabzon Vilayeti Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Söfker (Evren) Karyesi

Tarih: 17 Cemaziye'l-ahir 1313 / 5 Aralık 1895

Mal	Mikdar	Guruş
Şilte	2 aded	40
Yasdık	5	40
Yorgan	4	100
Küp	20	100
Gaz maa teneke	2	40
Boş teneke	7	10
Köhne tabanca	1	5
Yün	4 kıyye	20
Hızar	1	10
Çekiç türlü kelpeten	3	10
Patates	50 kıyye	15
Dakik	45	200
Tencere-i nühas	3	30
Cezve-i nühas	3	10
Küşne	3 kod	15
Hınta	5 kod	20
Hamur teknesi	1	2
Sepet	1	3
Karbur	1	2
Sarımsak	2 kıyye	6
Rugan-ı sade	2 kıyye	12
Yarma burgur	12 kod	100
Nühas çorba leğeni	2	20
Hasır	2	5
Köhne kilim	1	40
Nühas leğen	1	15
Camuş	1	150
Öküz	2 res	400
Koyun	3 res	90
Araba maa takımı		100
Sac ayağı	1	5
Balta maa kazma	2	15
Saman ve odun		125
Cem'en yekün		1755

Minha'l-ihracat	Guruş
Resm-i kısmet	44
Dellaliye	34

Kaydiye ve defter ve varak bahası	3
Yekün	81
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	1674

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevce-i Sürmeli	209	10
Hisse-i ibn-i kebir Gurgur	292	38
Hisse-i ibn-i kebir Pavli	292	38
Hisse-i ibn-i kebir Nikos	292	38
Hisse-i bint-i kebire Respune	146	19
Hisse-i bint-i kebire Secele	146	19
Hisse-i bint-i sagire Anatoli	146	19
Hisse-i bint-i sagire Bartına	146	19

Belge No: ŞŞS 8191-185/37

Vefat Eden: Şeyhoğlu Molla Ali bin Süleyman bin Abdullah

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Susuz karyesi

Tarih: 3 Receb 1317 / 7 Kasım 1899

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	4 kat	100
Kıldan kilim	2	120
Kıldan adi kilim	4	120
Kilim	2	180
Kebir çuval	2	35
Çuval	5	50
Def'a çuval	3	25
Heybe	3	30
Çorap	10	25
Tuzluk	3 çift	15
Eldiven	3	15
Evaniye-i nühasiye	33 parça	24
Öküz	2 res	400
Tosun	2 res	200
İnek maa buzağ	1 res	150
Düğe	1	80
Merkeb maa sıpa	1	80
Koyun	5	150
Keçi	12	300
Kuzu	2	30
Oğlak	4	42
Hinta	25 kod	175
Şair	11 kod	44
Araba maa takım	2	80
Çift edevatı		30
Balta	1	10
Kazma	1	10
Hinta	120 kod	1120
Şair	80 kod	330
Fik	19 kod	90
Küşne	15 kod	75
Mercimek	5 kod	25
Saman	9 araba	50
Hırdavat-ı menzil		50
Karye-i mezbur derununda hane	1 bâb	200
Bu dahi karye derununda samanlık	1 bâb	200

Bu dahi karye derununda oda	1 bâb	100
Kezalik karye derununda ahır	1 bâb	300
Kezalik karye derununda oda	1 bâb	250
Cem'en yekün		4471

Minha'l-ihracat	Guruş
Zevce-i mezbure Emine'nin mihr-i misli olduğu tahakkuk	300
Zevce-i mezbure Sultan'ın mihr-i misli olduğu tahakkuk eden ba'de't-tahallüf	300
Resm-i kısmet	97
Kaydiye ve pul parası	12
Cem'en yekün ihracat	709
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	3762

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i Emine	235	5
Hisse-i Sultan	235	5
Hisse-i İbrahim	598	20
Hisse-i Mustafa	598	20
Hisse-i Hediye	299	10
Hisse-i Kiraz	299	10
Hisse-i diğer Sultan	299	5?
Hisse-i Şamil	598	20
Hisse-i Mehmed	598	20
Küsur para		00

Belge No: ŞŞS 8191-190/50

Vefat Eden: Caferoğlu Molla Hüseyin bin Hasan bin Abdullah

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Çalgan Karyesi

Tarih: 16 Zilhicce 1317 / 17 Nisan 1900

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	5 kat	200
Kilim	1	150
Palaz	1	40
Cecim	1	25
Çuval	4	30
Heybe	1	20
Dastar	1	15
Güğüm	1	20
Tencere	1	15
Kazan	1	20
Sahan	3	15
İbrik	1	20
Sini	1	10
Yün tarağı	1	10
Davarcık	15	40
Def'a davarcık	5	12
Küp	6	60
Def'a küp	5	35
Kantar	1	30
Saplı tas	1	15
Araba	2	80
Def'a araba	1	50
Öküz	3 res	500
Def'a öküz	1 res	200
Çift takımı	2	25
İnek	1 res	200
Düğe	1 res	60
Camuş öküzü	2 res	600
Zincir	2	20
Davar	30	1000
Tabanca	1	20
Fişeklik	1	5
Başlık	1	10
Entari maa yelek		10
Öküz	2 res	240
Balta	3	25
Kazma	3	25
İpek kese	1	20

Hamur teknesi	1	10
Sac	1	4
Keser	1	2
Hırdavat-ı menzil		200
Şair	100 kod	500
Hınta	20 kod	120
Tohum hınta	45 kod	450
Tohum şair	45 kod	225
Bektaşoğlu Mehmed'den matlubat olub tahsil edilen		116
Karye derununda bostan	2 kıt'a	200
Karye derununda malumü'l-hudud oda matbah anbar-ı müştemil hane	3-1-1	1000
Kezalik karye derununda hane	1 bâb	300
Kezalik karye derununda merek	1 bâb	100
Kezalik karye derununda ahır	1 bâb	200
Kezalik karye derununda harman yeri	1 kıt'a	100
Kezalik karye derununda Davar gönü		100
Emval-i gayr-i menkuleden yedi parçanın mecmu'u kıymeti		2000
Cem'en yekün		5537

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Zevce-i mezbure İpek Hatun'un mihri olub ba'de't-tahallüf sabit olan	401	
Resm-i kısmet	127	
Eytam-ı aidatı	57	20
Kaydiye ve pul	15	20
Cem'en yekün ihracat	601	
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	4936	

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i Dursun	1868	5
Hisse-i Salih	1868	5
Hisse-i İpek	179	38

Hisse-i Hızır	1019	30
Küsur para		2

Ek 10: Sıddıkoğlu Sıddık bin İsmail bin Abdullah'ın Tereke Kaydı

۲۷ قمری ۱۲۰۵ و ۱۲۰۶ قمری سیدنا سیدنا ۱۲۰۵ قمری ۱۲۰۶ قمری	۱۲۰۷ قمری ۱۲۰۸ قمری ۱۲۰۹ قمری ۱۲۱۰ قمری	۱۲۱۱ قمری ۱۲۱۲ قمری ۱۲۱۳ قمری ۱۲۱۴ قمری	۱۲۱۵ قمری ۱۲۱۶ قمری ۱۲۱۷ قمری ۱۲۱۸ قمری	۱۲۱۹ قمری ۱۲۲۰ قمری ۱۲۲۱ قمری ۱۲۲۲ قمری	۱۲۲۳ قمری ۱۲۲۴ قمری ۱۲۲۵ قمری ۱۲۲۶ قمری	۱۲۲۷ قمری ۱۲۲۸ قمری ۱۲۲۹ قمری ۱۲۳۰ قمری	۱۲۳۱ قمری ۱۲۳۲ قمری ۱۲۳۳ قمری ۱۲۳۴ قمری	۲۸ قمری ۱۲۰۵ و ۱۲۰۶ قمری سیدنا سیدنا ۱۲۰۵ قمری ۱۲۰۶ قمری	۱۲۰۷ قمری ۱۲۰۸ قمری ۱۲۰۹ قمری ۱۲۱۰ قمری	۱۲۱۱ قمری ۱۲۱۲ قمری ۱۲۱۳ قمری ۱۲۱۴ قمری	۱۲۱۵ قمری ۱۲۱۶ قمری ۱۲۱۷ قمری ۱۲۱۸ قمری	۱۲۱۹ قمری ۱۲۲۰ قمری ۱۲۲۱ قمری ۱۲۲۲ قمری	۱۲۲۳ قمری ۱۲۲۴ قمری ۱۲۲۵ قمری ۱۲۲۶ قمری	۱۲۲۷ قمری ۱۲۲۸ قمری ۱۲۲۹ قمری ۱۲۳۰ قمری	۱۲۳۱ قمری ۱۲۳۲ قمری ۱۲۳۳ قمری ۱۲۳۴ قمری
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Belge No: ŞŞS 8191-193/53

Vefat Eden: Sıddıkoğlu Sıddık bin İsmail bin Abdullah

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Çivrişon (Konaklı) Karyesi

Tarih: 15 Zilhicce 1317 / 16 Nisan 1900

Mal	Mikdar	Guruş
Kilim	3	200
Kebir çuval	1	30
Mısır	49 kod	290
Dakik hınta	13 kod	104
Hınta	1 kod	80
Yatak	2 takım	180
Küp	5	40
Evaniye-i nühasiye	8 parça	100
Öküz	1 res	300
Davar	3 res	100
Heybe	1	10
Maran	1 çift	60
Palaz	1	20
Yasdık	1	30
Sagir çuval	2	30
Kebir çuval	1	30
Şair	29 kod	170
Hırdavat-ı menzil		100
Karye derununda hane	1 bâb	100
Karye derununda samanlık	1 bâb	100
Ahır	1 bâb	50
Cem'en yekün		1874

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Techiz tekfin	100	
Zevce-i mezbure Selvi'nin mihri olduğu ba'de't-tahallüf sabit olan	201	
Resm-i kısmet	38	30
Eytam-ı aidatı	18	
Kaydiye ve pul	4	10
Cem'en yekün ihracat	365	
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	1512	

Hisse	Guruş
Hisse-i Selvi	189

Hisse-i İsmail	252
Hisse-i Adil	238
Hisse-i Hızır	238
Hisse-i Süleyman	238
Hisse-i Hanife	119
Hisse-i Zeliha	119
Hisse-i Zahide	119

Belge No: ŞŞS 8191-246/20

Vefat Eden: Kireki veled-i Pür

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Belen Karyesi

Tarih: 29 Zilkade 1322 / 4 Şubat 1905

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	3 kat	350
Kilim	2 aded	60
Seccade	1 aded	30
Kazan	2 aded	40
Çorba kazanı	1 aded	15
Kevgir	1 aded	15
Üsküre	2 aded	15
Çorba taşı	2 aded	20
Sahan maa serpuş	2 aded	20
Tava	1 aded	20
Vidru?	2 aded	30
Kıl un çuvalı	3	40
Patrik çuvalı	4 aded	15
Dağarcık	2 aded	10
Soba	1 aded	20
Araba	1 aded	50
Araba kayışı	1 aded	15
Araba urganı	1 aded	10
Zincir	1 aded	10
Öküz	2 res	350
İnek	1 res	100
Dana	1 res	25
Koyun	1 res	30
Keçi	4 res	100
Kıl	6	20
Dakik	50 kod	150
Bulgur	7 kod	50
Gendüme	10 kod	60
Tohum-ı yazlık	20 kod	100
Saban demiri	1 aded	5
Kazma	1 aded	5
Balta	1 aded	5
Sac ayak	1 aded	10
Pelas	1 aded	30
Sandık	1 aded	10
Hane	1 bâb	100
Fırın damı	1	100
Hayat	1 bâb	100

Mal damı	1 bâb	100
Samanlık	1 bâb	150
Harman	1 kıt'a	50
Bostan	1 kıt'a	50
Saman ve giyah		50
Hırdavat-ı menzil		20
Yekün		2528

Minha'l-ihracat	Guruş
Ez gayr-ı emlak resm-i kısmet	47
Kaydiye	4
Cem'en yekün ihracat	51
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	2477

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevce-i Sofya	309	25
Hisse-i ibn-i kebir Yanı	1083	27
Hisse-i bint-i sagire Bilaiye	541	33
Hisse-i bint-i sagire Yarinis	541	33
Küsur para		2

Ek 12: Selvi Hatun bint-i Hüseyin Mülazım'ın Tereke Kaydı

[illegible]

Belge No: ŞŞS 8192-28/69

Vefat Eden: Selvi Hatun bint-i Hüseyin Mülazım

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Karaca Karyesi

Tarih: 29 Şevval 1324 / 16 Aralık 1906

Mal	Mikdar	Guruş
Döşek	2	20
Yorgan	3	130
Yasdık	1	30
Ala kilim	1	150
Bir hararlık kaime		20
Sim gerdanlık	1	50
Sandık	1	20
Kazan kebir	1	30
Serpuşlu tencere	2	50
İbrik	1	20
Kevgir	1	10
Şair	20 kod	100
Hınta	5 kod	40
Tava	1	2
Sahan maa serpuş	1	10
Tabak	1	5
Pederleriyle torunun maaşından dedeleri Feyzullah zimmet		1050
Yekün		2517

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Resm-i kısmet	63	
Kaydiye	13	
Evrak bahası ve pul	12	20
Yekün	80	20
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	2428	20

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i eb Hüseyin Mülazım	401	13
Hisse-i ibn-i sagir Salih	675	28
Hisse-i ibn-i sagir Hakkı	675	28
Hisse-i bint-i sagire Firuze	337	34
Hisse-i bint-i sagire Feride Hatun	337	34

Belge No: ŞŞS 8191-260/12

Vefat Eden: Şems bint-i İbrahim bin Abdullah

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Kelif (Çatmalar)Karyesi

Tarih: 28 Zilkade 1323 / 26 Ocak 1906

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak	2 kat	400
Pelas	1 aded	50
Çorba kazanı	2 aded	40
Tencere	1 aded	10
Sahan maa serpuş	3 aded	30
İbrik	1 aded	20
Sac maa ayak	1	15
Tava	1 aded	10
Saban demiri	1	5
Araba kayışı	1 aded	10
Urgan	1 aded	10
Balta	1 aded	5
Bakraç	1 aded	10
Hinta	80 kod	500
Şair	110 kod	500
Hane	1 bâb	500
Oda maa ahır	1 bâb	300
Samanlık arsası		200
Yekün		2612

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Resm-i kısmet	65	12
Varak ve pul bahası	12	20
Kaydiye	4	10
Yekün ihracat	82	3
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	2531	

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i zevc-i Ahmed Efendi	652	34
Hisse-i bint-i kebire Şakire	489	33
Hisse-i bint-i sagire Nuriye	489	33
Hisse-i sagire Seher	489	33
Hisse-i bint-i sagire Yeter	489	33

Belge No: ŞŞS 8192-56/96

Vefat Eden: İsmail Ağa ibn-i Mustafa

Yer: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Sadık Karyesi

Tarih: 25 Rebiü'l-evvel 1325 / 8 Mayıs 1907

Mal	Mikdar	Guruş
Öküz	2 res	800
Koyun	9 res	365
Araba	1	100
Evaniye-i nühasiye	10 kıyye	150
Kilim	2	200
Yatak	1	100
Menzilhane	1 bâb	500
Samanhane	1 bâb	300
Harman	1 kıt'a	100
Mal ahır	1 bâb	200
Yekün		2810

Minha'l-ihracat	Guruş	Para
Resm-i kısmet	70	10
Dellaliye	30	
Evrak ve pul bahası	12	20
Kaydiye	9	
Yekün	121	30
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	2688	10

Hisse	Guruş	Para
Hisse-i ibn-i kebir İbrahim	488	30
Hisse-i ibn-i kebir Mustafa	488	30
Hisse-i ibn-i kebir Mehmed	488	30
Hisse-i ibn-i kebir Hakkı	488	30
Hisse-i ibn-i kebir Hüseyin	488	30
Hisse-i bint-i Şahande	244	15

Belge No: ŞŞS 8192-319/36

Vefat Eden: İsmail Hacı Efendi bin Hafız Ahmed Efendi

Yer: Trabzon Vilayeti Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası Korzaf (Yeşilbük) Karyesi

Tarih: 3 Rebiü'l-ahir 1326 / 5 Mayıs 1908

Mal	Mikdar	Guruş
Yatak kebir	1 kat	300
Köhne yün minder ve yorgan		37
Müsta'mel kilim	2	400
Halı seccade	2	300
Yünlü baddaniye	2	100
Yan halı	1	60
Mücedded elbise	1	120
Müsta'mel elbise	1 kat	50
Müsta'mel yün	2 çift	50
Köhne çizme	2 aded	30
Müsta'mel bavul çanta	2	40
Fanila çamaşır	2	40
Müsta'mel büyük çanta	1	40
Tüfenk	1 aded	180
Müsta'mel kırıvat takımla beraber kırıvat gömlek	5	40

Minha'l-ihracat	Guruş
Resm-i kısmet	83
Kaydiye	9
Varak pul bahası	15
Yekün	107
Sahhü'l-bâkî li't-taksîm beyne'l-verese	3218